

วารสารนวัตกรรมจัดการศึกษาและการวิจัย
Journal of Educational Management and Research Innovation
ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2565
Vol. 4 No. 1 January - June 2022
ISSN: 2773-9775 (Online)

วารสารนวัตกรรมจัดการศึกษาและการวิจัย มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยวารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านการศึกษา นวัตกรรมการศึกษา การศึกษาเชิงประยุกต์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) จำนวน 2 ท่าน ทั้งนี้บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร ส่วนบทความจากผู้นิพนธ์ภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน หรือนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสารที่มีความเชี่ยวชาญในสาขา และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์

กำหนดการเผยแพร่

ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน) คือ	ฉบับที่ 1	มกราคม - มิถุนายน
	ฉบับที่ 2	กรกฎาคม - ธันวาคม

เจ้าของ

สมาคมหลวงพ่อใหญ่

บรรณาธิการ

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุโท, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผศ.ดร.อุทัย สติมัน

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผศ.ดร.สาโรจน์ เผ่าวงศ์กุล

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

ผศ.ดร.สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผศ.ดร.จันทนา อุดม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ผศ.ดร.ไพโรจน์ บุตรสีวัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺติโย, ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร.ลำพอง กลมกุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร.รุ่งโรจน์ สรวงสมบูรณ์

มหาวิทยาลัยสยาม

ดร.จิตาภา เร่งมีศรีสุข

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ดร.สมพงษ์ เกษานุช

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ดร.เกษภา ผาทอง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Dr.Chai Ching Tan

Rajamangala University of Technology Rattanakosin,
Thailand

สำนักงานกองบรรณาธิการ

สมาคมหลวงพ่ใหญ่

39/21 ม.9 ต.ทรงคนอง อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ 10130

บทบรรณาธิการ

วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย Journal of Educational Management and Research Innovation โดย สมาคมหลวงพ่ใหญ่ สำหรับฉบับนี้ได้รับความสนใจจากคณาจารย์ นักวิชาการ และ นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา กองบรรณาธิการขอเสนอบทความที่น่าสนใจ ดังนี้

รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนสีเขียวตามหลักสัปปายะ 7 แบบมีส่วนร่วม โดย พระภัทรชัย ฤกษ์ อุดสวย บทความนี้นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนสีเขียวตามหลักสัปปายะ 7 แบบมีส่วนร่วม โดยเป็นการศึกษาเชิงข้อมูลเอกสาร แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหาเชิงปริมาณ ผลจากการศึกษาพบว่า 1. รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนสีเขียวเป็นการดำเนินงานในการบริหารจัดการที่สำคัญ 3 ด้านคือ 1) การบริหารด้านกายภาพ เป็นการบริหารงานตั้งแต่ ด้านสภาพภูมิทัศน์ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านอาคารสถานที่ และด้านความปลอดภัย 2) ด้านการบริหารงาน เป็นการบริหารงานภายในสถานศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้สถานศึกษาประสบความสำเร็จตรงตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้และเอื้อประโยชน์ต่อผู้ศึกษา บุคลากร และสถาบันการศึกษา และ 3) ด้านวิชาการ ประกอบไปด้วย 1) การจัดการเรียนการสอน 2) การจัดบรรยากาศทางวิชาการในโรงเรียน 3) ด้านหลักสูตร เอกสารประกอบการใช้หลักสูตร 4) การจัดแผนการเรียน 5) การสอนซ่อมเสริม 6) การวัดและประเมินผล 7) กิจกรรมเสริมหลักสูตร และ 8) การจัดแหล่งเรียนรู้ 2. รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนสีเขียวตามหลักสัปปายะ 7 แบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารการศึกษาที่ต้องอาศัยหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงภาคประชาชน คือ ผู้ปกครองมาร่วมมือในการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ร่วมกันในการบริหารงานทั้ง การวางแผนงาน การแก้ไข การดำเนินงานและการประเมิน เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิภาพโดยการยึดหลักการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม คือ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมพัฒนา ร่วมแก้ไข ร่วมรับผิดชอบเพื่อให้การบริหารการศึกษาประสบความสำเร็จและเจริญก้าวหน้าต่อไป

การบูรณาการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ชุมชนมีส่วนร่วมตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดย เปรมยุดา สุดจำ บทความนี้เสนอว่า การบูรณาการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ชุมชนมีส่วนร่วมตามหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกระบวนการทำงานที่เป็นระบบอย่างชัดเจน มีการประสานความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียน รวมทั้งมีวิธีการ กิจกรรมและเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีคุณภาพ ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะส่งผลให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จโดยอาศัยการบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 ในการสังเคราะห์เอื้อเพื่อซึ่งกันและกันที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเกิดความสงบสุข ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ถูกต้อง โดยมีการดำเนินงานตามกิจกรรมในการช่วยเหลือ คือ การมีส่วนร่วมในการดูแลรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียนเพื่อสะดวกต่อการให้ความช่วยเหลือ มีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็น ให้ความช่วยเหลือเสนอแนะในการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน มีส่วนร่วมป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของนักเรียนในการดำเนินชีวิต และการส่งต่อนักเรียนเมื่อได้ให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาให้นักเรียนและนักเรียนได้นำไปปฏิบัติแล้วเกิดผลที่ดีต่อการดำเนินชีวิต

พระธรรมกถึกกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย โดย พระปลัดคมศักดิ์ รุ่งศิริ และ พระปลัด สมชาย ดำเนิน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพระธรรมกถึกกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ซึ่งพระธรรมกถึก หมายถึง ผู้กล่าวสอนธรรม ผู้แสดงธรรม นักเทศน์ จะต้องประกอบด้วยองค์ 5 ประการคือ (1) แสดงธรรมไปโดยลำดับไม่ตัดลัดให้ขาดความ (2) อ้างเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ (3) ตั้งจิตเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง (4) ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ (5) ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและผู้ที่สนใจสืบต่อไป

ความปรารถนาของมนุษย์: บทวิเคราะห์ในมิติพระพุทธศาสนา โดย พระมหาวิริธ อินทโพธิ์ และ ธานี สุวรรณประทีป บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นหลักการทำให้ความปรารถนาประสบผลสำเร็จ มนุษย์ล้วนมีความปรารถนา 5 ประการในจิตเสมอคือ 1) โภคะ คือ การมีทรัพย์สมบัติมากในทิศะทาง พระพุทธศาสนาเชื่อว่า เพราะในอดีตชาติบุคคลนั้นเคยให้ทานจึงส่งผลให้เกิดมาในชาตินี้มีทรัพย์สมบัติมาก 2) อายุ มนุษย์ทุกคนปรารถนาจะให้มียายุยืน ซึ่งเป็นสิ่งที่หาได้ยากในโลก มนุษย์ต้องไม่มีจิตเบียดเบียน มีสุขภาพจิตดีจะทำให้มีสุขภาพกายดี ก็จะทำให้อายุยืนยาว 3) วรรณะ คือ ผิวพรรณงดงาม เป็นยอดความปรารถนาของผู้หญิงทุกคน แม้รู้ว่าเป็นสิ่งไม่ยั่งยืน คงทน ถาวร ร่วงโรยไปตามกาลเวลา แต่ทุกคนก็ต้องการให้ตนสวยงาม ดูดี 4) ความสุข มี 2 คือ กายิกสุข เจตสิกสุข และคิหิสุข 4 ประการ เป็นความสุขในโลกียภูมิ ไม่ทำให้พ้นทุกข์ จึงควรแสวงหาโลกุตระสุข อันเป็นความสุขที่สูงขึ้นไป 5) ยศ แบ่งเป็น บริวารยศและเกียรติยศ ต้องดำเนินชีวิตตามหลักธรรม 7 ประการ คือ ขยัน มีสติ มีการงานสะอาด ไคร่ครวญ สำรวม เป็นอยู่โดยธรรม และไม่ประมาท จะทำให้ประสบความสำเร็จ และมีศตามมา ฉะนั้น ความปรารถนาในมนุษย์สมบัติที่จะสมปรารถนาต้องปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรแก่การได้ มนุษย์สมบัติด้วย ไม่ใช่ตั้งความปรารถนาอย่างเดียว การตั้งความปรารถนาเป็นเพียงจุดเริ่มต้นหรือแรงกระตุ้น เท่านั้น ส่วนการปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญในการที่จะได้มาซึ่งมนุษย์สมบัติตามที่ตนปรารถนาหากไม่สมปรารถนาก็ไม่ควรเสียใจเพราะสิ่งเหล่านี้เป็นโลกธรรม

พลังบวกกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งผ่านมิติกลมของชาวกูย ในเขตตำบลศรีสุข อำเภอสำโรง ทาบ จังหวัดสุรินทร์ โดย พระปรัชญ์ภรณ์ วีสาลังห์, พระอธิการวิชัย นาหนองบัว และ ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม บทความนี้นำเอารูปแบบและ แนวคิด การพัฒนาแบบ“บวร” (บ้าน วัด และโรงเรียน) มาใช้ในการพัฒนาชุมชน กล่าวคือเป็นแนวคิดที่มุ่งพยายามที่จะนำเอาองค์กร หรือสถาบันหลักในชุมชนท้องถิ่นมาเป็นยุทธศาสตร์ในการ พัฒนาว่าจะสามารถพัฒนาชุมชนไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้จริงหรือไม่ สถาบันหลักที่ถือว่าเป็นหัวใจหลักที่สำคัญในการ พัฒนาชุมชน 3 สถาบัน ได้แก่ 1) สถาบันทางสังคม (บ้าน) ซึ่งประกอบไปด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุขตำบลศรีสุข อำเภอสำโรงทาบ รวมทั้งระบบกลไกในการ บริหารที่มาจากรัฐในรูปแบบอื่นๆ 2) สถาบันศาสนา (วัด) ประกอบด้วยเจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และ กลุ่มชมรมทางศาสนา 3) สถาบันการศึกษา (โรงเรียน) ประกอบด้วยครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ คณะครู นักวิชาการและบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ การนำเอาสถาบันหลักในชุมชนมาเป็นกลไกในการพัฒนา และสร้าง ชุมชนให้เข้มแข็งทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจแก้ปัญหาตนเองและชุมชนจึงเป็น ทูตทางจิต วิญญาณและทุนทางวัฒนธรรม ที่มีอยู่ในชุมชน เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของชนชาวกูย โดยการศึกษา ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน เรียนรู้ภูมิปัญญาของชนชาวกูย

การใช้บารมี 10 ในการพัฒนาตนเองและสังคม โดย ขวัญวิทย์ อรุณปราการ, นวลวรรณ พูลสุพล ฉัตร และ สรวิชัย วงษ์สะอาด บทความนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาบารมี 10 ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธ ศาสนา 2) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาตนเองและสังคม 3) เพื่อศึกษาการใช้บารมี 10 ในการพัฒนา ตนเองและสังคมการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาแล้วนำมาเรียบเรียงและเขียนบรรยายเชิง พรรณนา

บทบาทพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีรับบัว วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ โดย พระมหาธารภัทร เจริญธรรม, สุพิชฌาย์ พรพิชฌรงค์ บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ประเพณีรับบัววัดบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการ วิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากการศึกษาพบว่า ประเพณีรับบัวเกิดขึ้นมาจากคติความเชื่อ ความเลื่อมใสและศรัทธาในศาสนาพุทธ โดยมีดอกบัวเป็นสื่อสัญลักษณ์

สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นสิริมงคลในการดำเนินชีวิตที่มีความสุข โดยร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้พร้อมใจกันจัดขึ้นมา เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ความสามัคคี ความมีน้ำใจ ความยุติธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ประเพณีรับบัว คือ การดึงคนในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ทั้งในส่วนของเข้าร่วมและจัดงาน โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นในการจัดงาน รวมทั้งเน้นการประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น ตลอดจนการอนุรักษ์ รักษาความสะอาดของน้ำในลำคลองสำโรงเพื่อเป็นการจัดภูมิทัศน์ สีสันให้สมกับที่ประเพณีรับบัวเป็นประเพณีทางน้ำ

กลยุทธ์การพัฒนาการศึกษาออนไลน์ของโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก โดย รุฐนันท์ รถทอง การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อศึกษากลยุทธ์การพัฒนาการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก และเพื่อพัฒนาการศึกษาออนไลน์ ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา โดยการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 6 ขั้นตอนคือ (1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (2) เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (3) ร่างกลยุทธ์ (4) ตรวจสอบกลยุทธ์ (5) ปรับปรุงแก้ไขกลยุทธ์ (6) สรุป และเขียนรายงานวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์เอกสาร สัมภาษณ์ และแจกแบบสอบถาม ให้กับ คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่เทคนิคของการศึกษาออนไลน์ ผู้เข้ารับการศึกษาในหลักสูตรออนไลน์ของโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงบรรยาย การวิเคราะห์ SWOT ในการกำหนดกลยุทธ์ หลังจากนั้นตรวจสอบกลยุทธ์โดยผู้เชี่ยวชาญ

กองบรรณาธิการขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงบทความให้เป็นไปตามมาตรฐาน เพื่อการพัฒนาวารสารเข้าสู่การรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารไทย (TCI) ในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุทฺธ, ดร.
บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	III
บทความประจำฉบับ	
รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนสีเขียวตามหลักสัปปายะ 7 แบบมีส่วนร่วม พระภัทรชัยคุณกรณ อุดสวย	1-9
การบูรณาการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ชุมชนมีส่วนร่วมตามหลักสังคหวัตถุ 4 เปรมยุดา สุกจำ	10-17
พระธรรมกถึกกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย พระปลัดคมศักดิ์ รุ่งศิริ และ พระปลัดสมชาย ดำเนิน	18-28
ความปรารถนาของมนุษย์: บทวิเคราะห์ในมิติพระพุทธศาสนา พระมหาวิริษัณห์ อินทะโพธิ์, ธาณี สุวรรณประทีป	29-38
พลังบวกกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งผ่านมิติแกมมอของชาวกูย ในเขตตำบลศรีสุข อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ พระปรัชญ์กรณ วียาสิงห์, พระอธิการวิชัย นาหนองบัว และ ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม	39-48
การใช้บาร์มี 10 ในการพัฒนาตนเองและสังคม ชวัลวิทย์ อรุณปราการ, นवलวรรณ พูลสุพลนัตร์ และ สรวิชัย วงษ์สอาด	49-56
บทบาทพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีรับบัว วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ พระมหาธารภัทร เจริญธรรม และ สุพิชญาย์ พรพิชญรงค์	57-64
กลยุทธ์การพัฒนาการศึกษาออนไลน์ของโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของ กองทัพบก รัฐนันท์ รถทอง	65-76

รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนสีเขียวตามหลักสัปปายะ7 แบบมีส่วนร่วม The Green School Management Model according to the 7 Sappaya Principle of Participatory Principles

พระภัทรชัยคุณกรณ อุดสวຍ
Phra Pattrachaiyakorn Udsuay

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
E-mail: pattrachaiyakorn@gmail.com

Received August 9, 2021; Revised September 10, 2021; Accepted November 3, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนสีเขียวตามหลักสัปปายะ7 แบบมีส่วนร่วม โดยเป็นการศึกษาเชิงข้อมูลเอกสาร แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหาเชิงปริมาณ ผลจากการศึกษาพบว่า 1. รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนสีเขียวเป็นการดำเนินงานในการบริหารจัดการที่สำคัญ 3 ด้านคือ 1) การบริงงานด้านกายภาพ เป็นการบริหารงานตั้งแต่ ด้านสภาพภูมิทัศน์ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านอาคารสถานที่ และด้านความปลอดภัย 2) ด้านการบริหารงาน เป็นการบริหารงานภายในสถานศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้สถานศึกษาประสบความสำเร็จตรงตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้และเอื้อประโยชน์ต่อผู้ศึกษา บุคลากร และสถาบันการศึกษา และ 3) ด้านวิชาการ ประกอบไปด้วย 1) การจัดการเรียนการสอน 2) การจัดบรรยากาศทางวิชาการในโรงเรียน 3) ด้านหลักสูตร เอกสารประกอบการใช้หลักสูตร 4) การจัดแผนการเรียน 5) การสอนซ่อมเสริม 6) การวัดและประเมินผล 7) กิจกรรมเสริมหลักสูตร และ 8) การจัดแหล่งเรียนรู้ 2. รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนสีเขียวตามหลักสัปปายะ 7 แบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารการศึกษาที่ต้องอาศัยหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนรวมถึงภาคประชาชน คือ ผู้ปกครองมาร่วมมือในการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ร่วมกันในการบริหารงานทั้ง การวางแผนงาน การแก้ไข การดำเนินงานและการประเมิน เพื่อให้การทำงานมีศักยภาพและเกิดประสิทธิภาพโดยการยึดหลักการบริงงานแบบมีส่วนร่วม คือ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมพัฒนา ร่วมแก้ไข ร่วมรับผิดชอบเพื่อให้การบริหารการศึกษาประสบความสำเร็จและเจริญก้าวหน้าต่อไป

คำสำคัญ: หลักสัปปายะ7: การบริหารจัดการโรงเรียน; การมีส่วนร่วม

Abstract

This paper presents a participatory model of green school management according to Sappaya 7 as a documentary study. Then used to analyze the content quantitatively. The results of the study revealed that 1. The green school management model is the implementation of 3 important aspects of management, namely 1) the physical service is the administration since landscape environment building and safety 2) management It is the

administration within the educational institution to increase the efficiency of the educational institution to achieve the goals that have been set and to benefit students, personnel and educational institutions, and 3) academic matters. It consists of 1) teaching management 2) academic atmosphere in school 3) curricula Documents supporting curriculum use 4) learning plans 5) remedial instruction 6) measurement and evaluation 7) extra-curricular activities and 8) organization of learning resources. 2. The model of green school management according to the Sappaya 7 principle is participatory education that requires both government and private agencies, including the people's sector, namely parents, to cooperate in setting goals. The common vision in the management of work planning, remediation, implementation and assessment to make the work potential and efficient by adhering to the principle of participatory service is to think together, jointly develop, jointly resolve. Responsible for making educational administration successful and progressive.

Keywords: Sappaya Principle 7; School Management; Participatory

บทนำ

โรงเรียนเป็นแหล่งการเรียนรู้ในการพัฒนาผู้เรียนและผลิตกำลังคนให้มีศักยภาพที่จะช่วยพัฒนาประเทศให้สามารถแข่งขันด้านเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี กับนานาประเทศได้ ความคาดหวังด้านการศึกษาของคนไทยและสังคมไทย คือ ต้องการให้สถานศึกษามีคุณภาพทั่วแผ่นดินไทย เป็นสถานศึกษาที่ให้บริการทางการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ และประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ มีขีดความสามารถในการแข่งขัน มีคุณธรรมจริยธรรมสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (อำรุง จันทวานิช, 2547) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ในมาตรา 6 ได้กำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้น การบริหารจัดการศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนไทยให้บรรลุความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของประเทศ (Damnoen, Phumphonkhochasorn, Pornpitchanarong, & Nanposri, 2021)

โรงเรียนจึงมีบทบาทที่สำคัญที่สำคัญในการผลิตบุคลากรให้มีคุณภาพควบคู่กับคุณธรรมและจริยธรรม การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์จึงต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างเข้ามาช่วยสนับสนุน สภาพแวดล้อมก็เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการเรียนการสอน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้ความสำคัญต่อสภาพแวดล้อมสถานศึกษา โดยบัญญัติไว้ในหมวด 4 มาตรา 24 (5) ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ นักบริหารที่ดี ควรศึกษาให้ทราบและสร้างสิ่งแวดล้อมภายในให้อำนวยประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของบุคคลในหน่วยงานให้ได้ผลดีต่องานขององค์กรให้มากที่สุด (นพพงษ์ บุญจิตราดุล, 2534) ทั้งนี้ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพควบคู่กับการทำงานให้มากขึ้นควรมีการนำ

หลักสัปปายะธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2551) ที่จะทำให้เกิดความสะดวกสบายในการศึกษาเล่าเรียนและจะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้แหล่งเรียนรู้สิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกสถานศึกษาอย่างรอบด้าน โดยการกำหนดนโยบาย การวางแผน การควบคุม การแก้ไข และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในสถานศึกษาให้อยู่ในสภาพที่ดีและถูกสุขลักษณะ (Damnoen & Phumphonkhochasorn, 2020)

ดังนั้นการบริหารจัดการศึกษาเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษา จึงได้ทำการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนสีเขียวตามหลักสัปปายะ 7 แบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนสีเขียวหลักสัปปายะในทางพระพุทธศาสนาและนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนสีเขียวตามหลักสัปปายะ 7 แบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการสู่ความสำเร็จและเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่ผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษาได้อย่างยั่งยืนสืบต่อไป

แนวคิดการบริหารจัดการโรงเรียน

การบริหารจัดการเป็นภารกิจที่มีความสำคัญต่อสถานศึกษาที่ต้องมีการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายตามที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรทางการศึกษา ตลอดจนนักเรียนและบุคลากรทางการศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อเป็นการวางรากฐานที่มั่นคงต่อระบบการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนทั้งทางด้านความรู้ ความสามารถ บุคลิกภาพ พฤติกรรมควบคู่กับคุณธรรมและจริยธรรม โดยการใช้กระบวนการในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ (Phumphonkhochasorn, Damnoen, Suwannaprathet, & Phoomparmarn, 2021) นักวิชาการได้ให้ความหมายการบริหารจัดการโรงเรียนไว้ในหลายทัศนะดังนี้

วิจิตร วรุตบางกูร (2531) ได้ให้ความหมายของการบริหารโรงเรียนไว้ว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่เยาวชนและผู้สนใจ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางความรู้ ความสามารถ ทัศนคติ ค่านิยม พฤติกรรม และคุณธรรมต่างๆ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและประเทศชาติ

นิพนธ์ กิณวงศ์ (2533) ได้ให้ความหมายของการบริหารโรงเรียนไว้ว่า “ การบริหารโรงเรียน หมายถึง กระบวนการต่างๆ ในการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล ซึ่งเราเรียกว่า ผู้บริหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคม การดำเนินงานต่างๆจะต้องเป็นไปตามระบบที่สังคมกำหนดไว้”

กิตติมา ปรีดีดิลก (2542) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนเป็นกิจกรรม ต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง ที่บุคคลร่วมกันกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบ และใช้ทรัพยากร ตลอดจน เทคนิคต่างๆ ที่เหมาะสม ผู้บริหารโรงเรียนมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ในการดำเนินงาน 5 ประการ คือ 1) การให้โอกาสทางการศึกษาหรือปรับปรุงการศึกษาในโรงเรียนหรือบริหารงาน วิชาการ 2) บริหารงานบุคลากรในโรงเรียน 3) บริหารงานเกี่ยวกับชุมชนและการประชาสัมพันธ์โรงเรียน 4) บริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ธุรการ การเงิน และการให้บริการ 5) บริหารงานกิจการนักเรียน

กล่าวโดยสรุป การบริหารจัดการโรงเรียนเป็นการร่วมมือกันในการบริหารจัดการ ตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้ โดยมีการกำหนดกระบวนการในการทำงานแต่ละขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ระเบียบ แบบแผนในการดำเนินงานพัฒนาตลอดจนการใช้ทรัพยากรและเทคนิคต่างๆเข้ามาเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน และบุคลากรทางการศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด

ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา

ในการจัดการศึกษาทุกประเภทโรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งเป็นองค์กรทางการศึกษาระดับ ฐานล่างสุดที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการกิจสร้างสรรค์คือ จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนพัฒนาชาติโดยอาศัยกระบวนการบริหารจัดการที่ดีมีกลไกของการพัฒนาที่สอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบและเกิดขึ้น โดยความร่วมมือร่วมแรงใจจากทรัพยากรบุคคลในทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545) กล่าวถึง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ในมาตรา 6 ได้กำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้น การบริหารจัดการศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนไทยให้บรรลุความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของประเทศ

ชาญชัย อาจินสมاجر (2545) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารการศึกษาไว้ว่าเป็นการประกันว่าโรงเรียนได้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง นั่นคือผู้บริหารจะต้องสามารถใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยทางการบริหาร (Administrative Resources) ที่สำคัญมีอยู่อย่างน้อย 4 ประการ คือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุ (Materials) และวิธีปฏิบัติงาน (Management) ไม่ว่าจะเป็นองค์กรใดๆ ย่อมมีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยนี้เป็นเครื่องมือในการบริหารหรือจัดการซึ่งนิยมเรียกว่า หลัก 4 M's โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางภาคธุรกิจ ทรัพยากรทางการบริหาร หรือปัจจัยทางการบริหารที่นิยมกันมี 7 ประการ คือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุ (Materials) วิธีปฏิบัติงาน (Management of Method) ตลาด (Market) เครื่องจักร (Materials) และขวัญและกำลังใจ (Morale) ซึ่งเรียกว่า 7 M's (เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง, 2542) เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ และแผนเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ โดยมีผู้บริหารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด

กล่าวโดยสรุป การบริหารจัดการโรงเรียนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการศึกษาเพราะเป็นการพัฒนาให้ผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษามีความสมบูรณ์ในทุกด้าน เช่น ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา ด้านความรู้ และด้านคุณธรรมจริยธรรมเพราะฉะนั้นแล้วการศึกษาจะประสบความสำเร็จย่อมขึ้นอยู่กับการบริหารการศึกษาที่ต้องอาศัยความสามารถและประสบการณ์ของผู้บริหารเป็นสำคัญบวกกับการวางแผนในการดำเนินงานที่เป็นระบบอย่างถูกต้องเพื่อผลประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นหลัก ทำให้การบริหารการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่สามารถทำให้เกิดการพัฒนาทักษะในทุก ๆ ด้านของผู้เรียนทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

หลักสัปปายะ 7 ในทางพระพุทธศาสนา

หลักสัปปายะ เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เน้นในเรื่องของสิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติต่างๆ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของบุคคลในทุกๆ ด้าน การที่บุคคลอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ย่อมทำให้เกิดผลดีทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา (Tan & Damnoen, 2020)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2557) ให้ความหมายของสัปปายะไว้ว่า หมายถึง สิ่งที่สบายสภาพเอื้อ สิ่งที่เกิดอุปการะอยู่ดี และการที่จะพัฒนาชีวิต สิ่งที่เหมาะสม ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย

กรรมกรศาสนา (2554) ได้กล่าวไว้ว่า สัปปายะ (สบาย) หมายถึง สภาพที่เอื้อ เกื้อหนุน เหมาะสมกับการเป็นอยู่ การทำกิจกรรมหรือดำเนินกิจการต่างๆ อย่างได้ผลดีเป็นคุณภาพชีวิต

กล่าวโดยสรุป คำว่า สัปายะ คือสิ่งที่เอื้อประโยชน์ต่อสิ่งมีชีวิตในทุกๆด้านเพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและสนับสนุนการประพฤติปฏิบัติธรรม เช่น สภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย ปัจจัยที่เกื้อกูลต่อการเลี้ยงชีพ ที่มีความพร้อมและเหมาะสมในทุกๆด้านของการดำเนินชีวิตเพื่อทำให้เกิดความสุข ความสบาย ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

องค์ประกอบของหลักสัปายะ 7

อวาสสัปายะ หมายถึง ที่อยู่อันเป็นที่เหมาะ แก่การปฏิบัติธรรม มีความสะดวกสบาย มั่นคง มีความสะอาด มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มี สุขลักษณะที่ดี อากาศถ่ายเทได้สะดวก เจียบสงบ ไม่มีเสียงรบกวน ร่มรื่นมีบริเวณกว้างขวาง มีรั้วรอบ ขอบชิดปลอดภัย ไม่มีสัตว์และแมลงรบกวน มีปัจจัยสี่ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

โคจร หมายถึง ที่บิณฑบาตหรือ เส้นทางหาแหล่งอาหาร หากสะดวกก็นับเป็นสัปายะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าระหว่างทางมีธรรมชาติ โฉมน้ำวให้ไฟสงบรู้สึกยิ่งดี เพราะจะกลายเป็นลู่เดินจงกรมไปโดยปริยาย ต่างจากรูปจกงลมปกติก็ เพียงไร้จุดหมุนกลับกลายเป็นความทำท่ายกกำลังสติให้รู้เท่ากระทบต่อเนื่องยืดยาวแทน

ธัมมสัปายะ หมายถึง มีโอกาสได้ยินได้ฟังถ้อยคำเนื้อความและเรื่องราวที่ก่อให้เกิดปัญญา ความรู้ความเข้าใจในหลักความจริงความดีงาม ความเป็นธรรมมีโอกาเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่สร้างสรรค์เกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพคน (กรมศาสนา, 2554)

บุคคลสัปายะ หมายถึง บุคคลที่แวดล้อมอยู่ในฐานะเป็นอาจารย์หรือกัลยาณมิตรที่ดีเพื่อนร่วมปฏิบัติด้วยกันที่ดี และ ผู้อุปถัมภ์สนับสนุน เช่น ทายกทายิกาที่ดี ล้วนแต่ถูกกัน เข้ากันได้ไม่เป็นศัตรูคู่แค้น อาจารย์อยู่ใน ฐานะแนะนำตักเตือนช่วยดึงขึ้นไป เพื่อนสธรรมิกอยู่ในฐานะแวดล้อมให้ปลอดภัย ผู้อุปถัมภ์สนับสนุนอยู่ในฐานะช่วยผลักดันให้การปฏิบัติก้าวไปได้เร็วหรือโดยสะดวกเหล่านี้คือความสำคัญของ บุคคลเป็นที่สบาย (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ, 2542)

อาหารสัปายะ หมายถึง อาหารที่ถูก แก่จริตนิสสัย ของบุคคลผู้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว ในเรื่องของจริต และทั้งยังเป็นอาหารที่ สบายแก่ร่างกาย มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะหล่อเลี้ยงร่างกาย และป้องกันโรคเต็มตามความหมายของ อาหารที่ดี และเป็นอาหารที่บุคคลนั้น บริโภคด้วยปัจจัยเวกชนพิจารณา และด้วยกริยาอาการที่สมควร แก่ผู้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่มีอยู่ ส่วนที่จะเป็นอาหารเนื้อ หรืออาหารผัก ผลไม้ แบ่งข้าวเหลืออะไร อันนั้นเป็นเรื่องเฉพาะคน เฉพาะสถาน หรือเฉพาะกาลเวลา และเหตุผลส่วนตัวอื่น ๆ ซึ่งไม่อาจจะกล่าวไว้เป็นส่วนรวม แต่ถ้าได้มาตรงตามที่ร่างกายหรือจิตใจของผู้ปฏิบัติสมณธรรมต้องการจริง ๆ แล้วก็นับว่าเป็นอาหารสัปายะอย่างยิ่ง

อุตุสัปายะ หมายถึง ดินฟ้า อากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2558)

อิริยาปถสัปายะ หมายถึง กิริยาบทที่เหมาะสม ไม่ว่า ถ้านั่ง ยืน เดินหรือนอน ถูกวิธีและสม่ำเสมอ ไม่นั่งมากหรือนานเกินไป ไม่นอนเกินปริมาณ รู้จักเปลี่ยนอิริยาบท (สนิท ศรีสำแดง, 2547)

กล่าวโดยสรุป หลักสัปายะ 7 หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนเพื่อเป็นการสร้างความพร้อมในการศึกษาให้มีความสมบูรณ์แบบทั้งคุณภาพชีวิต การเรียน ซึ่งประกอบไปด้วยอาคารสถานที่ ๆ มีเหมาะสม เพียงพอ อากาศดี โปร่ง สบาย ไม่มีมูมอับ ไร้ฝุ่น ไร้มลภาวะ สร้างเสริมสุขภาพพลานามัย มีแหล่งเรียนรู้ สื่อ อุปกรณ์ทันสมัย ตรงตามความต้องการ ตลอดจนมีกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนเหมาะสมกับ

ผู้เรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และบุคลาการดี เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน

วิเคราะห์รูปแบบการบริหารการจัดการโรงเรียนสีเขียวตามหลักสัปปายะ 7 แบบมีส่วนร่วม

รูปแบบการบริหารการจัดการโรงเรียนสีเขียวตามหลักสัปปายะ 7 แบบมีส่วนร่วมเป็นการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนด้านสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนโดยการยึดหลักสัปปายะ ที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในทุกด้านของนักเรียน ทั้งด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม ด้านการเรียนการสอน และทำให้เกิดความสะอาดสบายในการศึกษาเล่าเรียนตลอดจนทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาความคิดในด้านการรักษาสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนในรอบด้าน (Damnoen, Phumphonkhochasorn, Pornpitchanarong & Nanposri, 2021) โดยมีการกำหนดนโยบาย การวางแผน การควบคุม การแก้ไข และปรับปรุง สิ่งแวดล้อมต่างๆ ในสถานศึกษาให้อยู่ในสภาพที่ดีและถูกสุขลักษณะ

1. ด้านกายภาพ เป็นการบริหารจัดการในด้านที่เป็นรูปธรรม และเป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นและสัมผัสได้ สภาพแวดล้อมเหล่านี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้เรียนโดยตรง ซึ่งประกอบไปด้วย ด้านสภาพภูมิทัศน์ ด้านสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ และด้านความปลอดภัย ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่จะช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียนและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ทำให้เกิดแรงกระตุ้นส่งเสริมสนับสนุนให้มีจิตสร้างสรรค์ ซึ่งหลักสัปปายะที่เหมาะสมกันและเป็นสิ่งเกื้อกูลที่ช่วยสนับสนุนในการบริหารสถานศึกษาด้านกายภาพ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียนและบุคลากรทางการศึกษาได้แก่ อาวาสสัปปายะ อาคารสถานที่ที่เหมาะสม เพียงพอ

2. ด้านการบริหาร เป็นการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา โดยเป็นการดำเนินงานภายในโรงเรียนให้ประสบผลสำเร็จตรงตามเป้าหมายที่ได้วางไว้โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรในการดำเนินงาน และเป็นสิ่งกระตุ้นที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นตัวส่งผลให้ระบบการบริหารเกิดประสิทธิภาพ เกิดการคล่องตัวในการดำเนินนโยบายแผนงานในการบริหารเพื่อทำให้บรรลุเป้าหมายและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งหลักสัปปายะที่เหมาะสมกันและเป็นสิ่งเกื้อกูลที่ช่วยสนับสนุนในการบริหารสถานศึกษาด้านการบริหาร ได้แก่ ภัตตสัปปายะ (การพูดคุยเหมาะสมและการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม) บุคคลสัปปายะ (บุคลาการดี เป็นแบบอย่างที่ดี) และ โภชนะสัปปายะ (อาหารดี ส่งเสริมสุขภาพพลานามัย)

3. ด้านวิชาการ เป็นการบริหารงานในด้านการสอนทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน โดยการหยีดผู้เรียนเป็นแกนกลางในการบริหารจัดการ ประกอบไปด้วย 1) การจัดการเรียนการสอน 2) การจัดบรรยากาศทางวิชาการในโรงเรียน 3) ด้านหลักสูตร เอกสารประกอบการใช้หลักสูตร 4) การจัดแผนการเรียน 5) การสอนซ่อมเสริม 6) การวัดและประเมินผล 7) กิจกรรมเสริมหลักสูตร และ 8) การจัดแหล่งเรียนรู้ เพราะฉะนั้นแล้วด้านวิชาการจึงการส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และได้รับประสบการณ์ให้มากที่สุดและทำผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขซึ่งหลักสัปปายะที่เหมาะสมกันและเป็นสิ่งเกื้อกูลที่ช่วยสนับสนุนในการบริหารสถานศึกษาด้านวิชาการ จากการนำเสนอสามารถแสดงเป็นองค์ความรู้ได้ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนสีเขียวตามหลักสัปปายะ7แบบมีส่วนร่วม

บทสรุป

การศึกษาไทยในยุคปัจจุบันได้มีการวิวัฒนาการเข้าสู่การศึกษาแบบไร้พรมแดน ที่มีการใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยในการจัดการเรียนการสอน ทำให้ผู้สอนและผู้เรียนเกิดความสะดวกสบาย แต่อย่างไรก็ดีความสะดวกสบายที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยนั้นย่อมก่อให้เกิดผลที่ดีและไม่ดีตามมาเพราะฉะนั้นโรงเรียนจะต้องมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ โดยการมุ่งเน้นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาได้แก่ บุคลากรทางการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน เข้ามาเป็นส่วนร่วมในการบริหารจัดการทั้งในทางด้านการวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผล และแก้ไขปรับปรุงเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด หลักสัปปายะ7 ในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบไปด้วย 1) อวาสสัปปายะ มีอาคารสถานที่ที่มีความเหมาะสมในการศึกษา 2) โคจรสัปปายะ การเดินทางมาโรงเรียนมีความสะดวกสบาย 3) ภัสสสัปปายะ การใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมต่อการสอน 4) บุคคลสัปปายะ ครูเป็นแบบอย่างที่ดี 5) โภชนสัปปายะ อาหารเพียงพอ ไม่ขาดแคลน อาหารมีคุณภาพที่เหมาะสมแก่การดูแลสุขภาพ 6) อุตุสัปปายะ มีสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ ที่เหมาะสมกับการเรียน และ 7) อิริยาปถสัปปายะ มีกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้นักเรียนได้เปลี่ยนอริยาบถในการเรียนรู้ รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนสีเขียวตามหลักสัปปายะ 7 แบบมีส่วนร่วม เป็นการบริหารการศึกษาที่ต้องอาศัยหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนรวมถึงภาคประชาชน คือ ผู้ปกครองได้มาร่วมมือในการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ร่วมกันในการบริหารงานทั้ง การวางแผนงาน การแก้ไข การดำเนินงานและการประเมิน เพื่อให้การทำงานมีศักยภาพและเกิดประสิทธิภาพโดยการยึดหลักการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม ก็คือ ร่วมคิดร่วมทำ

ร่วมพัฒนา ร่วมแก้ไข ร่วมรับผิดชอบเพื่อให้การบริหารการศึกษาประสบความสำเร็จและเจริญก้าวหน้าต่อไป

ดังนั้น การบริการจัดการโรงเรียนถือเป็นการกิจที่มีความสำคัญในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษา จึงต้องมีการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านการจัดการสภาพแวดล้อมของโรงเรียนทั้งภายในและภายนอกซึ่งเป็นการส่งผลกระทบโดยตรงต่อพฤติกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองของผู้เรียน ซึ่งสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่มีความร่มรื่น สะดวกสบาย มีระเบียบ และมีความปลอดภัย ทำให้นักเรียนมีความพร้อมในการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ การบริหารโรงเรียนจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมดำเนินงาน ที่เรียกว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมนั่นเอง ซึ่งการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการศึกษาเข้ามา มีบทบาทในการบริหารจัดการโรงเรียน ร่วมกิจกรรมต่างๆที่ทางโรงเรียนได้จัดขึ้น ตั้งแต่การวางแผน การร่วมดำเนินงาน การร่วมแก้ไขปัญหา และการร่วมติดตามประเมินผล มีการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมพัฒนา ร่วมแก้ไข ร่วมรับผิดชอบ เพื่อเป็นการขับเคลื่อนระบบการศึกษาให้มีความมั่นคงมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

- กิตติมา ปรีดีติลล. (2542). *การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: อักษรพัฒนา.
- กรมการศาสนา. (2554). *ความรู้ศาสนาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมการเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชาญชัย อาจินสมาจาร. (2545). *การบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อส่งเสริมกรุงเทพ.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุล. (2534). *ก้าวเข้าสู่ผู้บริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- นิพนธ์ กิณวงศ์. (2533). *หลักเบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนและการนิเทศการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: เอส.อาร์.พรินติ้งแมสโปรดักส์.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) (2542). *วิปัสสนาในอิริยาบถยืน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- วิจิตร วรุตบางกูร และคณะ. (2531). *การบริหารโรงเรียนและการนิเทศ*. กรุงเทพฯ: ขนิษฐาการพิมพ์.
- สนธิ ศรีสำแดง. (2547). *พุทธศาสนากับการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อำรุง จันทวานิช. (2547). *แนวทางการบริหารและพัฒนาสถานศึกษาสู่โรงเรียนคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- Damnoen, P. S., & Phumphongkhochasorn, P. (2020). National Educational Standards and Educational Administration to Comply with International Standards. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures* 4(1), 31-39.
- Damnoen, P. S., Phumphongkhochasorn, P., Pornpitchanarong, S., & Nanposri, N. (2021). Development of Strategies for the Use of Innovative Information in Education for Secondary Schools under the Office of the Basic Education Commission in the Eastern Region. *Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation* 32(3), 20483 – 20490.

- Phumphongkhochasorn, P., Damnoen, P. S., Suwannaprateep, T., & Phoomparmarn, U. (2021). National Educational Standards and the Improvement of Thai Education System with World Class. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures*, 5(1), 75-86.
- Tan, C. C., & Damnoen, P. S. (2020). Buddhist Noble Eightfold Path Approach in the Study of Consumer and Organizational Behaviors. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(1), 1-20.

การบูรณาการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ชุมชนมีส่วนร่วมตามหลักสังคหวัตถุ 4

An Integration of Student Care – System with Community Participation based on Sanghahavatthu IV

เปรมยุดา สูดจำ
Preamyuda Soodjam

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
E-mail: kantinanhengsakul@gmail.com

Received July 16, 2021; Revised September 13, 2021; Accepted November 3, 2021

บทคัดย่อ

การบูรณาการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ชุมชนมีส่วนร่วมตามหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกระบวนการทำงานที่เป็นระบบอย่างชัดเจน มีการประสานความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน รวมทั้งมีวิธีการ กิจกรรมและเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีคุณภาพ ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะส่งผลให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จโดยอาศัยการบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 ในการสงเคราะห์ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเกิดความสงบสุข ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ถูกต้องโดยมีการดำเนินงานตามกิจกรรมในการช่วยเหลือ คือ การมีส่วนร่วมในการดูแลรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียนเพื่อสะดวกต่อการให้ความช่วยเหลือ มีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็น ให้ความช่วยเหลือ เสนอแนะในการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน มีส่วนร่วมป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของนักเรียนในการดำเนินชีวิต และการส่งต่อนักเรียนเมื่อได้ให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาให้แก่ นักเรียนและนักเรียนได้นำไปปฏิบัติแล้วเกิดผลที่ดีต่อการดำเนินชีวิต

คำสำคัญ: การบูรณาการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน; การมีส่วนร่วม; สังคหวัตถุ 4

Abstract

The integration of the community care system for students with participation in Sangkhahawat 4 is clearly a systematic work process. There is a co-operation of all stakeholders both in the school and outside the school. Including a method Quality activities and tools for student care will contribute to the success of the student care system by integrating the four Sangkhahavatthi principles in the aid of students. Encourage each other to make coexistence in society at peace. In accordance with the correct Buddhist principles, the work of the aid activities is to take part in taking care of knowing each student individually. Screening students to facilitate assistance. Participate in giving opinions Help Suggestions for promoting and

developing students Contribute to, prevent, help and solve student problems in life. And referring to students when giving counseling It offers guidance on how to solve problems for students and students who have applied it and have a positive effect on their lives.

Keywords: Integration of Student Care – System; Community Participation; Sangahavatthu IV

บทนำ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจึงได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 เพื่อการบริหารจัดการการศึกษาในประเทศ เป็นการจัดการศึกษาที่ทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาโดยเท่าเทียมกัน พัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะในการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) การดำเนินการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อสร้างการรับรู้ความเข้าใจ การยอมรับ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนฯ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไปสู่สังคมสูงวัย และทักษะของประชากรในศตวรรษที่ 21 (Phumphongkhochasorn, Damnoen, Suwannaprathet & Phoomparmarn, 2021) โดยมีกลไกการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จ โดยใช้กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม ในการพัฒนา (นพดล กาญจนางกูร และ สุบัน มุขธระโกษา, 2562) ซึ่งครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริบทการจัดการศึกษา โอกาสทางการศึกษา คุณภาพการศึกษาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการสถานศึกษา และการใช้จ่ายงบประมาณรวมทั้งการพัฒนาการศึกษาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในด้านต่างๆ ได้แก่ ความสามารถในการใช้ภาษา การสื่อสารและเทคโนโลยี หรือความสามารถในการทำงาน เป็นต้น (ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ และ โชติกา ภาชีผล, 2558)

สถานศึกษาซึ่งนักเรียนมีปัญหาหลายประการ เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาด้านเศรษฐกิจ บิดามารดาอยู่ต่างจังหวัด นักเรียนต้องอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องหรืออยู่กับตามลำพัง สภาพเช่นนี้ทำให้นักเรียนมีจิตใจว่าเหว่ มีความรู้สึกขาดความอบอุ่น มีผลกระทบต่อการเรียน ผลการเรียนตกต่ำ นักเรียนเหล่านี้ถ้าถูกชักจูงไปในทางที่ไม่ดีเช่น การใช้สารเสพติด หรือไปเที่ยวเตร่มั่วสุม เพราะไม่มีทักษะที่ดีพอในการใช้ชีวิต ทำให้ตัดสินใจผิดพลาดจนนำไปสู่การกระทำความผิด (เนริกา เกิดนาสาร และ คณะ, 2564) จากปัญหาดังกล่าว โรงเรียนจึงต้องพยายามหาวิธีที่จะช่วยเหลือ และป้องกันปัญหาต่างๆ เพื่อให้นักเรียน เรียนอย่างมีความสุข ประสบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (กัลยา พรหมรัตน์, 2559) ด้วยสภาพปัญหาดังกล่าว โรงเรียนจึงต้องมีการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยเฉพาะเด็กกลุ่มเสี่ยง และสามารถแก้ปัญหาที่นักเรียนในเบื้องต้นได้ โดยให้มีการทำงานอย่างเป็นระบบและตรวจสอบได้ ซึ่งแสดงถึงการทำงานที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน (Damnoen, Phumphongkhochasorn, Pornpitchanarong & Nanposri, 2021) ด้วยเหตุนี้การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จึงเป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ที่เป็นไปตามแผนการจัดการศึกษาแห่งชาติที่มุ่งให้ผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เรียน มีกระบวนการที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนที่จะเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียนและผู้สอน (เริงรณ ล้อมลาย และ สุภารัตน์พิชา ปิยะธรรมวรกุล, 2563)

ดังนั้นหากมีกระบวนการในดูแลที่เหมาะสม จะส่งผลดีต่อสถานศึกษาในการดูแลนักเรียนอย่างเป็นระบบสามารถบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยเหลือนักเรียนโดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ตามระบบเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาความหมาย การดำเนินการและประโยชน์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ดังนี้

1) ความหมายของคำว่า “ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน”

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานอย่างมีขั้นตอน มีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการสนับสนุน ส่งเสริมจากโรงเรียน ตลอดจนบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2554)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นำเสนอว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการในการส่งเสริมพัฒนา การป้องกันและการแก้ไขปัญหา ให้แก่นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อให้มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง และมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549)

จากความหมายระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนผู้เขียนสรุปได้ว่าเป็นกระบวนการทำงานที่เป็นระบบอย่างชัดเจน มีการประสานความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน รวมทั้งมีวิธีการกิจกรรมและเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีคุณภาพ ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะส่งผลให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จ

2) การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวว่า การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีภารกิจหลักที่เป็นหัวใจของการดำเนินงาน 5 กิจกรรม คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549)

1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน 4) การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขนักเรียน 5) การส่งต่อนักเรียน

3) ประโยชน์ของการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวว่าคือการพัฒนานักเรียนให้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้คุณธรรมและจริยธรรม และการดำรงชีพอย่างมีความสุขในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวคือ ให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ด้วยความร่วมมือของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน ชุมชน สังคม และครอบครัวของนักเรียนเอง ด้วยสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก มีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนซึ่งมีความซับซ้อนมากขึ้น หลายครอบครัวมีเวลาและใกล้ชิดเพื่อดูแลอบรมสั่งสอนลูกหลานลดน้อยลง ตัวนักเรียนเองซึ่งเป็นเยาวชนที่มีประสบการณ์ในชีวิตไม่มากนัก ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์จึงทำให้เกิดปัญหากับตนเองและสังคมได้ง่าย ดังนั้นความจำเป็นในการสร้างระบบภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็ง การมีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ชัดเจนจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยดำเนินการควบคู่ไปกับระบบการจัดการเรียนการสอน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550)

สรุปได้ว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียนครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้นจะต้องรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และมีข้อมูลที่แท้จริงของนักเรียนทุกด้าน เช่น ด้านการเรียน ด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว เป็นต้น โดยข้อมูลดังกล่าวอาจได้มาจากวิธีการและเครื่องมือ ซึ่งได้แก่ ระเบียบสะสม แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก การสัมภาษณ์ และการเยี่ยมบ้านเด็ก เพื่อที่จะนำข้อมูลของนักเรียนนั้นมาเป็นข้อมูลสำหรับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ในกลุ่มต่างๆให้ตรงกับปัญหา และเป็นการร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง หลังจากที่ได้ข้อมูลนักเรียนในด้านต่างๆแล้ว ต้องนำข้อมูลทั้งหมดเหล่านั้นมาบูรณาการเพื่อการรู้จักและเข้าใจนักเรียนแต่ละบุคคลอย่างละเอียดรอบด้าน รวมทั้งเพื่อการจัดกลุ่มและคัดกรองนักเรียน อันจะนำไปสู่การวางแผนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเหมาะสมต่อไป

การมีส่วนร่วมของชุมชนในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ระหว่างผู้ปกครองและครูในการจัดการศึกษา นับตั้งแต่การระบุปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผล ส่วนอีกนัยหนึ่ง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองหมายถึงงานหรือกิจกรรมทางการศึกษาที่ผู้ปกครองเข้าไปมีส่วนร่วม (ธีรภัทร์ เจริญดี, 2542) เพื่อสะท้อนให้สมาชิกทุกคนในองค์กรหรือหน่วยงานเดียวกัน ได้กระทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่คาดหวังและประสบผลสำเร็จ บุคลากรทุกระดับในหน่วยงานร่วมมือกันรับผิดชอบร่วมกัน มีความรู้สึกผูกพันในฐานะเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ ต้องการปฏิบัติงานอย่างมีเป้าหมาย และทิศทาง (ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, 2536)

สรุปความหมายของการมีส่วนร่วม คือ กระบวนการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ร่วมการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผล เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้อง และมีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการบริหาร ตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษา ให้สมาชิกทุกคนในองค์กรหรือหน่วยงานเดียวกัน ได้กระทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่คาดหวังและประสบผลสำเร็จ บุคลากรทุกระดับในหน่วยงานร่วมมือกันรับผิดชอบร่วมกัน มีความรู้สึกผูกพันในฐานะเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ ต้องการปฏิบัติงานอย่างมีเป้าหมาย และทิศทาง การเปิดโอกาสให้บุคคล หรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมคิดตามผล การเปิดโอกาสให้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับประโยชน์ในด้านการนำเอาความรู้ ความสามารถ และทักษะ ของคนในองค์กรเพื่อการพัฒนาองค์กร

หลักการของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดประชาธิปไตย และหลักการเบื้องต้นของการมีส่วนร่วม คือ การตัดสินใจใดๆ ก็ตาม ที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลใด บุคคลเหล่านั้นควรเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น โดยหลักการนี้ การมีส่วนร่วมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า บุคคลแต่ละคนย่อมทราบดีว่าตนต้องการอะไร เพราะฉะนั้นการที่เหตุการณ์ใดก็ตามจะส่งผลกระทบต่อบุคคลใด บุคคลนั้นย่อมทราบดีว่าเขาต้องการหรือไม่ต้องการอะไร และอะไรบ้างที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542) สามารถจำแนกขั้นตอน ในการมีส่วนร่วมว่ามี 4 ขั้นตอน (อุทัย บุญประเสริฐ, 2543) ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการในการแก้ปัญหา

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ โดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามาร่วมในการประเมินว่าโครงการที่ดำเนินการนั้น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ (ฤทัยวรรณ หาญกล้า และ ปิยพงษ์ สุเมตติกุล, 2556)

สรุปหลักการของการมีส่วนร่วมโดยผู้วิจัยจัดหลักการและกระบวนการของการมีส่วนร่วมที่มีความหมายเหมือนกันแต่เรียกชื่อแตกต่างกันให้รวมเป็นกลุ่มที่เป็นกลาง ที่สะท้อนให้เห็นถึงความหมายเดียวกันและครอบคลุมองค์ประกอบอื่นที่ใช้ชื่อแตกต่างกัน และนำมาจัดเป็นหลักการของการมีส่วนร่วม 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การระดมความคิด คือ การคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน ในลักษณะของการร่วมคิดมิใช่จากฝ่าย หนึ่งฝ่ายเดียวบนพื้นฐานความศรัทธาว่าทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีศักยภาพ

2. การวางแผน คือนำสิ่งที่ร่วมกันคิดมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการร่วมกัน ด้วยการระดมทรัพยากรจากทุกฝ่าย (คน สิ่งของ งบประมาณ เวลา ฯลฯ)

3. การลงมือทำ คือ การนำแผนงานที่ได้ ไปร่วมกันทำหรือแบ่งงานกันรับผิดชอบเพื่อให้เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมายที่วางไว้

4. การติดตามประเมินผล คือ ร่วมกันติดตามผลงานที่ทำและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน ร่วมกันคิดพัฒนาปรับปรุงให้งานดีขึ้น

5. การรับประโยชน์ร่วมกันมีทั้งผลประโยชน์ทางรูปธรรม ที่ต้องการให้เกิดตามกิจกรรมที่ทำนั้นและผลประโยชน์โดยอ้อม แต่มีความสำคัญมาก คือ การเรียนรู้จากการร่วมคิดร่วมทำและความสัมพันธ์ระหว่างภาคที่พัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมที่สมานฉันท์ เสมอภาคและเอื้ออาทรกันมากขึ้นเป็นลำดับ

ขั้นตอนหรือรูปแบบของการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนหรือรูปแบบของการเข้าไปมีส่วนร่วมนั้น สามารถพิจารณาได้หลากหลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าเราจะสนใจในด้านใด บางท่านพิจารณาจากกิจกรรมที่เข้าไปมีส่วนร่วม เช่น การเลือกตั้ง การประชุม บางท่านก็พิจารณาในเชิงการบริหาร เช่น การมีส่วนร่วมในแนวราบแนวดิ่ง เป็นต้น

ผู้เขียนสามารถสรุปขั้นตอนหรือรูปแบบของการมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดูแลรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียนเพื่อสะดวกต่อการให้ความช่วยเหลือ มีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็น ให้ความช่วยเหลือ เสนอแนะในการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน มีส่วนร่วมป้องกันช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาของนักเรียนในการดำเนินชีวิต และการส่งต่อนักเรียนเมื่อได้ให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาให้แก่ักเรียนและนักเรียนได้นำไปปฏิบัติแล้วเกิดผลที่ดีต่อการดำเนินชีวิต

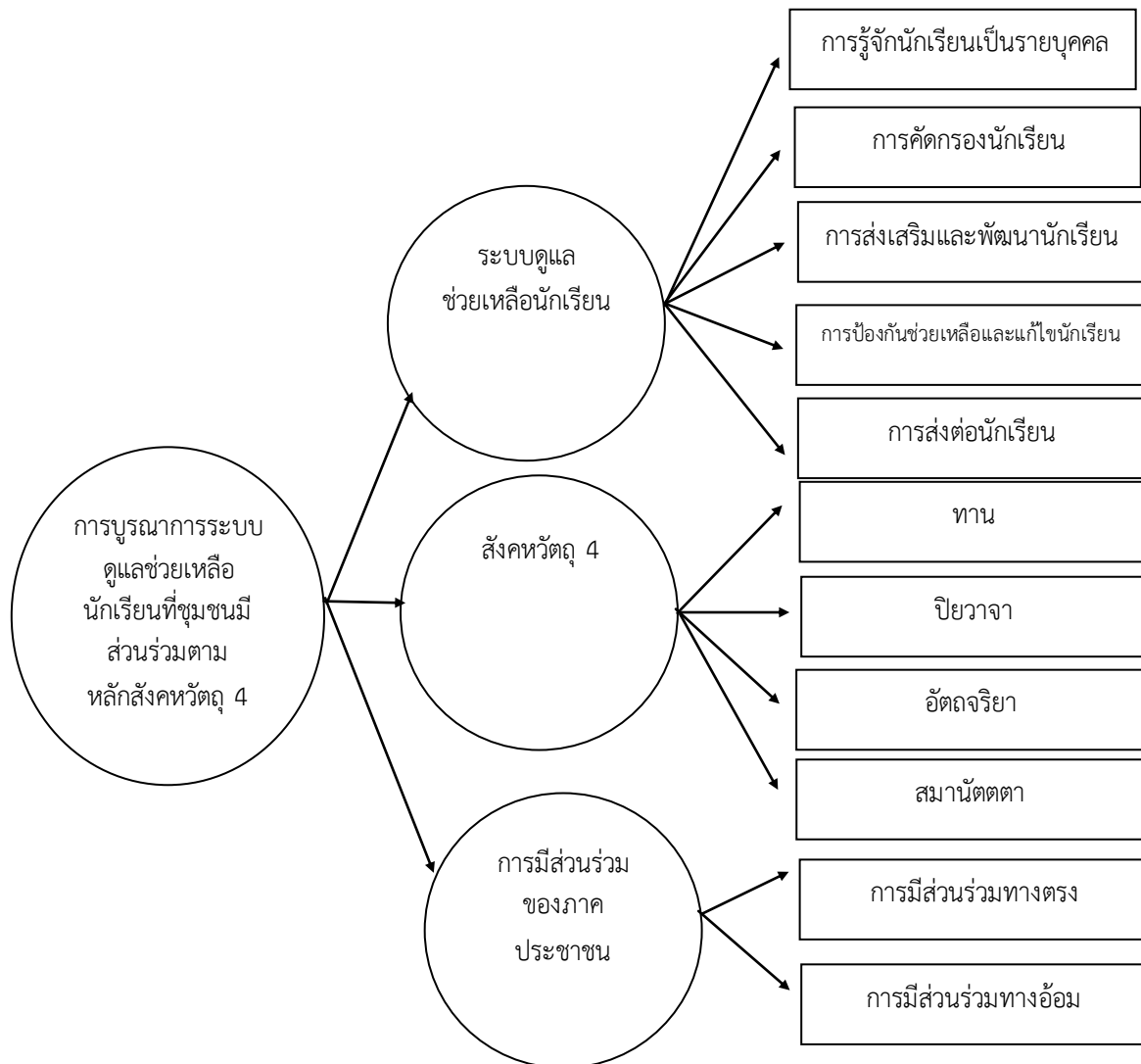
การบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

หลักพุทธธรรมในพุทธศาสนานั้นมีอยู่มากมายหลักธรรมที่ส่งเสริมการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถแก้ไขปัญหาในการเรียน ((Damnoen & Phumphonkhochasorn, 2020; Tan, & Damnoen, 2020) การดำเนินชีวิตประจำวันได้นั้นจะต้องอาศัยที่ปรึกษาที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี พุดจาอ่อนหวาน บำเพ็ญประโยชน์ และปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลายในการช่วยเหลือ จะต้องพึ่งพาอาศัยกันในการดำเนินชีวิต (พระศรีรัตนวิมล, 2563) ผู้เขียนขอยกตัวอย่างหลักสังคหวัตถุ 4 ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2550) ได้อธิบายความหมายของสังคหวัตถุ 4 คือ หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน ได้แก่ 1) ทาน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยปัจจัย 4 2) ปิยวาจา คือ การแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจ 3) อตถจริยา คือ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ปัญหา และช่วยแนะนำปรับปรุงส่งเสริมในด้าน

จริยธรรม 4) สมานัตตตา คือ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งหลาย เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550)

ดังนั้นครูที่ปรึกษาที่มีส่วนสำคัญในการแก้ไขปัญหาคาดช่วยเหลือนักเรียนจึงต้องมีหลักสังคหวัตถุ 4 ในการปฏิบัติตนให้สมกับฐานะที่ได้ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ถูกต้อง เพราะว่า สังคหวัตถุ 4 จะเป็นหมวดธรรมในการสงเคราะห์ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเกิดความสงบสุข

องค์ความรู้จากการศึกษา

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการศึกษา

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการทำงานที่เป็นระบบอย่างชัดเจน มีการประสานความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน รวมทั้งมีวิธีการ กิจกรรม และเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีคุณภาพ ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะส่งผลให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จ โดยมีการดำเนินงาน 5 กิจกรรม คือ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน 4) การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขนักเรียน 5) การส่งต่อนักเรียน ซึ่งระบบการดูแล

ช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพนั้นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายทั้งภายในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมทางตรงหรือทางอ้อมบูรณาการกับหลักสังคหวัตถุ 4 ในการสงเคราะห์เอื้อเพื่อซึ่งกันและกันที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเกิดความสงบสุข ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ถูกต้อง

สรุป

การบูรณาการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ชุมชนมีส่วนร่วมตามหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกระบวนการทำงานที่เป็นระบบอย่างชัดเจน มีการประสานความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน รวมทั้งมีวิธีการ กิจกรรมและเครื่องมือต่างๆที่มีคุณภาพ โดยมีการดำเนินงานตามกิจกรรมในการช่วยเหลือ ได้แก่ การดูแลรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน มีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็น ให้ความช่วยเหลือเสนอแนะในการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน มีส่วนร่วมป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของนักเรียนในการดำเนินชีวิต และการส่งต่อนักเรียนเมื่อได้ให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาให้แก่ นักเรียน เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2544). *คู่มือครูที่ปรึกษาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). *การพัฒนาและการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและท้องถิ่นเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- กัลยา พรมรัตน์. (2559). การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 11(1), 123-130.
- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษา. (2536). *การบริหารและการนิเทศภายในโรงเรียน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี.
- เนริกา เกิดนาศาร และคณะ. (2564). *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(1), 388-398.
- ธีรภัทร์ เจริญดี. (2542). *การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพดล กาญจนางกูร และ สุบัน มุขธระโกษา. (2562). นวัตกรรมการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 6(3), 46-58
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2537). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ และ โชติกา ภาชีผล. (2558). การศึกษาขีดความสามารถในการแข่งขันของเยาวชนไทยเพื่อรองรับการพัฒนาประเทศในบริบทของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. *วารสารวิจัยวิทยาการวิจัย*, 28(3), 279-300.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2550). *ธรรมญูชีวิต*. (พิมพ์ครั้งที่ 82). กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.
- พระศรีรัตนนิมิต. (2563). ศิล 5 กับการจัดการเพื่อเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 4(2), 85-96.

- มงคล จันทร์ส่อง. (2544). *ระดับความรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ของสมาชิก อบต. อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์(วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เรีงรณ ล้อมลาย และ สุภารัตน์พิชา ปิยะธรรมวรกุล. (2563). แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาในบริบทของการศึกษาไทยระดับอุดมศึกษา. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 3(3), 357-366.
- ฤทัยวรรณ หาญกล้า และ ปิยพงษ์ สุเมตติกุล. (2556). การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษาเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน. *วารสารครุศาสตร์*, 41(3), 1-18.
- ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, (2542). *การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน* (ดุชนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). *แนวทางการดำเนินระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2543). *การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- Damnoen, P. S., & Phumphongkhochasorn, P. (2020). National Educational Standards and Educational Administration to Comply with International Standards. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures*, 4(1), 31-39.
- Damnoen, P. S., Phumphongkhochasorn, P., Pornpitchanarong, S., & Nanposri, N. (2021). Development of Strategies for the Use of Innovative Information in Education for Secondary Schools under the Office of the Basic Education Commission in the Eastern Region. *Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation*, 32(3), 20483 – 20490.
- Phumphongkhochasorn, P., Damnoen, P. S., Suwannaprateep, T., & Phoomparmarn, U. (2021). National Educational Standards and the Improvement of Thai Education System with World Class. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures*, 5(1), 75-86.
- Tan, C. C., & Damnoen, P. S. (2020). Buddhist Noble Eightfold Path Approach in the Study of Consumer and Organizational Behaviors. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(1), 1-20.

พระธรรมกถึกกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย

A Buddhist Teacher and Buddhism Propagation in Thai Society

¹พระปลัดคมศักดิ์ รุ่งศิริ และ ²พระปลัดสมชาย ดำเนิน
¹Phrapalad Khomsak Rungsiri and ²Phrapalad Somchai Damnoen

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Palisuksa Buddhagosa Campus, Thailand.
Email: ¹mahakhom@gmail.com, ²somchai.dam@mcu.ac.th.

Received July 21, 2021; Revised October 9, 2021; Accepted November 3, 2021

บทคัดย่อ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่ของชาวพุทธศาสนิกชนที่จะดำรงพระพุทธศาสนาให้มีความยั่งยืน การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นมีแนวทางที่หลากหลายและมีผู้ปฏิบัติหน้าที่แตกต่างกันไปตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น พระธรรมกถึก พระวินัยธร ซึ่งมีข้อขัดแย้งกันในอดีตตั้งแต่สมัยพุทธกาล แต่อย่างไรก็ตาม พระธรรมกถึกก็ยังมีบทบาทสำคัญในการประกาศพระพุทธศาสนาและสืบทอดให้มีความมั่นคงยั่งยืนมากยิ่งขึ้น บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพระธรรมกถึกกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ซึ่งพระธรรมกถึก หมายถึง ผู้กล่าวสอนธรรม ผู้แสดงธรรม นักเทศน์ จะต้องประกอบด้วยองค์ 5 ประการคือ (1) แสดงธรรมไปโดยลำดับไม่ตัด ลัดให้ขาดความ (2) อ้างเหตุผลและน่าให้ผู้ฟังเข้าใจ (3) ตั้งจิตเมตตาปรารภนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง (4) ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ (5) ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น ลีลาการสอนหรือการแสดงธรรมของ พระพุทธเจ้าทุกครั้งจะทรงใช้พุทธวิธีการสอนซึ่งมีรูปแบบและวิธีการแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ทรงเตรียมแผนการสอน พร้อมทั้งศึกษาสภาพแวดล้อม วิเคราะห์ผู้ฟัง มีข้อมูลไว้อย่างพร้อมมูล ตั้งแต่ต้นจนจบทรงใช้รูปแบบการสอนครบทั้ง 4 ประการได้แก่ 1) สันทิสสนา คือ การอธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง 2) สมาทปนา คือ การชักจูงใจให้เห็นจริง 3) สมุตเตชนา คือ การเร้าใจให้แก่วรรณีย์เกิดกำลังใจ 4) สัมปหังสนา คือ การขโมยใจให้เข้มข้น ร่าเริง ส่วนพระธรรมกถึกกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ตัวอย่างเช่น พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) เป็นพระผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยโดยใช้หลักพระธรรมกถึก ท่านได้อธิบายความตามหลักของพระธรรมกถึกต่อความหมายของความดีว่า เราควรจะให้พระ แล้วเอาความดีของพระใส่ใจไปด้วย ความดีคืออะไร คือความไม่ประมาท ท่านได้อธิบายความตามหลักของพระธรรมกถึกต่อผลของความดีว่า บุคคลที่กระทำความดีโดยหวังเอาความดีแท้ๆ นั้นไม่มีปัญหาอะไร เขาจักต้องได้ความดีตอบแทนเสมอ คนเช่นนี้แหละเป็นคนนำความสงบสุขมาสู่โลกเป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและผู้ที่สนใจสืบต่อไป

คำสำคัญ : พระธรรมกถึก; การเผยแผ่พระพุทธศาสนา; สังคมไทย

Abstract

This academic article focuses on the required qualities of Dhamma preacher for Buddhist propagation in Thai society. *Dhammakathika* referring to the truth preacher, teacher, Dhamma instructor must contain 5 qualification; 1) exposition is regulated and gradually advanced, 2) it has reasoning, 3) it is inspired by kindness, 4) it is not for worldly gain, 5) it does not hurt oneself or others. The Buddha always used different style of teaching depending on the surroundings at that moment with good preparation, audience analysis, and sufficient data for teaching. There are 4 types of the Buddha's method of teaching; 1) *Sandassana* or elucidation and verification, 2) *Samadapana* or incitement to take upon oneself, 3) *Samuttejana* or filling with enthusiasm, and 4) *Sampahangsana* or filling with delight and joy. Good example of Dhamma preaching in Thai society was seen in the case of Phraprommangkalacarya (Paññanandabhikkhu) who exercised the said style of teaching. He had explained the preferable quality of the Dhamma teacher regarding to goodness that those who salute to the Triple Gem must keep goodness in their mind. What is the goodness? It is the kind of awareness. He continues to describe the results of such goodness that those who sincerely had good conducts, surely gain the good fruits, and they are the one who deserve to bring happiness to the world.

Keywords: Dhamma Preacher; Buddhism Propagation; Thai Society

บทนำ

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีวิธีการมากมายหลายวิธี ทั้งวิธีการพูด วิธีการทำตัวอย่างให้ดู วิธีการเขียน แต่ไม่ว่าจะเผยแผ่ด้วยวิธีการใดๆ ก็ตาม นักเผยแผ่ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุสงฆ์ หรือ อุบาสกอุบาสิกา จะต้องยึดหลักการ คือโอวาทปาติโมกข์ เป็นหลักการของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงวางหลักการในการอยู่ร่วมกันของสังคมสงฆ์และสังคมโลกเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขมี 3 ประการคือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการทำจิตให้ผ่องใส นอกจากนี้แล้วพระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต อีกว่า “การแสดงธรรมแก่ผู้อื่นไม่ใช่ทำได้ง่าย ภิกษุเมื่อจะแสดงธรรมแก่ผู้อื่น พึงตั้งธรรม 5 ประการไว้ภายใน แล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น 5 ประการ คือ 1) แสดงธรรมไปโดยลำดับ 2) แสดงธรรมอ้างเหตุผล 3) แสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู 4) ไม่แสดงธรรมโดยเพียงอามิส 5) ไม่แสดงให้กระทบตนและผู้อื่น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539; พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตฺโต, 2557)

บุคคลผู้สอนธรรม คือผู้ทำหน้าที่เหมือนราชทูตอ่านราชสาส์นของพระราชา ผู้กล่าวธรรม ผู้เทศน์ ปาฐกถา บรรยายธรรมะนั้น จะต้องตระหนักในประเด็นนี้ ซึ่งเป็นหน้าที่ของ พระธรรมกถึกโดยตรง เพื่อให้เหมาะสมแก่ผู้ฟัง เพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุด เมื่อจบการสอนโดยมีจุดมุ่งหมายในการสอน เพื่อให้ผู้ฟังรู้จักเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น เพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรงตามให้เห็นด้วยตนเอง (Siriwattano, 2021) และเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลของการปฏิบัติตามสมควร สามารถยังผู้ปฏิบัติตามให้ได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตนๆ (วสิน อินทสระ, 2545)

ธรรมกถึก เป็นคำเรียก พระที่เป็นนักเทศน์ผู้แสดงธรรม ว่า พระธรรมกถึก (ป. ธรรมกถึก) เป็นผู้มีความสามารถในการถ่ายทอดพระธรรมอย่างแยบคาย ถือเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าในการนำธรรมของพระพุทธองค์ไปเผยแผ่แก่ภิกษุด้วยกันและแก่ชาวบ้าน ซึ่งประกอบด้วยธรรมของนักเทศน์ 5 ประการ หรือที่เรียกว่า “ธรรมเทศกธรรม 5” ประกอบด้วย 1. อนุพุพพิภ (กล่าวความไปตามลำดับ คือ แสดงหลักธรรมหรือเนื้อหาวิชาตามลำดับความง่ายยากกลุ่มเล็ก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ) 2. ปริยายทสสาวิ (ชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ คือ ชี้แจงให้เข้าใจชัดในแต่ละแง่แต่ละประเด็น โดยอธิบายขยายความ ยกเยื้องไปต่างๆ ตามแนวเหตุผล) 3. อนุทยต ปฏิจจ (แสดงธรรมด้วยอาศัยเมตตา คือ สอนเขาด้วยจิตเมตตา มุ่งจะให้ประโยชน์แก่เขา) 4. น อามิสนโร (ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อามิส คือ สอนเขามิใช่เพราะมุ่งที่ตนจะได้ลาภ หรือผลประโยชน์ตอบแทน) 5. อุตตานญจ ปรณจ อนุปหจ (แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น คือ สอนตามหลักตามเนื้อหา มุ่งแสดงธรรม แสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มผู้อื่น) (พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตฺโต, 2557)

ฉะนั้น พระธรรมกถึกจึงต้องเป็นผู้ชาญฉลาด เข้าใจในหลักธรรมอย่างแจ่มแจ้ง พระธรรมกถึกจึงมีความสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งในปัจจุบันหลักธรรมดังกล่าว เป็นหลักเตือนใจนักบรรยายธรรมทั้งหลายที่ต้องยึดและคิดถึงขณะแสดงธรรม คือ 1) พรรณนาธรรมโดยละเอียดมิให้บกพร่อง พอเหมาะแก่บุคคล เวลา และสถานที่ 2) เน้นตรงจุดสำคัญและลึกซึ้ง ยกตัวอย่างประกอบให้เข้าใจง่าย 3) มีเมตตาจิต มุ่งให้ผู้ฟังเพลิดเพลินเกิดความสนใจนำไปปฏิบัติตาม 4) มุ่งประโยชน์และความผาสุกในชีวิตแก่ผู้ฟัง มิใช่การหวังลาภผล 5) มิให้ผู้ฟังสะเทือนอารมณ์และพลอยชื่นชมเป็นกันเอง พุทธวิธีนี้ใช้เป็นหลักในการแสดงธรรมและได้สืบทอดเป็นหลักขององค์พระธรรมกถึกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หลักการและวิธีการเหล่านี้นับเป็นต้นแบบมาจากพระพุทธองค์ที่ทรงตรัสสอนไว้ เพื่อทั้งพระภิกษุสงฆ์และพุทธบริษัททุกฝ่ายจะได้นำมาเป็นหลักในการบรรยาย เป็นหลักที่ถือว่าพุทธวิธีนั้นคือต้นแบบสืบทอดกันมา ไม่จำกัดว่าผู้พูดจะเป็นใครหากได้ปฏิบัติตามหลักการพูดด้วยเมตตาวิจิตร เป็นต้น

ในปัจจุบัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้กระจายตัวเองออกไปมากเป็นพิเศษ เพราะยุคสมัยได้เปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตของประชาชนเพิ่มขึ้น ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระไทยได้กระจายออกไปในรูปแบบต่างๆ ทั้งมีการเทศน์ประจำภายในวัด นอกสถานที่ ทางวิทยุ ทางโทรทัศน์ แม้การเที่ยวจาริกไปสั่งสอนประชาชน เรียกว่า ธรรมทูตบ้าง ธรรมจาริกบ้าง (พระราชาธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตยาโณ, 2542) ฉะนั้น คุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ว่า ต้องมีความแม่นยำในหลักของพระพุทธศาสนามีทั้งภูมิธรรม-ภูมิปัญญา สามารถใช้ภาษาและวิธีสอนที่สามารถสื่อถึงประชาชนได้ มีความสามารถในการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการเผยแผ่ มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมนั้นได้ดี (Chomdee, 2021) เป็นผู้ที่มีหลักมนุษยสัมพันธ์ ระหว่างพระสงฆ์และประชาชนนั้นได้ดี และมีคุณสมบัติที่เหมาะสมทางด้านการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของวัดและสังคม (พระมหาพนัด อุตตจาริ และพระปลัดอำพล สุธีโร, 2543) การเผยแผ่หลักการพระพุทธศาสนา คือ การเผยแผ่ประกาศหลักคำสอน ชักจูงประชาชนให้มานับถือน้อมนำหลักธรรมไปปฏิบัติเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน หรือเพื่อหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง และเผยแผ่แสดงหลักการพระพุทธศาสนาชี้แจงให้นักบวชลัทธิอื่นได้ทราบ อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย ก็มีหน้าที่ในเรื่องนี้เช่นกัน (Pewdum, 2021)

ส่วนวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิผลและเห็นผลในปัจจุบันนี้ มีวิธีการอย่างไร และยังมีหลักธรรมที่มีความเกี่ยวข้อง หลักธรรมที่สนับสนุน และการประยุกต์ให้หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมกถึกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง บทความนี้จะนำเสนอพระธรรมกถึกกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยใน 4 ประเด็นหลัก คือ 1) ความหมายของพระธรรมกถึก 2) คุณสมบัติของพระธรรมกถึก 3) ลีลาการสอน 4) ประการที่สนับสนุนพระธรรมกถึก 4) พระธรรมกถึกกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ดังต่อไปนี้

ความหมายของพระธรรมกถึก

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการนำเอาหลักคำสอนอันประเสริฐเป็นธรรมชาติและบริสุทธิ์ ที่เกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เพื่อนำไปถ่ายทอดให้พุทธบริษัท 4 ได้รับการเรียนรู้ และน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อให้เป็นผู้มีศีลธรรมเปี่ยมคุณธรรมที่มีเมตตา โดยอาศัยหลักไตรสิกขาเป็นพื้นฐานในการนำไปปฏิบัติ เป็นต้น

คำว่า ธรรมกถึก เป็นคำที่มาจากภาษาบาลีว่า ธัมมกถิก (ธัมมกถิกโก) และคนโบราณคงจะออกเสียงไม่ค่อยคล่องนัก จึงได้เพี้ยนมาเป็น ธัมมกถิก หรือ ธรรมกถึก แปลว่า ผู้มีวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม ถ้าแปลอย่างนี้จัดเป็นศัพท์ดัดทิตที่มาจากสมาธิขั้นหนึ่งดังอรรถวิเคราะห์ว่า (พระมหาสมปอง มุทิต, 2547)

- 1) ธัมมสส กถา ธัมมกถา แปลว่า วาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม ชื่อว่า ธัมมกถา
- 2) ธัมมกถา ตสส อตถิติ ธัมมกถิกโก แปลว่า วาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม ของภิกษุนั้น มีอยู่ ดังนั้น ภิกษุนั้น ชื่อว่า ธัมมกถิกะ

แต่บางมติกถาว่า ไม่ต้องวิเคราะห์เป็นดัดทิตโดยวิเคราะห์เป็นนามกิตกก็ได้เลย คือ

ธัมม กถเอตติ ธัมมกถิกโก แปลว่า ผู้โดยยอกล่าว ซึ่งธรรม ดังนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ธัมมกถิกะ

ตามที่วิเคราะห์มามี 2 มติ คือ

- 1) ธัมมกถิกโก แปลว่า ผู้มีวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม (ดัดทิต)
- 2) ธัมมกถิกโก แปลว่า ผู้กล่าวซึ่งธรรม (นามกิตก)

หรืออาจแปลยกย้ายไปอย่างอื่นได้อีก แต่ความหมายก็ได้ต่างไปจากนี้ ในการเรียนบาลีนั้น สำหรับนักเรียนบาลีชั้นเริ่มต้น แปลทำนองไหนก็ได้ ส่วนบาลีชั้นสูงนั้นมักจะแปลทับศัพท์ว่า ธรรมกถึก ตามสำนวนนิยมในภาษาไทย

พระธรรมกถึก หมายถึง ผู้แสดงธรรม หรือ สอนคนอื่นควรตั้งไว้ใจ 5 ประการ คือ 1) กล่าวความไปตามลำดับ คือ แสดงหลักธรรม หรือเนื้อหาตามลำดับความง่ายยากลุ่มลึก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ 2) ชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ คือ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละแง่แต่ละประเด็น โดยอธิบายขยายความ ยกอ้างอิงไปต่างๆ ตามแนวเหตุผล 3) แสดงธรรมด้วยเมตตา คือ สอนเขาด้วยจิตเมตตา มุ่งจะเป็นประโยชน์แก่เขา 4) ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อาภิส คือ สอนเขามีไม้มุ่งที่ตนจะได้ลาภ หรือผลประโยชน์ตอบแทน 5) แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น คือ สอนตามหลักตามเนื้อหา มุ่งแสดงอรรถ แสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น (พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตโต, 2557)

นอกจากนี้ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ยังให้ความหมายของพระธรรมกถึกว่า ธรรมกถึก เป็นคำนามหมายถึง พระที่เป็นนักเทศน์ผู้แสดงธรรมว่า พระธรรมกถึก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) พระธรรมกถึกนี้สามารถที่จะทำหน้าที่ได้ทั้งผู้ที่ยังเป็นสามเณร มิได้จำเพาะเจาะจงเพียงพระภิกษุเท่านั้น เมื่อครั้งสมัยพุทธกาลก็ยังได้มีปรากฏสามเณรหลายรูปเช่น สังกัจจสามเณร ที่แสดงธรรมโปรดโจรห้าร้อยให้มีศรัทธาเลื่อมใสพระพุทธศาสนา หันเข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุป พระธรรมกถึก คือ ผู้เป็นนักเทศน์นักแสดงธรรม การจะแสดงความมุ่งหมายไว้ว่าเราจะแสดงธรรม พระธรรมกถึกจะต้องคำนึงถึงว่าจะแสดงธรรมเพื่ออะไร แสดงแล้วมีผลอย่างไรต่อผู้ฟังธรรมด้วย ผู้ทำหน้าที่แสดงธรรมเพื่อให้ผู้อื่นนำไปประพฤติปฏิบัติตามได้นั้น เป็นเรื่องที่ควรพิจารณาให้ละเอียดไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนในหลักธรรมนั้นๆ ที่จะนำไปแสดง หากว่าเราไม่รู้จริงแล้วย่อมเกิดความผิดพลาดใหญ่หลวงได้อย่างแน่นอน โดยเฉพาะผู้แสดงธรรมที่ยังไม่มีประสบการณ์ ยังไม่มีโอกาสได้รับรสแห่งปฏิเวธธรรมแล้ว เป็นเรื่องที่ต้องระวังให้มาก การจดจำแต่ในตำรา อรรถกถา พระไตรปิฎก เพียงอย่างเดียวเชี่ยวชาญในทางปริยัติ แต่ในทางกลับกันไม่เคยลงมือปฏิบัติ ย่อมเกิดความผิดพลาด คลาดเคลื่อนความเป็นจริง กลายเป็นธรรมเทียมไม่ใช่ธรรมแท้ ผู้เป็นนักเทศน์

แม้จะเชี่ยวชาญการแสดงธรรมเพียงใด แต่หากไม่นำไปปฏิบัติ นอกจากเราจะเป็นเพียงโกลาหลเปล่าๆ แล้ว ยังจะเป็นมิจฉาทิฐิแก่ผู้ได้ยินได้ฟังการแสดงธรรมในฐานะเป็นพระธรรมกถึกได้ในที่สุด

คุณสมบัติของพระธรรมกถึก

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น แต่ละยุคแม้จะมีรูปแบบกระบวนการไปตามยุคสมัยตามบริบทของสังคม แต่พระพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงวางแนวทางไว้สำหรับนักเผยแผ่หรือพระธรรมกถึก ซึ่งปรากฏในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต เรียกว่า ธรรมเทศกธรรม หมายถึง ธรรมของนักเทศน์ องค์แห่งธรรมกถึกจะต้องมีคุณสมบัติพิเศษในการสั่งสอนประชาชนทั้งหลาย เรียกว่า คุณสมบัติแห่งพระธรรมกถึก ได้แก่

1) ภิกษุที่จะเผยแผ่คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือนักเทศน์จะต้องประกอบด้วยองค์ 5 ประการคือ 1) แสดงธรรมไปโดยลำดับไม่ดัดจริตให้ขาดความ 2) อ้างเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ 3) ตั้งจิตเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง 4) ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ 5) ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่นคือว่าไม่ยกตนเสียดีผู้อื่น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) พระธรรมกถึกผู้แสดงธรรมควรมุ่งให้ผู้ฟังได้รับอานิสงส์เช่นไรบ้าง ควรมุ่งให้ผู้ฟังได้รับอานิสงส์ 5 อย่าง คือ 1) ผู้ฟังยอมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง 2) สิ่งที่เคยฟังแล้วแต่ไม่เข้าใจชดย่อมเข้าใจสิ่งนั้นชัด 3) บรรเทาความสงสัยเสียได้ 4) ทำความเห็นให้ถูกต้องได้ 5) จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต, 2559)

(3) พระธรรมกถึกตามบทพุทธคุณ พระพุทธเจ้าทรงได้รับการยกย่องว่าเป็น บรมครู ปรากฏในบทสวดพระพุทธคุณว่า พระปุกกุสะติ กล่าววาท่านผู้มีอายุ พระสมณโคดม ผู้ศากยบุตร เสด็จออกบวชจากศากยราชสกุลทรงผนวชแล้ว พระสมณโคดมผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น มีกิตติศัพท์อันงามฟังไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุดังนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น 1) เป็นผู้ไกลจากกิเลส 2) รู้เองโดยชอบ 3) ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ 4) ดำเนินไปดี 5) รู้แจ้งโลก 6) เป็นสารีรย์ผู้ฝึกบุรุษที่ควรฝึกอย่างหาคนอื่นยิ่งกว่ามิได้ 7) เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย 8) เป็นผู้ตื่นแล้ว 9) เป็นผู้แจกธรรม ข้าพเจ้าบวชอุทิศพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น และพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

(4) พระธรรมกถึก (ผู้สอน) ตามหลักพุทธธรรม ต้องมีบุคลิกภาพเป็นคุณสมบัติภายนอกของพระธรรมกถึก ได้แก่ ความสง่างาม วาจาสุภาพ มารยาทน่าเลื่อมใส ความเป็นผู้มีสมบัติผู้ดี และมีธรรม 4 ประการคือ

1) รูปร่างปมาณา หมายถึง มีประมาณในรูป คือ มีความสง่างามของรูป 3 ประการ คือ รูปร่างดี หน้าตาดี และ ผิวพรรณดี พระธรรมกถึก ควรมีความงามด้วยรูปร่างหน้าตา กิริยามารยาท ผิวพรรณสะอาดผ่องใส มีระเบียบร่างกายที่ดี มีอารมณ์ที่เบิกบานแจ่มใสใครได้พบเห็นก็จะเป็นมงคลทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

2) โสฬสปมาณา หมายถึง มีประมาณในเสียง มีความงามในการพูด ในคำพูด การบอกกล่าวด้วยน้ำเสียงที่ดีประเสริฐดุจเสียงแห่งพรหม 8 ประการคือ แจ่มใส ชัดเจน นุ่มนวล ชวนฟัง กลมกล่อม ไม่พรวด ลึกซึ้ง และ กังวาน พระธรรมกถึกต้องบริหารวาจาให้มีความงามทั้ง 8 ประการ ต้องรู้จักแต่งเสียงให้สวยงามเหมาะสม ความเป็นพระธรรมกถึกไม่ประกอบด้วยวจีทุจริตนั่นเอง

3) อัมมปมาณา หมายถึง มีประมาณในธรรม คือ พระธรรมกถึกต้องมีบุคลิกภาพทางสติปัญญา เป็นเรื่องของชาวปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยกระบวนการทางพันธุกรรม พระธรรมกถึกต้องพัฒนาตัวเองให้มีความสามารถ เฉลียวฉลาดเป็นนักปราชญ์ เปี่ยมด้วยสติปัญญา มีบุคลิกภาพทางสติปัญญาที่ดี ประกอบด้วยสัปปุริสธรรม 7 ประการ คือ ผู้รู้จักเหตุ ผู้รู้จักผล ผู้รู้จักตน ผู้รู้จักประมาณ ผู้รู้จักกาลเวลา ผู้รู้จักชุมชน และ ผู้รู้จักบุคคล พระธรรมกถึกต้องมีสติปัญญา มีบุคลิกภาพทางสติปัญญาที่ดี คือ

ประกอบด้วยสัปรีธรรม 7 ประการซึ่งเป็นธรรมของคนดี ธรรมของสัตบุรุษ และธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต, 2559)

4) สุวิชาจณสัมปณนา หมายถึง ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและความประพฤติดี คือพระธรรมกถึก ต้องมีความประพฤติที่ดี ตามหลักธรรมของความเป็นพระธรรมกถึกที่ดี ต้องมีหลักธรรม 3 ประการ คือ สุวิชาโน หมายถึง เป็นผู้มีความรู้ดี สุสาสน์ หมายถึง เป็นผู้สอนที่ดี และ ปฏิปันโน หมายถึง เป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติดี (พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตฺโต, 2557) พระธรรมกถึกต้องมีความประพฤติที่ดี เป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป ซึ่งเป็นการสอนด้วยการปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

ดังที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปคุณสมบัติของพระธรรมกถึกที่มีหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม ได้เป็น 2 ประเด็นดังต่อไปนี้

1. คุณสมบัติภายนอกของพระธรรมกถึก เป็นคุณสมบัติของผู้เป็นนักเผยแผ่หรือผู้สอน แม้ผู้ฟังเห็นเพียงภาพภายนอก (ทางกายภาพ) ก็เกิดศรัทธา ยอมปฏิบัติตามในคำสอนด้วยความเลื่อมใสศรัทธา คุณสมบัติที่ปรากฏภายนอกอาจจะเป็น รูปร่าง หน้าตา น้ำเสียง อากัปกิริยา การแสดงออกเคลื่อนไหว มีมารยาทงาม เป็นที่ยอมรับของสังคม ถือเป็นเสน่ห์ที่ผู้ก้มดคนฟังได้เป็นอย่างดี

2. คุณสมบัติภายในของพระธรรมกถึก ผู้เผยแผ่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม เพื่อจะได้สอนถูกประเด็น ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ฟังจะได้รับความสุขความเจริญเป็นที่ตั้งและมีจิตเปี่ยมด้วยเมตตาธรรมดังนี้

1) ปณิธาน ในการแสดงธรรมพึงตั้งจิตไว้ในใจของตน แสดงว่าเรাজักกล่าวธรรมชี้แจงไปตามลำดับเหตุการณ์ และยกตัวอย่างเหตุผลที่สมจริงมาประกอบ แสดงด้วยจิตเมตตาไม่หลังลาภสักการะและไม่กระทบใครให้เกิดความเสียหายจนผู้ฟังไม่พอใจ

2) ปฏิสัมภิทา มีความเข้าใจปัญญา แดกฉานในอรรถ คือ เนื้อหาสาระ และเข้าใจในธรรม คือ อธิบายย่อหรือพิสดารได้ มีความเข้าใจหลักนิรุกติ แดกฉานเรื่องภาษา พร้อมทั้งเข้าใจหลักปฏิภาณ คือมีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้

3) พหุสูต เป็นผู้ฟังมาก คงแก่เรียน จำได้คล่องปาก สามารถเพ่งพินิจให้เข้าใจของตนเองและสามารถขบคิดต่างๆ ได้ด้วยเทคนิคและทฤษฎี

4) การรู้จักแสดงธรรมไปตามขั้นตอน โดยคำนึงถึงภาวะของผู้ฟังเป็นหลัก สังเกตสิ่งที่มองเป็นด้วยตา ไปจนถึงพิจารณาเห็นด้วยปัญญาภายในของตน เช่นการเริ่มเรื่องทวนถกให้ฟัง ชี้แจงถึงผลดี แล้วจึงต่อด้วยการเล่าเรื่องสวรรค์ คือความสุข และโยงไปถึงโทษตามลำดับขั้นตอน เป็นต้น

ลีลาการสอน 4 ประการที่สนับสนุนพระธรรมกถึก

การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าทุกครั้ง จะทรงใช้พุทธวิธีการสอนซึ่งมีรูปแบบและวิธีการแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ทรงเตรียมแผนการสอน พร้อมทั้งศึกษาสภาพแวดล้อม วิเคราะห์ผู้ฟัง มีข้อมูลไว้อย่างพร้อมมูลตั้งแต่ต้นจนจบทรงใช้รูปแบบการสอนครบทั้ง 4 ประการได้แก่

1) สันทสสนา หมายถึง การอธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือให้ไปเห็นกับตาตัวเอง

2) สมหาพนา หมายถึง การชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติตาม

3) สมุตเตขนา หมายถึง การเร้าใจให้แก่วก้าบังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก

4) สัมผัสสังขาร หมายถึง การขโมยใจให้เข้มข้น ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการปฏิบัติ (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต, 2547)

ในการแสดงธรรมนั้น ผู้ที่เป็นพระธรรมกถึกผู้เป็นนักเผยแผ่จะกล่าว หรือแสดงธรรมต้องยึดหลักการสอน 4 ประการดังกล่าวแก่ผู้ฟัง ซึ่งมีอยู่ 4 ประการ ตามระดับสติปัญญา กล่าวคือ

- 1) อุคฆัตถัญญู หมายถึง ผู้สามารถรู้ได้อย่างฉับพลัน เพียงแต่ยกหัวข้อขึ้นแสดงก็อาจรู้ได้ทันที
- 2) วิปจิตัญญู หมายถึง ผู้สามารถรู้ได้เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน
- 3) เนยยะ หมายถึง ผู้สามารถเข้าใจได้ เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน
- 4) ปทปรมะ หมายถึง ผู้ไม่สามารถเข้าใจอะไรที่ลึกซึ้งและมีความเห็นผิดอย่างรุนแรง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การแสดงธรรมของพระองค์จึงทรงยังใช้หลักการสอนที่เหมาะสมกับบุคคลประเภทต่างๆ โดยคำนึงถึงตัวผู้เรียน และเกี่ยวกับการสอนหรือเนื้อหาของเรื่องที่สอนเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับหลักการสอนทั่วไป

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ ที่ พระราชาวงมณี (ประยูร ปยุตฺโต) (2531) ได้แยกไว้เป็นประเด็น ในการสอนแต่ละครั้งนอกจากพระองค์จะทรงดูนิสัย หรือระดับภูมิปัญญาแล้ว เนื้อหาหรือเรื่องที่จะทรงสอนนั้นก็ต้องคำนึงด้วย ซึ่งเนื้อหาที่จะทรงสอนนั้นพระองค์ก็มีหลัก 7 ประการคือ

- 1) สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่รู้เห็นหรือเข้าใจยาก
- 2) สอนเนื้อหาเรื่องที่ลุ่มลึกค่อยยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป
- 3) ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ฟังสอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่า

ประสบการณ์ตรง

4) สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง ควบคุมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่กววน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับเนื้อหา

5) สอนมีเหตุผล สามารถตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เรียกว่า “สนิทาน”

6) สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก

7) สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรที่เขาจะเรียนรู้และเข้าใจ เป็นประโยชน์แก่เขาเอง

พระธรรมกถึกกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย

พระธรรมกถึกกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย นอกจากจะต้องมีคุณสมบัติและเทคนิคลีลาการสอนแล้ว โดยองค์แห่งธรรมกถึกส่วนของการแสดงธรรมหรือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการนำเอารูปแบบและวิธีการที่มีความแปลกใหม่ เพื่อที่จะให้การแสดงธรรมหรือการเผยแผ่พุทธธรรมนั้นมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น (Tan & Damnoen, 2020) กล่าวได้ว่าชวนให้ผู้ฟังนั้นเกิดอารมณ์คล้อยตามที่จะฟังการแสดงธรรมหรือการเผยแผ่พุทธธรรมนั้นเป็นอย่างดีสำหรับรูปแบบและวิธีการในการเผยแผ่ธรรมะนั้นก็มีอยู่ด้วยกันหลายวิธี พระสงฆ์ผู้เป็นพระธรรมกถึกผู้แสดงธรรมนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเลือกรูปแบบและวิธีการนั้นๆ ให้มีความเหมาะสมทั้งต่อตนเอง และต่อผู้รับฟัง คือ เลือกรูปแบบที่ตนถนัด และให้มีความเหมาะสมกับผู้ฟังเพียงเท่านั้นก็สามารถที่จะทำให้การเผยแผ่นั้นดูน่าสนใจมากขึ้น

1) พระธรรมกถึกต้นแบบในปัจจุบัน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้ที่ถือเป็นบรมครูในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ “องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า” ผู้ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เองและเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังปรากฏพระนามว่า “สตะถา เทวมนุสฺส สาณํ” พระศาสดาของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเป็นบรมครูยอดเยี่ยมเรื่องรูปแบบ

และแนวทาง พระองค์ทรงใช้หลักการและวิธีการสอนที่หลากหลาย ทรงเป็นแบบอย่างของพระธรรมกถึกนับตั้งแต่อดีตมาจวบจนถึงปัจจุบัน เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปพระธรรมกถึกจำเป็นต้องหารูปแบบและวิธีการนำเสนอที่จะนำมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระธรรมกถึกที่ถือเป็นต้นแบบในปัจจุบันนอกจากจะนำหลักและวิธีการของพระพุทธเจ้ามาใช้แล้ว จะต้องมีความสมบัติที่มีความโดดเด่น คือ 1) รู้จักหลักในการสอน 2) รู้ถึงวิธีการวิเคราะห์ผู้รับสารคือผู้ฟัง 3) รู้เทคนิควิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4) รู้หลักเกี่ยวกับเนื้อหาที่จะถ่ายทอด 5) รู้เทคโนโลยีสารสนเทศ (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต, 2549)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ผู้เป็นพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้ไว้หลายประเด็น ดังนี้

(1) ท่านได้อธิบายความตามหลักของพระธรรมกถึกต่อหลักการประพจน์ความดีว่า การที่จะดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง หรือมีชีวิตที่ดีงามได้นั้น จะต้องมีการฝึกฝนพัฒนาตน ซึ่งได้แก่กระบวนการที่เรียกว่า การศึกษา จะเป็นปัจจัยชักนำไปสู่ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ตลอดจนความเชื่อถือถูกต้อง ที่เรียกว่า สัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นแก่นนำของชีวิตที่ดีงามทั้งหมด

(2) ท่านได้อธิบายความตามหลักของพระธรรมกถึกต่อความหมายของความดี ไว้ในหนังสือ พุทธธรรม ว่า ความหมายของคำว่าไทยว่า ดี หรือ ไม่ดี นั้นมักจะ กำกวม ดี นี้ เรามักใช้ในความหมายว่าน่าปรารถนา ตรงกับความพอใจ ชอบใจ หรือแม้กระทั่งเป็นไปตามค่านิยม ดังนั้นจึงต้องมีการแยกแยะเช่นว่า ดี ตรงไปตรงมาตามความจริงตามธรรมชาติ ดีต่อชีวิต ดีในเชิงสังคม เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557)

(3) ท่านได้อธิบายความตามหลักของพระธรรมกถึกต่อประเภทของความดีว่า พุทธโอวาทที่เป็นหลักใหญ่ 3 อย่างคือ

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ต้นแบบพระธรรมกถึกที่ในปัจจุบัน พระสงฆ์ซึ่งถือเป็นพุทธบริษัทเดียวที่มีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ย่อมต้องศึกษาให้เข้าใจถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือการนำธรรมะของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนเหล่านั้นได้ประพจน์ตนเป็นสัมมาปฏิบัติ อันจะก่อให้เกิดความสุขทั้งแก่ตนเองและสังคมต่อไป

2) เทคนิคและวิธีการเผยแผ่ในปัจจุบันของพระธรรมกถึก

หลักการพุทธวิธีในการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงใช้รูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เพื่อให้เกิดความสะดวกในการที่จะทำความเข้าใจในหลักการสอนของพระพุทธองค์ วิธีการในการเผยแผ่ที่ถือได้ว่าเป็นหลักสากลตามแนวทางของพระพุทธเจ้า คือ 1) อนุปวาโท หมายถึง การไม่ว่าร้ายใคร ไม่โจมตีใคร ไม่โจมตีศาสนาอื่น แต่ใช้ปัญญาบอกว่า พระพุทธศาสนาได้อย่างไร 2) อนุปฆาโต หมายถึง การไม่ทำร้ายใคร ไม่ใช้กำลังเพื่อไปบังคับให้ใครเชื่อ ยึดหลักอหิงสาธรรม คือไม่เบียดเบียน แต่ใช้ปัญญาในการอ้างเหตุและผล จนกระทั่งผู้ฟังอยากลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง 3) ปาฏิโมกเข จ สัวโร หมายถึง มีความสำรวมในศีลและมารยาทให้ดี 4) มตตญญตา จ ภตตสมี หมายถึง รู้จักประมาณในการรับประทาน รวมไปถึงการใช้สอยปัจจัย 4 เพื่อจะได้เป็นทางแห่งความเคารพเลื่อมใสของผู้ที่ได้พบเห็น 5) ปนตยจ สยนาสน์ หมายถึง การนั่งในที่สงบ ผู้ที่ปฏิบัติธรรมต้องรักษาความสงบและรักในการอยู่ในที่อันสงบ 6) อธิจิตเต จ อาโยโค หมายถึง การประกอบความเพียรในอธิจิต ต้องหมั่นฝึกฝนสมาธิ คือ แก่นของการได้บรรลุมรรคผลนิพพาน (แก้ว ขิดดตะขบ, 2553)

สำหรับพระธรรมกถึกหรือพระนักเผยแผ่ของประเทศไทยในยุคปัจจุบัน มีการประยุกต์ใช้วิธีการในการเผยแผ่ธรรมที่ต่างกันไปตามลักษณะความถนัดของแต่ละท่าน เช่น หลวงพ่อพุทธทาส ได้เน้นการเผยแผ่พระพุทธธรรมที่ลึกซึ้ง โดยชี้จุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ บางรูปก็เน้นการเผยแผ่หลักพุทธธรรมเชิงหลักความคิดจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วโลกดังเช่น สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) แต่บางรูปก็เน้นวิชาการเป็นหลักในการเผยแผ่ธรรม เช่น พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) บางรูปเน้นการเข้าใจในหลักธรรมแบบง่าย

เป็นหลักพื้นฐานของศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ในสังคม ดังเช่น พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) หรือ แม้แต่บางรูปเน้นการใช้สื่อโซเชียลมีเดียออนไลน์ เช่น พระมหาสมปอง ตาลปุตโต ในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมก็เป็นวิธีการเผยแผ่หลักธรรมดั่งเช่นกัน ดังเช่น พระราชวิสุทธิประชานาถ (หลวงพ่อลงกต ดิฏฺฐปญฺโญ) วัดพระบาทน้ำพุ หรือแม้แต่การประยุกต์ธรรมะกับธรรมชาติของพระเมธีวชิโรดม (ท่าน ว วชิรเมธี) เป็นต้น (พระชลญาณมุนี (สมโกช ฐมโกชโช, 2560)

3) การประยุกต์สื่อธรรมะในการเผยแผ่ในสังคมไทยปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ในโลกใบนี้มาเป็นเวลาหลายพันปี ผ่านกาลเวลาที่มีความเจริญมาหลายยุคหลายสมัยจวบจนถึงทุกวันนี้ เพราะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประยุกต์เข้ากับสังคมที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไป ยุคปัจจุบันเรียกว่าเทคโนโลยีการสื่อสารมีความเจริญก้าวหน้าอย่างมาก พระธรรมกถึกจำเป็นต้องประยุกต์การเผยแผ่หลักพุทธธรรมให้มีความทันสมัยทันต่อเทคโนโลยีที่พัฒนาอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น สื่อจึงกลายเป็นเครื่องมือที่ทำให้พระพุทธศาสนากระจายตัวออกไปได้อีกมากในกลุ่มของประชาชน (ศรีศักดิ์ จามรมาน, 2551)

การประยุกต์สื่อธรรมะในการเผยแผ่ในสังคมปัจจุบันนั้น แนวโน้มอนาคตของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย การใช้ช่องทางเพื่อการเผยแผ่ให้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเหมาะสมกับกลุ่มบริโภคนหรือกลุ่มผู้ฟัง (Hangsakul, 2021) การประยุกต์หลักพระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบันสามารถทำได้ดังต่อไปนี้

1) การมีหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเพื่อใช้ในสื่อปัจจุบัน ทำให้มีการศึกษาค้นคว้าผ่านระบบเครือข่ายบนสื่ออินเทอร์เน็ตได้ตลอดเวลา เพียงแต่มีอุปกรณ์เชื่อมต่อกับระบบเครือข่าย อาทิ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น

2) การให้บริการที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ ทั้งสถานที่ อุปกรณ์และปัจจัยทางกายภาพอื่นๆ เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่ออกไปออนไลน์ หลักคำสอนก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้จะต้องไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิมๆ เช่น การเทศน์ การบรรยายธรรม เป็นต้น ซึ่งต้องประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การปาฐกถาธรรมระบบออนไลน์ การเผยแผ่ธรรมคำสอนผ่านสื่อออนไลน์ อาทิ เฟสบุ๊ก เป็นต้น ดังนั้น เมื่อโลกเปลี่ยนไปการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ต้องเปลี่ยนไปเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยด้วยเช่นกัน (Sri-aram, 2021)

อาจกล่าวได้ว่า โลกยุคปัจจุบัน เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบสื่อสารมีบทบาทและเป็นปัจจัยสำคัญต่อการศึกษานในอนาคต การดำเนินชีวิตไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้จำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยีในการทำงาน และสนองความต้องการเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุข แม้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าก็เช่นเดียวกัน พระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา หากยังใช้วิธีการเผยแผ่แบบเดิมอาจจะไม่สามารถเข้าถึงสังคมยุคใหม่ได้ เพราะยุคปัจจุบันประชาชนไม่ค่อยมีเวลา การเผยแผ่ธรรมะด้วยการประยุกต์ให้เข้ากับบริบทสังคมที่มีอินเทอร์เน็ต จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะสามารถเข้าถึงประชาชนได้ง่ายและกว้างขวางมากที่สุด ไม่จำกัดเวลา สถานที่ สามารถเข้าถึงพระธรรมคำสอนได้ตลอดเวลา

สรุป

พระธรรมกถึก คือ ผู้กล่าวสอนธรรม ผู้แสดงธรรม นักเทศน์ ส่วนคุณสมบัติแห่งธรรมกถึกจะต้องเป็นภิกษุพร้อมที่จะเผยแผ่คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือนักเทศน์จะต้องประกอบด้วยองค์ 5 ประการคือแสดงธรรมไปโดยลำดับไม่ตัดลัดให้ขาดความ อ้างเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ ตั้งจิตเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่นคือว่าไม่ยกตนเสียดสีผู้อื่นลีลาการสอน หรือการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าทุกครั้ง จะทรงใช้พุทธวิธีการสอนซึ่งมีรูปแบบและวิธีการแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ทรงเตรียมแผนการสอน พร้อมทั้งศึกษา

สภาพแวดล้อม วิเคราะห์ผู้ฟัง มีข้อมูลไว้อย่างพร้อมมูลตั้งแต่ต้นจนจบทรงใช้รูปแบบการสอนครบทั้ง 4 ประการ ได้แก่ การอธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง การชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม การเข้าใจให้แกลัฏฐาบังเกิดกำลังใจ และการขโลมใจให้เข้มข้น ร่าเริง เบิกบาน ส่วนพระธรรมก็เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย จะต้องเผยแผ่หลักธรรมคำสอนแบบเชิงรุกโดยการประยุกต์หลักธรรมคำสอนเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน ถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันให้มั่นคงเจริญรุ่งเรืองสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- แก้ว ขิตตะขบ. (2553). *ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา.
- พระชลญาณมุนี (สมโภช ธมฺมโกโช). (2560). พระสงฆ์ต้นแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคมโลก. *วารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(4), 127-140.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *พุทธวิธีในการสอน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2557). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 40). กรุงเทพฯ: ผลิตภัณ.
- พระมหานันท อุดจากรี และพระปลัดอำพล สุธีโร. (2543). *พระธรรมทูตสายต่างประเทศ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมปอง มุทีโต. (2547). *บาลีไวยากรณ์เบื้องต้น สำหรับนักศึกษาใหม่*. กรุงเทพฯ: ธนาเพลส.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตญาโณ). (2542). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2531). *เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วศิน อินทสระ. (2545). *พุทธวิธีในการสอน*. กรุงเทพฯ: ธรรมดา. .
- ศรีศักดิ์ จามรมาน. (2551). *อินเทอร์เน็ตนักล่าอาณานิคมโลก*. กรุงเทพฯ: ฐานบุคส์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 30). กรุงเทพฯ: ผลิตภัณ.
- Chomdee, P. P. (2021). Kalyanamitta of Social Study Teachers: in Subject of Buddhism at Schools of Muang District, Nakhon Pathom Province. *International Journal of Multidisciplinary in Cultures & Religions Studies*, 2(1), 13-20. Retrieved from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/ijmcr/article/view/255555>
- Hangsakul, P. G. (2021). Information Technology for Educational Administration. *Journal of Educational Management and Research Innovation*, 3(1), 1-10. Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/250590>
- Pewdum, P. (2021). Professional Learning Community to the Success of the Organization. *Journal of Educational Management and Research Innovation*, 3(1), 11-18. Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/250580>

- Siriwattano, P. S. (2021). A Society of Happiness: Following the Principle of Sadharanabhogidham. *International Journal of Multidisciplinary in Cultures & Religions Studies*, 2(1), 1-6. Retrieved from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/ijmcr/article/view/249870>
- Sri-aram, P. (2021). The Important Buddha Images: Concepts, Values and Influences in Thai Society. *Journal of Educational Management and Research Innovation*, 3(1), 51-60. Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/250817>
- Tan, C. C., & Damnoen, P. S. (2020). Buddhist Noble Eightfold Path Approach in the Study of Consumer and Organizational Behaviors. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(1), 1-20.

ความปรารถนาของมนุษย์: บทวิเคราะห์ในมิติพระพุทธศาสนา

Human Desire: An Analysis of Buddhism

พระมหาวิริษัณห์ อินท๊ะโพธิ์ และ ธาณี สุวรรณประทีป

Phramaha Weeratis Inthapho and Thane Suwanprateep

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Email: pmweeinthapho@gmail.com

Received September 28, 2021; Revised November 23, 2021; Accepted December 9, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นหลักการทำให้ความปรารถนาประสบผลสำเร็จ มนุษย์ล้วนมีความปรารถนา 5 ประการในจิตเสมอกันคือ 1) โภคะ คือ การมีทรัพย์สินสมบัติมากในทัศนะทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่าเพราะในอดีตชาติบุคคลนั้นเคยให้ทานจึงส่งผลให้เกิดมาในชาตินี้มีทรัพย์สินสมบัติมาก 2) อายุ มนุษย์ทุกคนปรารถนาจะให้มียาวยืน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยากในโลก มนุษย์ต้องไม่มีจิตเบียดเบียน มีสุขภาพจิตดีก็จะทำให้มีสุขภาพกายดี ก็จะทำอายุยืนยาว 3) วรณะ คือ ผิวพรรณงดงาม เป็นยอดความปรารถนาของผู้หญิงทุกคนแม้รู้ว่าเป็นสิ่งไม่ยั่งยืนคงทน ถาวร ร่วงโรยไปตามกาลเวลา แต่ทุกคนก็ต้องการให้ตนสวยงาม ดูดี 4) ความสุข มี 2 คือ กายิกสุข เจตสิกสุข และคิหิสุข 4 ประการ เป็นความสุขในโลกียภูมิ ไม่ทำให้พันทุกข์ จึงควรแสวงหาโลกุตระสุขอันเป็นความสุขที่สูงขึ้นไป 5) ยศ แบ่งเป็น บริวารยศและเกียรติยศ ต้องดำเนินชีวิตตามหลักธรรม 7 ประการ คือ ขยัน มีสติ มีการงานสะอาด ใฝ่คุณงามความดี เป็นอยู่โดยธรรม และไม่ประมาท จะทำให้ประสบความสำเร็จ และมียศตามมา ฉะนั้น ความปรารถนาในมนุษย์สมบัติที่จะสมปรารถนาต้องปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรแก่การได้มนุษย์สมบัติด้วย ไม่ใช่ตั้งความปรารถนาอย่างเดียว การตั้งความปรารถนาเป็นเพียงจุดเริ่มต้นหรือแรงกระตุ้นเท่านั้น ส่วนการปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญในการที่จะได้มาซึ่งมนุษย์สมบัติตามที่ตนปรารถนาหากไม่สมปรารถนาก็ไม่ควรเสียใจเพราะสิ่งเหล่านี้เป็นโลกธรรม

คำสำคัญ: ความปรารถนาของมนุษย์; พระพุทธศาสนา

Abstract

The purpose of this academic paper is to illustrate how to fulfil human wishes. Humans always have 5 wishes in mind: 1) Wealth, in the Buddhist view, is believed that one was born in wealthy family due to his previous charity, then resulting in this existence of great wealth, 2) long life which is difficult but everyone wants it. Man with non-violence, having mental health which then causes physical health, will be able to longevity, 3) beautiful complexion or good looking which almost ladies dream for, even though it is known that it is not permanent, not long-lasting and going to declination, but everyone wants to be beautiful, 4) Happiness classified into 2, namely physical happiness, mental happiness and 4 worldly happiness is the

worldly pleasure, it involves with suffering, the wises should seek for higher happiness, and 5) the rank, divided into retinue rank and honor, will be gained by following 7 virtues, namely diligence, mindfulness, honest work, meditative comprehension, righteous living and non-negligence, leading to success and rank accordingly. Therefore, the success of wish fulfilment will be reached by following and behaving rightly, it is not possible only wishing which is just only the beginning or motivation. Practice is an important key of gaining such human possessions. If one does not achieve it, he should not regret it, because these things are just worldly condition.

Keywords: Human Desire; Buddhism

บทนำ

ความปรารถนาของมนุษย์มิได้มีความหยุดนิ่ง สิ่งที่มีมนุษย์ปรารถนามีอะไรบ้าง ส่วนเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ สิ่งทีพึงประสงค์ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ซึ่งจัดว่าเป็นความสำเร็จในชั้นต่างๆ นั้น ความปรารถนาของมนุษย์มีอยู่ 3 ระดับด้วยกันคือ 1) มนุษย์สมบัติ 2) สวรรค์สมบัติ 3) นิพพานสมบัติ เช่น วันหนึ่งพระพุทธองค์ทรงออกบิณฑบาตโปรดสัตว์ตามปกติ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระนางยโสธรา หรือพิมพาได้พาราหุละราชบุตรมาทูลขอพระราชทานราชสมบัติจากพระองค์ พระพุทธองค์ทรงชี้แจงให้พระราหุลเข้าใจว่า ราชสมบัตินั้นเป็นทรัพย์นอกกายหาประโยชน์อันใดมิได้ ในที่สุดพระองค์ตรัสชี้แนะให้พระราหุลไปแสวงหาอริยทรัพย์ จึงทรงให้ราหุลกุมารบวช เพื่อแสวงหาทรัพย์ภายในซึ่งเป็นทรัพย์ที่มีค่าล้ำเลิศเหนือทรัพย์สินทั้งหลายทั้งปวง นั้นหมายถึงพระองค์ทรงทราบแล้วว่า พระราหุลนั้นเปรียบเสมือนดอกบัวที่พ้นน้ำแล้ว ถ้าได้รับแสงแดดเมื่อใดก็จะบานได้ทันที พระองค์จึงมีพุทธประสงค์ที่จะประทานนิพพานสมบัติให้แก่พระราหุล แต่พระองค์เปรียบมนุษย์ในโลกนี้ไว้เสมือนดอกบัว 4 เหล่าจึงมีบุคคลอีกมากมายที่ยังไม่สามารถจะรับนิพพานสมบัติได้ พระองค์จึงได้เลือกสรรสมบัติแต่ละอันดับที่เหมาะสมแก่บุคคลแต่ละหมู่เหล่า ดังพระพุทธพจน์ว่า

ขุมทรัพย์คือบุญนี้ ให้สมบัติ อันน่าใคร่ทั้งปวง แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ย่อมปรารถนาผลใด ย่อมได้ผลนั้นทั้งหมดด้วยขุมทรัพย์คือบุญนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532)

ความเป็นผู้มีผิวพรรณงาม 1 ความเป็นผู้มีเสียงไพเราะ 1 ความเป็นผู้มีทรวดทรงงาม 1 ความเป็นผู้มีรูปร่างสวย 1 ความเป็นอธิบดี 1 ความเป็นผู้มีบริวาร 1 ผลทั้งหมดนี้ อันเทวดาและมนุษย์ย่อมได้ด้วยขุมทรัพย์คือบุญนี้ ในบทความวิชาการนี้ ผู้เขียนจะได้อธิบายเฉพาะความปรารถนาในมนุษย์สมบัติเท่านั้น และผู้ที่จะได้มนุษย์สมบัติต้องปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรแก่การได้มนุษย์สมบัติด้วย

ความหมายของความปรารถนา

ในหนังสือและเอกสารของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของคำว่า ความปรารถนา ผู้เขียนจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

ในพจนานุกรม บาลี-ไทย ได้ให้ความหมายของคำว่า ความปรารถนาในภาษาบาลีมีใช้ 2 คำคือ

1) มโนรถ หมายถึง ความปรารถนา ความสมหวัง

2) ปตถนา หมายถึง ความปรารถนา ความตั้งใจ ความมุ่งหมาย ความสมหวัง (จำลอง สารพัดนึก, 2548)

ในพจนานุกรม มคอ-ไทย ได้ให้ความหมายของคำว่า ความปรารถนา ว่า ปตฺถนา หมายถึง ความมุ่งหมาย ความต้องการ ความอยากได้ ความปรารถนา (ป. หลงสมบุญ, 2540)

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ความปรารถนาไว้ว่า คำว่า ปรารถนา หมายถึง มุ่งหมาย อยากได้ ต้องการ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2544)

ในหนังสือพจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ (2537) ได้ให้ความหมายคำว่า ความปรารถนามาจากคำภาษาบาลีว่า

- 1) ปตฺถนา หมายถึง ธรรมชาติอันบุคคลพึงปรารถนา
- 2) ปตฺถิตปตฺถนา หมายถึง ความปรารถนาอันตั้งไว้แล้ว ความปรารถนาอันปรารถนาแล้ว
- 3) ปตฺถิตปตฺถโน หมายถึง ผู้มีความปรารถนาอันตั้งไว้แล้ว ผู้มีความปรารถนาอันปรารถนาแล้ว

(5) ในหนังสือศัพท์วิเคราะหฺ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2550) ได้ให้ความหมายคำว่า ความปรารถนามาจากคำภาษาบาลีมีเคราะห์ว่า ปตฺถยตีติ ปตฺถนา ความปรารถนา (ปตฺถ ธาตุในความหมายว่าขอ. ปรารถนา ยุ ปัจจัย อา อิตุ. แปลง ยุ เป็น อน)

จะเห็นได้ว่า หนังสือและเอกสารของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายถึงของคำว่า ความปรารถนาใกล้เคียงกัน เพราะความปรารถนามาจากภาษาบาลีจึงมีคำแปลคล้ายคลึงกัน

ความปรารถนามนุษย์สมบัติในเรื่องโกเค

ความปรารถนามนุษย์สมบัติในเรื่องโกเค คำว่า โกเค กล่าวคือความร่ำรวยหรือความสำเร็จในด้านหน้าที่การงานของมนุษย์นี้สำหรับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา จะกล่าวว่ามีผลของทานที่บุคคลนั้นๆ ได้ทำไว้ดีแล้วในอดีตชาติ หรือในชาติปัจจุบันที่ส่งผลให้บุคคลนั้นๆ สมปรารถนาในสิ่งที่ตนหวัง (Hangsakul, 2021) ผู้เขียนจะวิเคราะห์ในประเด็นที่เกี่ยวกับทาน และผลของทานพร้อมก็นำหลักฐานที่ปรากฏในพระสูตรมาเป็นเครื่องพิสูจน์ความร่ำรวยนั้น เป็นสิ่งที่ดี และพระพุทธเจ้าไม่เคยห้ามไม่ให้ฆราวาสมีความมั่งคั่ง ที่สำคัญความร่ำรวยและความมั่งคั่งหากครอบครองอย่างมีสติ ก็จะนำมาซึ่งกุศลจิตมากกว่าอกุศลจิต กล่าวคือ หากเราไม่ใช้เงินทองไปในทางที่ให้เกิดความหลงมัวเมาติดในกามสุขแล้ว อาศัยเพียงความสะอาดสบายที่เงินทองหาซื้อมาได้ก็น่าจะเพียงพอที่จะทำให้เกิดโสมนัส อันจะนำไปสู่กุศลมูลจิตได้ง่ายขึ้น เพราะกุศลจิตนั้นต้องเกิดจากจิตที่เป็นโสมนัสเท่านั้น การทำทาน ถึงแม้จะเป็นพฤติกรรมที่ดีและใครๆ ต่างเชื่อว่าจะต้องนำความร่ำรวยมาให้ แต่ก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณวัตถุที่ทำ ไม่ใช่ทำให้มากก็ได้มาก แต่ขึ้นอยู่กับสภาวะจิตเป็นหลัก นั่นหมายความว่า ผลของการทำทานต้องดูที่ปัจจัยอย่างอื่นด้วย เช่น สัมมาทิฐิประกอบด้วย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ส่วนการทำบุญที่สมบูรณ์นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ คือ ฝ่ายทายก (ผู้ให้) มีองค์ 3 ประการ คือ ทายกในธรรมวินัยนี้

- 1) ก่อนให้ก็มีใจดี
- 2) กำลังให้ก็ทำจิตให้เลื่อมใส
- 3) ครั้นให้แล้วก็มีใจเบิกบานนี้คือองค์ 3 ประการ ของทายก

อนึ่ง ทานจะมีผลมากฝ่ายปฏิคาหก (ผู้รับทาน) ต้องประกอบด้วยองค์คุณ 3 ดังปรากฏในทานสูตรว่า “ปฏิคาหกในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปราศจากราคะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะ เป็นผู้ปราศจากโทสะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะ เป็นผู้ปราศจากโมหะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะ นี้คือองค์ 3 ประการ ของปฏิคาหก”

องค์แห่งปฏิคาหกทั้ง 3 ประการนี้ ไม่จำกัดเฉพาะพระอรหันต์ชีนาสพเท่านั้นว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยองค์ของปฏิคาหก แม้ทานที่ถวายแก่พระอนาคามี พระสกทาคามี พระโสดาบัน กระทั่งสามเณรผู้บวชในวันนั้น ชื่อว่าบวชเพื่อโสดาปัตติมรรค ฉะนั้น ทานที่ถวายแก่สามเณรถือว่าถวายแก่ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะ โทสะ โมหะเช่นกัน ในการพิจารณาถึงคุณค่าของปฏิคาหก การให้เป็นปาฏิปุคคลิกทานและให้เป็นสังฆทาน ย่อมมีผลต่างกัน

พระพุทธเจ้าสรรเสริญว่าการถวายสังฆทานว่าเป็นทานที่เลิศกว่าปาฏิบุคลิกทาน ถึงแม้จะถวายทานแก่พระชีนาสพก็ตาม คุณค่าของทานนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับคุณธรรมของปฎิภาหอกอย่างเดียวนั้นปฎิภาหอกจะต้องมีศีลาจารวัตรงดงาม มีคุณธรรมสูง ((พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2551)) พระพุทธเจ้าตรัสอุปมาไว้ในเขตอุปมเปตวัตถุ ขุททกนิกาย เปตวัตถุว่า “พระอรหันต์ทั้งหลายเปรียบเหมือนนา ทายกทั้งหลายเปรียบเหมือนชาวนา ไทยธรรมเปรียบเหมือนพืช ผลทานย่อมเกิดจากการที่ทายกบริจาคไทยธรรมแก่ปฎิภาหอก” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การทำทานในรูปแบบใดก็ตาม หากครบองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ ชื่อว่าเป็นทานที่มีอานิสงส์มาก ไม่จะเป็นการให้ด้วยทานอะไรหรือให้ในรูปแบบใด นอกจากนี้ยังมีข้อความซึ่งเป็นเครื่องยืนยันในสัปปริสทานสูตรว่า ภิคุทั้งหลาย สัปปริสทาน 5 ประการนี้ คือ

- 1) ให้ทานด้วยศรัทธา
- 2) ให้ทานโดยเคารพ
- 3) ให้ทานตามกาลอันควร
- 4) เป็นผู้มั่งคั่งมีจิตอนุเคราะห์ให้ทาน
- 5) ให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่น

ภิคุทั้งหลาย สัตบุรุษครั้นให้ทานด้วยศรัทธาแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนักในที่ที่ทานนั้นแผ่ผล ครั้นให้ทานโดยเคารพแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้ที่บุตร ภรรยา ทาส คนใช้ และกรรมกรตั้งใจฟังด้วยดี เจริญสโตสดับ ตั้งใจใฝ่รู้ ครั้นให้ทานตามกาลอันควรแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมากและเป็นผู้มีความปรารถนาที่เกิดขึ้นตามกาลบริบูรณ์ในที่ที่ทานนั้นแผ่ผลครั้นเป็นผู้มั่งคั่งมีจิตอนุเคราะห์ให้ทานแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มั่งคั่งมีจิตน้อมไปเพื่อบริโภคกามคุณ 5 สูงยิ่งขึ้นในที่ที่ทานนั้นแผ่ผล ครั้นให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่นแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีโภคะทรัพย์ ไม่มีภัยอันตรายมาแต่ที่ไหนๆ คือ จากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร จากคนไม่เป็นที่รัก หรือจากทายาทในที่ที่ทานนั้นแผ่ผล (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532)

สรุปว่า ความปรารถนาของมนุษย์เรื่องโภคะ คือ การมีทรัพย์สมบัติมากในทัศนะทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่า เพราะในอดีตชาติบุคคลนั้นเคยให้ทาน ที่เป็นอามิสทาน คือการให้ทานด้วยทรัพย์สินเงินทอง หรือทรัพย์สมบัติอื่น ๆ ไว้มาก จึงส่งผลให้เกิดมาในชาตินี้มีทรัพย์สมบัติมาก ถ้าในชาตินี้ ผู้ใดให้ทานด้วย อามิสทานไว้มากไปเกิดชาติหน้า จะเป็นผู้ที่ร่ำรวยทรัพย์สินเงินทองอย่างแน่นอน

ความปรารถนามนุษย์สมบัติในเรื่องอายุ

ความปรารถนามนุษย์สมบัติในเรื่องอายุ คำว่า อายุ หมายถึง สภาวะธรรมที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่ หรือเป็นไป อายุ ก็คือ ชีวิตินทรีย์นั่นเอง ช่วงเวลาที่ชีวิตของมนุษย์สัตว์ประเภทนั้นๆ หรือ ของบุคคลนั้นๆ จะดำรงอยู่ได้ ช่วงเวลาที่ชีวิตจะเป็นอยู่ได้ หรือ ได้เป็นอยู่ ผู้ที่ให้มียาอายุนี้ หมายถึง ให้เรามีพลังหล่อเลี้ยงชีวิตมากๆ ใครมีพลังหล่อเลี้ยงชีวิตมากคนนั้น ก็จะมีชีวิตมั่นคงเข้มแข็งอยู่ได้ยืนยาว (พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตโต, 2550) ดังพระพุทธพจน์ในอัฐสูตรว่า อายุที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก และดังพระพุทธพจน์ในกกุฏปมสูตรว่า ภิคุทั้งหลาย สมัยหนึ่ง ภิคุจำนวนมากได้ทำให้เรามีจิตยินดี เราได้เตือนภิคุทั้งหลาย ณ ที่นี้ว่า เราฉันอาหารมือเดียว เราเมื่อฉันอาหารมือเดียว ย่อมรู้สึกว่ามีอาพาธน้อย มีความลำบากกายน้อย มีความเบากาย มีกำลัง และอยู่อย่างผาสุก มาเกิด แม้พวกเธอก็ฉันอาหารมือเดียว แม้เธอทั้งหลายเมื่อฉันอาหารมือเดียว จักรู้สึกว่ามีอาพาธน้อย มีความลำบากกายน้อย มีความเบากาย มีกำลัง และอยู่อย่างผาสุก

ลักษณะของผู้ที่มีสุขภาพกายที่ดีจะมีอายุยืนมีลักษณะดังนี้

- 1) มีการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายที่สมวัย มีน้ำหนัก และ ส่วนสูงเป็นไปตามเกณฑ์อายุ
- 2) มีขนาดร่างกายสมส่วน คือ มีน้ำหนัก และ ส่วนสูงที่ได้สัดส่วนกัน
- 3) กล้ามเนื้อส่วนต่างๆ มีความแข็งแรงลุกนั่งได้หลายครั้ง ดึงข้อได้หลายครั้ง
- 4) มีความอดทนของระบบหายใจ และ ระบบไหลเวียนโลหิตที่ดี
- 5) มีความอ่อนตัวที่ดี
- 6) มีความคล่องแคล่วในการเคลื่อนไหว
- 7) มีความอยากรับประทานอาหาร และ อยากรับประทานมากๆ ไม่เบื่ออาหาร
- 8) มีร่างกายแข็งแรง
- 9) มีภูมิต้านทานโรคดี และ ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ไม่พิการ หรือ ผิดปกติอื่นๆ
- 10) พักผ่อนนอนได้เป็นปกติ

สรุปว่า มนุษย์ทุกคนปรารถนาจะมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงปราศจากโรคทุกอย่างซึ่งเป็นสิ่งที่หาได้ยากในโลก เมื่อมนุษย์ไม่มีโรคหรือสิ่งอื่นเข้ามาเบียดเบียนแล้ว ก็จะทำให้เขาอายุยืนยาวตามสมปรารถนาที่ตนได้ตั้งไว้ ส่วนลักษณะของบุคคลผู้ที่มีสุขภาพจิตที่ดีจะมีอายุยืนมีลักษณะดังนี้

- 1) ไม่เป็นโรคจิต โรคประสาท
- 2) สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคม และ สิ่งแวดล้อมได้
- 3) มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นๆ
- 4) มีชีวิตมั่นคง ไม่ขัดแย้ง เมื่ออยู่ที่ใดก็มีความสุข ความสบายใจ
- 5) ยอมรับความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเอง เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 6) ยอมรับข้อบกพร่องของตนเอง ให้อภัยข้อบกพร่องของคนอื่น
- 7) มีความรับผิดชอบ
- 8) มีความพึงพอใจกับงาน และ ผลงานของตนเอง พอใจที่จะเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ
- 9) แก่ไขความไม่สบายใจ ความคับข้องใจ และ ความเครียดของตนเองได้
- 10) รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่หวาดระแวงผู้อื่นเกินควร
- 11) มีอารมณ์มั่นคง เป็นคนอารมณ์ดี มีอารมณ์ขันบ้าง
- 12) มีความเชื่อมั่นในตนเอง
- 13) สามารถควบคุมความต้องการของตนเองในความเป็นแนวทางที่สังคมยอมรับ
- 14) แสดงออกด้วยความรู้สึกสบายๆ
- 15) อยู่ในโลกความเป็นจริง สามารถเผชิญกับความจริงได้

สรุปว่า มนุษย์ทุกคนปรารถนาจะมีสุขภาพจิตที่ดี ปราศจากความเศร้าหมองขัดเคืองใจทุกอย่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่หาได้ยากในโลก เมื่อมนุษย์มีสุขภาพจิตที่ดีแล้วก็จะทำให้มีสุขภาพกายที่ดีตามไปด้วย ก็จะทำให้เขาอายุยืนยาว

ความปรารถนามนุษย์สมบัติในเรื่องวรรณะ

ความปรารถนามนุษย์สมบัติในเรื่องวรรณะ หรือ ความงามถือว่าเป็นประเด็นที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังพระพุทธพจน์ในอภิสวรรค ว่า วรรณะที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก ผู้เขียนจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

วรรณงามคือ ผีวงม เป็นความปรารถนาของมนุษย์เรื่องวรรณงาด้านความงามภายนอก หรือ ผีวงมในคำสอนของพระพุทธศาสนา มิได้กล่าวถึงเฉพาะความงามของธรรมเท่านั้น ยังได้กล่าวถึงความงามของคนและวัตถุสิ่งของ รวมไปถึงความงามของธรรมชาติด้วยเช่น

ในอรรถกถาธรรมบท (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532) มีกล่าวถึงความงามของหญิงไว้คล้ายกัน 5 อย่าง คือ ผมงาม เนื้องาม กระดุงงาม ผีวงม วัยงาม เช่น นางวิสาขาเป็นบุตรของท่านธัญชัยเศรษฐี มารดาชื่อ สุมมนาเทวี อาศัยอยู่ในเมืองภัททิยะ แม้เมื่อครั้งที่นางอายุยังเยาว์ เป็นหญิงที่มีความฉลาดสามารถในการบ้านการเรือน ช่วยมารดาบิดาทำงานบ้านเป็นประจำ เป็นคนเอางานเอากลับแล้ว นางวิสาขายังเป็นหญิงที่มีความสวยยากที่จะหาหญิงทั้งหลายที่มีความงาม 5 ประการเทียบได้ ความงามดังกล่าวนี้ เรียกว่าเบญจกัลยาณี เป็นความงาม 5 ประการคือ

1) ผมงาม ได้แก่ ผมของผู้มีบุญมาก เป็นเช่นกับกำหางแห่งนกยูง แก่ปล่อยระชายผ้านุ่งแล้ว ก็กลับมีปลายงอนขึ้นตั้งอยู่

2) เนื้องาม ได้แก่ ริมฝีปากเช่นกับผลตำลึงสุก ด้วยพร้อยด้วยวรรณะเรียบชิตสนิทดี

3) กระดุงงาม ได้แก่ ฟันขาวเรียบไม่ห่างกัน งดงามดุจระเบียบแห่งเพชร ที่เขายกขึ้นตั้งไว้แล้ว และดุจระเบียบแห่งสังข์ที่เขาขัดสีแล้ว

4) ผีวงม ได้แก่ ผีพรรณของหญิงไม่ลุ่มไต่ด้วยเครื่องประเทืองผิวเป็นต้นเลย ก็ดำเนินประหนึ่งดอกอุบลเขียวของหญิงสาว ประหนึ่งเหมือนดอกกัณณิการ

5) วัยงาม ได้แก่ หญิงที่คลอดบุตรแล้วตั้ง 10 ครั้ง เหมือนคลอดครั้งเดียว ยังสาวพรึงอยู่

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังกล่าวถึงความงามของสรีระร่างกายของมนุษย์ว่า เป็นผลของบุญในลักษณะต่างๆ ดังพระพุทธพจน์ในนิริคกัณฐสูตรว่า “ความมีผิวพรรณงดงาม ความมีเสียงไพเราะ ความมีทรวดทรงสมส่วน ความมีรูปสวย ความเป็นใหญ่ ความมีบริวาร ทั้งหมดจะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สรุปว่า ความปรารถนามนุษย์สมบัติในเรื่องวรรณะ คือ ผีวงม เป็นยอดความปรารถนาของผู้หญิงทุกคน เรียกว่า เป็นความภายนอกซึ่งไม่ยั่งยืน ถาวร ร่วงโรยไปตามกาลเวลา แต่ก็เป็นความปรารถนาของมนุษย์ทุกคน

ความปรารถนามนุษย์สมบัติในเรื่องความสุข

ความปรารถนามนุษย์สมบัติในเรื่องความสุข ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ณ สถานที่ต่างๆ ต่างกรรมต่างวาระกัน ดังพระพุทธพจน์ในอิฎฐสูตรว่า สุขที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก ผู้เขียนขอจัดความปรารถนาของมนุษย์เรื่องความสุขออกเป็น 2 ประเภท คือ ความสุข 2 ประการ หมายถึง ความสบายกายสบายใจ เป็นสิ่งที่เราต้องการมากที่สุด ตรงกันข้ามกับความทุกข์ที่ไม่มีใครต้องการ ต่างกันแต่บางคนมีความสุขมากกว่าความทุกข์ บางคนมีความทุกข์มากกว่าความสุข สุขเกิดจากกรรมฝ่ายกุศล ตรงข้ามกับความทุกข์ที่เกิดจากกรรมฝ่ายอกุศล ความสุข มี 2 อย่าง คือ

1) กายิกสุข คือ สุขทางกาย เป็นความสุขที่ได้รับทางประสาทสัมผัส เช่น ตาได้เห็นรูปสวยถูกใจ หูได้ยินเสียงไพเราะ จมูกได้กลิ่นหอม ลิ้นได้ลิ้มรสอาหารอร่อย กายได้สัมผัสกับสิ่งที่ยืดหยุ่นนุ่ม รวมทั้งการอยู่ในที่ปลอดภัย และในสิ่งแวดล้อมที่ดี สุขทางกาย จัดเป็นโลกียสุข คือ สุขที่ชาวโลกปรารถนา เป็นความสุขที่เกิดจากสิ่งที่น่าใคร่ น่าปรารถนา จึงมีชื่อเรียกว่า กามสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2551))

2) เจตสิกสุข คือ สุขทางใจ เป็นความสุขที่เกิดจากการได้ทำสิ่งดีๆ ไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม เช่น การบริจาคทานหรือการให้สิ่งของที่เป็นแก่นแก่คนยากจน การทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ที่จากไป การถวายอาหารบิณฑบาตแด่พระสงฆ์ การได้รับความรักและความอบอุ่นหรือกำลังใจจากพ่อแม่ญาติพี่น้องและเพื่อน การได้อยู่ร่วมกันกับคนที่เรารักในสถานที่ปลอดภัยและในสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นต้น สุขทางจิตใจ เป็นลักษณะทางอารมณ์ของ

บุคคลในยามใดก็ตามที่จิตประกอบด้วยความคลายกำหนดไม่ค้นพลาไปในอารมณ์ทั้งหลายด้วยอำนาจของความใคร่ อยู่ด้วยความเมตตากรุณา อันมีลักษณะสงบจิตใจมีความกระตือรือร้น มีความเพียรพยายาม มีความมั่นคงสามารถสงบอยู่ได้ในอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ (Pewdum, 2021) เช่นอารมณ์ที่เป็นกลางๆ หรืออารมณ์ที่เป็นกุศลไม่มีความเคลือบแคลงสงสัยในสิ่งต่างๆ มีความมั่นใจในธรรมะ มีความมั่นใจในตัวเอง และในบุคคล เป็นต้นเรียกว่าเป็นคนมีสุขภาพจิตดี ความสุขทั้งสองประการนี้จึงเป็นวัตถุประสงค์ในการดำรงชีวิตของบุคคลทั้งหลาย

ส่วนคิหิสุข เป็นความสุขของผู้ครองเรือน เป็นเครื่องวัดความสำเร็จในการครองเรือน ความน่าเคารพนับถือ เป็นแบบฉบับของผู้มีครอบครัวที่ดำเนินชีวิตตามแนวพุทธได้รับความสำเร็จคิหิสุขมี 4 ประการคือ

1) อัตติสุข คือ ความสุขอันเกิดจากการมีทรัพย์ หมายถึง ความภูมิใจ ความเอิบอิ่มใจว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบธรรม ด้วยความขยันหมั่นเพียรของตนเอง และมีความอุ่นใจว่า จะไม่ขาดแคลนสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นในชีวิต

2) โภคสุข คือ ความสุขอันเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ หมายถึง ความภูมิใจ เอิบอิ่มใจว่าตนได้ใช้ทรัพย์ให้เป็นไปในทางที่ชอบที่ควร คือ ใช้เลี้ยงตัว เลี้ยงครอบครัว และบำเพ็ญคุณประโยชน์ เป็นต้น

3) อนนสุข คือ ความสุขอันเกิดจากความไม่เป็นหนี้ หมายถึง ความภูมิใจ เอิบอิ่มใจว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างผู้ใด

4) อนวัชสุข คือ ความสุขอันเกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ หมายถึง ความภูมิใจ เอิบอิ่มใจว่าตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหายทั้งกาย วาจา และใจ เช่น การประกอบอาชีพสุจริต ไม่ลักขโมย ไม่โกง ไม่ปล้น เป็นต้น

สรุปว่า ความปรารถนามนุษย์สมบัติในเรื่องความสุข คือ ความสุข 2 ประการ คือ กายิกสุข เจตสิกสุข และคิหิสุข 4 ประการ เป็นความสุขในโลกโลกียภูมิ ลำดับความเข้มข้นของความสุขมีความหมาย และละเอียดประณีตต่างกัน สุดแต่กรรมที่แต่ละคนกระทำไว้ แต่ความสุขดังกล่าว ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกฎไตรลักษณ์ ไม่ทำให้พ้นทุกข์ จึงควรแสวงหาโลกุตระสุขอันเป็นความสุขที่สูงขึ้นไป

ความปรารถนามนุษย์สมบัติในเรื่องยศ

ความปรารถนามนุษย์สมบัติในเรื่องยศ ดังพระพุทธพจน์ในอัฐสสูตรว่า ยศที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจหาได้ยากในโลก มี 2 ประการ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือ

1. บริวารยศ ยศ คือ บริวาร ได้แก่ ผู้แวดล้อม หรือผู้ติดตาม เป็นความปรารถนาของมนุษย์ทุกคน โดยการทำงานทุกอย่างไม่ว่างานเล็กหรืองานใหญ่ จะเป็นภาครัฐหรือเอกชนต่างต้องการความสำเร็จด้วยกันทั้งนั้น การประสบความสำเร็จนำมาซึ่งความปลื้มปิติยินดี ทำให้องค์กรเจริญรุ่งเรือง และทำให้หน้าที่การงานของบุคคลเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปอีกด้วย (Chomdee, 2021) ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าจึงควรทำหน้าที่ดูแลหมู่คณะโดยรอบคอบ บุคคลผู้มีปัญญาพึงพิจารณาหาเหตุผลก่อนตัดสินใจ ยิ่งกว่านั้นหัวหน้ายังต้องเป็นผู้ที่รอบรู้และละเอียดถี่ถ้วนในทุกขั้นตอน ถ้าหน่วยงานใดได้บุคคลเช่นนี้เป็นหัวหน้า ย่อมมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง ผู้ร่วมงานก็จะมีกำลังใจสบายใจ และภาคภูมิใจ (Siriwattano, 2021) แต่หากได้หัวหน้าที่ย่อนประสิทธิภาพ โอกาสที่องค์กรจะประสบความสำเร็จนั้นก็ย่อมมีน้อย ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีสติปัญญาก็ไม่ปรารถนาจะทำงานด้วย องค์กรก็ไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควรดังพระพุทธพจน์ว่า

ยศ ย่อมเจริญแก่บุคคลที่มีความขยันหมั่นเพียร มีสติ มีการทำงานสะอาด ใคร่ครวญก่อนทำสำรวม ดำรงชีวิตโดยธรรม และไม่ประมาท โดยนัยนี้ ผู้เขียนจะได้อธิบายให้เห็นว่า คุณธรรมอันเป็นเหตุให้บุคคลเจริญด้วยบริวารยศ หรือมียศจะเจริญยิ่งขึ้นไป มีอยู่ 7 ประการ คือ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2551).

1) ประการที่ 1 อุฏฐานวโต แปลว่า แก่บุคคลที่มีความขยันหมั่นเพียร ผู้เขียนขออธิบายว่า ความขยัน ความหมั่น ความขยันเป็นลักษณะของความเพียร การที่เราจะประกอบกิจการงานตามตำแหน่ง เป็นพ่อที่ดี เป็นแม่ที่ดี เป็นบุตรธิดาที่ดี เป็นครูบาอาจารย์ที่ดี เป็นภิกษุสามเณรที่ดี ถ้าผู้ใดเป็นผู้มีความหมั่นความขยัน ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความรักความนับถือ ความเอ็นดูจากบุคคลทั่วไป ถ้ามีความขยันหมั่นเพียรดังกล่าวแล้ว ก็เป็นเหตุให้เจริญด้วยยศถาบรรดาศักดิ์ แม้ทรัพย์เงินทองอย่างอื่นก็เป็นเหตุไหลมาเทมา อยากได้อะไร ปรารถนาอะไร ถ้ามีความขยันหมั่นเพียรเสียอย่างเดียว ก็ย่อมสามารถบันดาลสิ่งที่เราปรารถนาให้เกิดขึ้นได้ตามความปรารถนา

2) ประการที่ 2 สติมโต แปลว่า แก่บุคคลที่มีสติ ผู้เขียนขออธิบายว่า สติ แปลว่าความระลึกได้ เป็นเหตุไม่ให้เกิดความหุนหันพลันแล่น การทำก็ดี การพูดก็ดี กิจการงานที่เราทำเราพูดนั้น ย่อมไม่ผิดไม่พลาด ย่อมสำเร็จตามความประสงค์ (Sri-aram, 2021) แม้คุณธรรมนี้ก็เป็นเหตุให้เจริญด้วยยศถาบรรดาศักดิ์ ลาภ ยศ สรรเสริญ ส่วนอื่นตามมา อันเป็นส่วนอัฐารมณ

3) ประการที่ 3 สุจิณมมสส แปลว่า แก่บุคคลที่มีการงานสะอาด ผู้เขียนขออธิบายว่า ทำการงานไม่มีโทษ งานที่ไม่สะอาด หมายถึงที่กระทำด้วยความสุจริต เป็นการทำงานที่สะอาด คืองานที่ไม่อาภูล ไม่อาภูล คือ สำเร็จตามเวลา ไม่ให้ช้าไม่ให้ค้าง ไม่ทำการงานให้ค้าง ทำให้สำเร็จตามฐานะแก่การงาน ควรจะสำเร็จวันหนึ่งก็ให้เสร็จงานอย่างนี้ไม่อาภูลการงานที่สะอาดอย่างหนึ่ง หมายถึงการงานที่เป็นส่วนสุจริตธรรม ทำด้วยความสุจริตทั้งกาย วาจา ใจ ไม่ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นต้น ทำไร ทำนา ทำสวน รับราชการงานเมือง อย่างนี้ตามฐานะของตน ตามสติปัญญาหรือภูมิปัญญาของตน ที่จะพึงเป็นไปได้อย่างนี้ เรียกว่าการงานสะอาด

4) ประการที่ 4 นิสมมการิโน แปลว่า แก่บุคคลที่ใคร่ครวญก่อนทำ ผู้เขียนขออธิบายว่า มีลักษณะคล้ายความเป็นผู้มีสติ คือใช้ปัญญา ใช้เหตุใช้ผล เป็นเครื่องนำเป็นเครื่องตัดสินใจ มีความพินิจพิจารณา ไตร่ตรองด้วยปัญญาคือรู้จักใช้ปัญญาใช้เหตุอันนี้ควรหรือไม่ควร ใช้เหตุใช้ผล คำว่า ปัญญา ก็คือ รู้จักใช้เหตุผลเป็นตัวนำให้กระทำการงานทั้งหลายด้วยกายวาจา การงานนั้นก็จะสำเร็จไม่ผิดพลาด ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ยศถาบรรดาศักดิ์

5) ประการที่ 5 สณฺณตสส แปลว่า แก่บุคคลที่สำรวม ผู้เขียนขออธิบายว่า สำรวมกาย วาจา จิต อีกอย่างหนึ่งท่านเรียกว่า สำรวมอินทรีย์ อินทรีย์แปลว่า สิ่งที่เป็นใหญ่ เช่น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทั้ง 6 นี้ เรียกว่าอินทรีย์ 6 เป็นผู้มีใจหนักแน่น ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม เสื่อมลาภก็ไม่หวั่นไหว เสื่อมยศก็ไม่หวั่นไหว เป็นคนหนักแน่น มีจิตใจเหมือนภูเขาหินที่ลมแม้พัดมาจากทิศทั้ง 4 ก็ไม่สามารถจะทำภูเขานั้นให้โยกคลอนไปตามลมมันได้ เช่นนี้เรียกว่า สำรวม

6) ประการที่ 6 ธมฺมชีวิโน แปลว่า แก่บุคคลที่ดำรงชีวิตโดยธรรม ผู้เขียนขออธิบายว่า ยึดธรรม ยึดหลักศีล หลักธรรม ความถูกต้องเป็นข้อปฏิบัติดำเนินชีวิตประจำวัน โดยยึดหลักศีลธรรมเป็นเครื่องดำเนินชีวิต ย่อมเป็นสาเหตุให้เจริญด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ สุขเป็นส่วนอัฐารมณที่ทุกคนปรารถนา

7) ประการที่ 7 อปฺปมตตสส แปลว่า แก่บุคคลที่ไม่ประมาท ผู้เขียนขออธิบายว่า คำว่าประมาท ได้แก่อาการที่ปราศจากสติ มีความเลินเล่อ มีความมัวเมาประมาท ประมาทในชีวิต ในหน้าที่การงาน ประมาทในยศตำแหน่งอย่างนี้เป็นต้น อย่างนี้เรียกว่า ไม่ประมาท บุคคลผู้ไม่ประมาทย่อมเป็นเหตุให้เจริญด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ สุข อันเป็นส่วนอัฐารมณ ที่ทุกคนปรารถนา

สรุปว่า ความปรารถนาในมนุษย์สมบัติเรื่องบริวารยศจะต้องมีการปฏิบัติตามหลักธรรม 7 ประการ คือ ความขยันหมั่นเพียร มีสติ มีการงานสะอาด ใคร่ครวญก่อนทำ สำรวม ดำรงชีวิตโดยธรรม และไม่ประมาท จะทำให้องค์กร หรือสถานที่นั้นๆ ประสบความสำเร็จมีมิตรและบริวารมากตามที่ตนปรารถนาไว้

2. เกียรติยศ คือ ยศที่มีเกียรติ ได้แก่ เกียรติโดยฐานะตำแหน่งหน้าที่ (พระธรรมกิตติวงศ์ ทองดี สุรเตโช, 2550) หรือหมายถึงชื่อเสียงยกย่องสรรเสริญ ยศที่เกิดจากคุณความดี และชื่อเสียงจากบัณฑิตยกย่อง เป็นความ

ปรารถนาของมนุษย์ทุกคน (Tan & Damnoen, 2020) ดังนั้น ผู้ที่เป็นคนดี มีปัญญา เป็นบัณฑิต แม้จะไม่มียศโดยสมมติที่แต่งตั้ง แต่ก็มียศ คือ คุณความดี แม้จะมีใครรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ก็มี ยศคือความดี ที่เป็นเกียรติยศกับตนเองที่เกิดขึ้นแล้ว ส่วนการยกย่อง แต่งตั้ง สรรเสริญโดยคนพาล ไม่ถือเป็นประมาณ คือ เชื่อถือไม่ได้ แต่การสรรเสริญยกย่องของผู้มีปัญญา เป็นบัณฑิตถือเป็นประมาณเชื่อถือได้ และที่สำคัญที่สุด บุคคลจะประเสริฐ เป็นคนดี มีชื่อเสียง มียศ ไม่ได้อยู่สมมติชาวโลก แต่งตั้งกัน ที่เป็นชื่อนำหน้า แต่อยู่การประพฤติทางกาย วาจาและใจ รวมทั้งคุณธรรมในจิตใจ ที่จะเป็เครื่องบ่งชี้ถึงความเป็นมนุษย์ คือ ความเป็นผู้ประเสริฐ

ฉะนั้นผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า เกียรติยศ จึงหมายถึง ชื่อเสียง คุณงามความดีของบุคคลผู้ปฏิบัติดี มีคนพูดถึงแซ่ซ้องสรรเสริญเยินยอว่า คนนั้นเป็นคนดีมีจิตใจดี มีเมตตา มีกรุณา มีมัทธา มีอุเบกขา ประพฤติมั่นอยู่ในศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 แล้วแต่ฐานะ เป็นคนให้ทานเป็นปกติ รักษาศีลเป็นปกติ เจริญภavana ในลักษณะของสมถวิถิ หรือวิปัสสนาวิธิเป็นนิสัยประจำ เกียรติคุณอันนี้ไปไหนก็แผ่กระจายไปทุกทิศ อย่างนี้เรียกว่า เกียรติยศ

สรุปว่า ความปรารถนาในมนุษย์สมบัติต้องปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรแก่การได้มนุษย์สมบัติด้วย ไม่ใช่ตั้งความปรารถนาอย่างเดียวแล้วจะได้ การตั้งความปรารถนาเป็นส่วนหนึ่งเท่านั้น ส่วนการปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญในการที่จะได้มาซึ่งสมบัติตามที่ตนได้ปรารถนาเอาไว้

สรุป

ปรารถนา หมายถึง ความมุ่งหมาย อยากได้ ความต้องการ ความปรารถนาในมนุษย์สมบัติแบ่งออกเป็น 5 ประการ คือ 1) เรื่องโภคะ คือ การมีทรัพย์สมบัติมากในทัศนะทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่า เพราะในอดีตชาติบุคคลนั้นเคยให้ทาน ที่เป็นอามิสทาน คือการให้ทานด้วยทรัพย์สินเงินทอง หรือทรัพย์สมบัติอื่นๆ ไว้มาก จึงส่งผลให้เกิดมาในชาตินี้มีทรัพย์สมบัติมาก ถ้าในชาตินี้ ผู้ใดให้ทานด้วยอามิสทานไว้มากไปเกิดชาติหน้า ก็จะเป็นผู้ที่ร่ำรวยทรัพย์สินเงินทองอย่างแน่นนอน 2) เรื่องอายุ มนุษย์ทุกคนปรารถนาจะให้มีความยืนยาว ปราศจากความเศร้าหมองขัดเคืองใจทุกอย่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่หาได้ยากในโลก เมื่อมนุษย์มีสุขภาพจิตที่ดีแล้วก็จะทำให้มีสุขภาพกายที่ดีตามไปด้วย ก็จะทำให้เขาอายุยืนยาว 3) เรื่องวรรณะ คือ ผิวงาม เป็นยอดความปรารถนาของผู้หญิงทุกคนเรียกว่าเป็นความภายนอกซึ่งไม่ยั่งยืน คงทน ถาวร ร่วงโรยไปตามกาลเวลา แต่ก็เป็ความปรารถนาของมนุษย์ทุกคน 4) เรื่องความสุข ผู้เขียนมีความเห็นว่า ความสุข 2 ประการ คือ กายิกสุข เจตสิกสุข และคติสุข 4 ประการ เป็นความสุขในโลกโลกียภูมิ ลำดับความเข้มข้นของความสุขมีความหมาย และละเอียดประณีตต่างกัน สุดแต่กรรมที่แต่ละคนกระทำไว้ แต่ความสุขดังกล่าว ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกฎไตรลักษณ์ ไม่ทำให้พ้นทุกข์ จึงควรแสวงหาโลกุตรสุขอันเป็นความสุขที่สูงขึ้นไป 5) เรื่องยศ แบ่งออกเป็น บริวารยศ และเกียรติยศจะต้องมีการปฏิบัติตามหลักธรรม 7 ประการ คือ ความขยันหมั่นเพียร มีสติ มีการงานสะอาด ใฝ่ครวญก่อนทำ สำรวม ดำรงชีวิตโดยธรรม และไม่ประมาท จะทำให้องค์กร หรือสถานที่นั้นๆ ประสบความสำเร็จมีมิตรและบริวารมากตามที่ตนปรารถนาไว้ ฉะนั้น ความปรารถนาในมนุษย์สมบัติต้องปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรแก่การได้มนุษย์สมบัติด้วย ไม่ใช่ตั้งความปรารถนาอย่างเดียวแล้วจะได้ การตั้งความปรารถนาเป็นส่วนหนึ่งเท่านั้น ส่วนการปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญในการที่จะได้มาซึ่งสมบัติตามที่ตนได้ปรารถนาเอาไว้

เอกสารอ้างอิง

จำลอง สารพัดนึก. (2548). *พจนานุกรม บาลี-ไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: เรื่องปัญญา.

ป. หลงสมบุญ. (2540). *พจนานุกรม มคธ-ไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เรื่องปัญญา.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ. (2537). *พจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต*. (พิมพ์ครั้งที่ 4).

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2550). *คัมภีร์วิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เลื่องเชื่อง .
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2550). *พรตตลอดปี ชีวิตตลอดไป*. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2532). *อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิบูลย์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2544). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- Chomdee, P. P. (2021). Kalyanamitta of Social Study Teachers: in Subject of Buddhism at Schools of Muang District, Nakhon Pathom Province. *International Journal of Multidisciplinary in Cultures & Religions Studies*, 2(1), 13-20. Retrieved from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/ijmcr/article/view/255555>
- Hangsakul, P. G. (2021). Information Technology for Educational Administration. *Journal of Educational Management and Research Innovation*, 3(1), 1-10. Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/250590>
- Pewdum, P. (2021). Professional Learning Community to the Success of the Organization. *Journal of Educational Management and Research Innovation*, 3(1), 11-18. Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/250580>
- Siriwattano, P. S. (2021). A Society of Happiness: Following the Principle of Sadharanabhogidham. *International Journal of Multidisciplinary in Cultures & Religions Studies*, 2(1), 1-6. Retrieved from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/ijmcr/article/view/249870>
- Sri-aram, P. (2021). The Important Buddha Images: Concepts, Values and Influences in Thai Society. *Journal of Educational Management and Research Innovation*, 3(1), 51-60. Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/250817>
- Tan, C. C., & Damnoen, P. S. (2020). Buddhist Noble Eightfold Path Approach in the Study of Consumer and Organizational Behaviors. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(1), 1-20.

พลังบวรกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งผ่านมิติกลมอของชาวกูย
ในเขตตำบลศรีสุข อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์
The Bawon's Sovereignty with the Building a Strong Community through
the Kealmor's Dimension of the Kui People in Si Suk District,
Samrong Thap District, Surin Province

¹พระปรัชญกรณ์ วียาสิงห์, ²พระอธิการวิชัย นาหนองบัว และ ³ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม
¹Phra Paratchakorn Wityasing' ²Phraathikan Wichai Nanhongbau and
³Thanarat Sa-ard-iam

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus, Thailand.
Email: ¹wiyasingprachakorn@gmail.com, ²wichainanong@gmail.com, ³thanaratbhante@gmail.com

Received November 21, 2021; Revised December 24, 2021; Accepted January 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนำเอารูปแบบและ แนวคิด การพัฒนาแบบ“บวร” (บ้าน วัด และโรงเรียน) มาใช้ในการพัฒนาชุมชนกล่าวคือเป็นแนวคิดที่มุ่งพยายามที่จะนำเอาองค์กร หรือสถาบันหลักในชุมชนท้องถิ่นมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาว่าจะสามารถนำชุมชนไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้จริงหรือไม่ สถาบันหลักที่ถือว่าเป็นหัวใจหลักที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน 3 สถาบัน ได้แก่ 1) สถาบันทางสังคม (บ้าน) ซึ่งประกอบไปด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุขตำบลศรีสุข อำเภอสำโรงทาบ รวมทั้งระบบกลไกในการบริหารที่มาจากรัฐในรูปแบบอื่นๆ 2) สถาบันศาสนา (วัด) ประกอบด้วยเจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และ กลุ่มชมรมทางศาสนา 3) สถาบันการศึกษา (โรงเรียน) ประกอบด้วยครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ คณะครู นักวิชาการและบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ การนำเอาสถาบันหลักในชุมชนมาเป็นกลไกในการพัฒนา และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจแก้ปัญหาตนเองและชุมชนจึงเป็นทุนทางจิตวิญญาณและทุนทางวัฒนธรรม ที่มีอยู่ในชุมชน เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของชนชาวกูย โดยการศึกษาประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน เรียนรู้ภูมิปัญญาของชนชาวกูย บทความทางวิชาการนี้จึงตั้งวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้ 1) เพื่อศึกษากลไก “บวร” ขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน รวมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสารและนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลไปสู่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม 2) เพื่อศึกษาการสร้างชุมชนเข้มแข็งผ่านมิติการกลมอ 3) เพื่อศึกษาความร่วมมือของบ้าน วัดและโรงเรียนในการพัฒนาสังคม ตำบลศรีสุข อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

คำสำคัญ: พลังบวร; การพัฒนาชุมชน; ทุนทางวัฒนธรรม; กลมอ; ชาวกูย

Abstract

This academic article was written to reflect the *Bawan* civil society process, namely the adoption of the "*Bawan*" (Village-Temple-School) development model and concept in community development. Will bring the organization or the main institution in the local community as a development strategy that can lead the community to sustainable development or not. Three major institutions that are considered to be the core of community development are - 1) social institution (village) which consists of the village headman, village committees, sub-district administrative organization Srisuk District public health in Samrong Thap District including other forms of government-derived administrative mechanisms. 2) Religious institutions (temples) consisted of abbot, monk, novice, Buddhist followers, and religious club group and 3) educational institutions which consist of the principal, faculty, teachers, students, and other educational personnel, bringing the main institutions in the community as a mechanism for development. The building of a strong community, acting as a center for development. It is a spiritual capital and cultural capital that exists in the community. This was the leaning about the history of the Kui people by studied the history of settlements of the wisdom of the Kui people. The objectives of this article are as follows: 1) to study the "*Bawan*" which was the mechanism to drive community development, as well as distribute information and policies of the government to the people equally and equally, 2) to study the construction of a strong community through the galactic dimension and 3) to study the cooperation among of the house, temples, and schools in social development, especially in Si Suk Sub-district, Samrong Thap district, Surin province

Keywords: Bawon's Sovereignty; Community Development; Cultural Capital; Kealmor; Kui People

บทนำ

ในสังคมไทย สถาบันหลักของสังคม คือ บ้าน วัด และโรงเรียน เป็นสถาบันทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเรียกสั้นๆ ว่า 'บวร' ซึ่งเป็นเหมือนทุนมรดกทางสังคมที่มีมาคู่สังคมไทยการจัดการศึกษาของไทยเป็นการจัดการศึกษาโดยชุมชนหรือท้องถิ่นมีวัดเป็นศูนย์กลางสำคัญของการจัดการศึกษาการถ่ายทอดความรู้โดยพระสงฆ์เป็นหลักรวมทั้งผู้อาวุโส พ่อแม่ปราชญ์ชาวบ้าน ช่างฝีมือ เป็นต้น ได้ร่วมกันทำหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนความรู้ต่าง ๆ แก่บุตรหลานของตนเองด้วยจึงเป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ เยาวชนไทยสมัยก่อนจึงได้รับทั้งภูมิธรรมและภูมิปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากวัด หรือพุทธศาสนาซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมที่เก่าแก่เคียงคู่มากับชาติไทยเป็นรากฐานของระบบจริยธรรมของสังคมไทยที่เป็นที่ยอมรับยึดถือปฏิบัติเป็นมาตรฐานกันต่อมา การพัฒนา 3 สถาบัน คือ บ้านในฐานะสถาบันการปกครอง วัดในฐานะสถาบันศาสนา และโรงเรียนในฐานะสถาบันการศึกษาซึ่งสถาบันทั้ง 3 มีความสัมพันธ์กันในทางสังคมและเป็นตัวเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกัน

ปัจจุบันสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วจึงทำให้เกิดภาวะวิกฤตและปัญหามากมาย เช่นปัญหาวิกฤตวัฒนธรรมและวิกฤติทางสังคมทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เหตุผลสำคัญ 2 ประการที่ผู้คนในชุมชนเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ตนเองนับ

ถือและต้องการสืบสานให้คล้อยในสังคมต่อไปในภายภาคหน้าความเลื่อมใสและศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน เช่น เจ้าอาวาส หรือ ปราชญ์ชาวบ้านกระบวนการการเรียนรู้ส่วนบุคคลและกระบวนการเรียนทางสังคม ความรู้สากลและภูมิปัญญาชาวบ้านทฤษฎีการเรียนรู้ การปฏิบัติการทางสังคมในชุมชนนักปฏิบัติเป็นกระบวนการพื้นฐานขององค์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) ใช้คำว่า “บวร” ช่วยกันเผยแพร่ค่านิยมหลักคนขอฝากในทุกศาสนาดังนั้นการนำนโยบายดังกล่าวมาขับเคลื่อนงานทางศาสนาทำให้เกิดรูปธรรมมากยิ่งขึ้นในทางวัฒนธรรมได้พิจารณาเห็นว่าคนไทยส่วนใหญ่ได้น้อมหลักคำสอนทางศาสนา มาเป็นหลักสำคัญในการดำรงชีวิตทำให้คนไทยสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นับตั้งแต่บรรพชนโดยมีวัดและศาสนสถานเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและอื่นๆ วัดและศาสนสถานจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชนมีอิทธิพลวิถีชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจ วัด ศาสนสถานจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชุมชน โดยมีพลังขับเคลื่อนจากองค์กรหลักในชุมชนคือ วัด-บ้าน- โรงเรียน เชื่อมประสานสัมพันธ์กันเป็นพลังในการขับเคลื่อนในขณะที่ความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นอยู่กับค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ที่สมาชิกในสังคมและชุมชนยึดถือปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมแบบร่วมมือ และหลักของการอยู่ร่วมกัน ของผู้คนในสังคม และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ นำมาซึ่งความสงบสุขของชุมชน (พระเทพเวที ประยุทธ์ ปยุตโต, 2534)

สภาพสังคมในปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและหลากหลาย อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารต่างๆ แพร่หลายอย่างรวดเร็ว ทำให้แนวคิด วิถีชีวิต ค่านิยมของบุคคลในสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง เน้นการระบบสังคมวิถีไทยที่เคยดงามโดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจของคนในสังคมไทย เกิดปัญหาศีลธรรมเสื่อมและปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ติดตามมา อาทิ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติด ครอบครัวแตกแยก การลงมือในนโยบายมุขทำให้คนในสังคมเรียกร้องในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องระดมพลังจากทุกฝ่ายในสังคมให้เข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม มีความรู้ และมีความพร้อมที่จะปรับตัวให้รับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559) รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์เพื่อให้คนไทยเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและคุณธรรมดังนั้นเพื่อให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนเป็นผลสำเร็จ รัฐบาลจึงได้ประกาศใช้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) ซึ่งเป็นแผนระดับชาติด้านการส่งเสริมคุณธรรมอย่างเป็นระบบฉบับแรกของไทย ที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมปลูกฝังคุณธรรมสร้างค่านิยม และจิตสำนึกที่ดีให้แก่ประชาชน โดยเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งจากภายในและใช้คุณธรรมนำการพัฒนาเพื่อสร้างสังคมไทยให้มีคุณธรรมเป็นรากฐาน ผ่านกลไกความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในแต่ละมิติ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนประเทศไทยไปข้างหน้าร่วมสร้าง “ร่วมสร้างสังคมคุณธรรม” ตั้งแต่น้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ คือการพัฒนาที่ตรงตามความต้องการของประชาชน ส่งผลให้ประชาชนมีความสุขมีรายได้เพียงพอกับการดำรงชีวิต ไร้ซึ่งคดีความต่าง ๆ เป็นสังคมที่สงบสุข เป็นการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน (กระทรวงวัฒนธรรม, 2561)

ดังนั้นในการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม จึงต้องขับเคลื่อนด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน โดยมีเครือข่าย บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นฐานปฏิบัติการในพื้นที่ทั่วประเทศร่วมกันผลักดัน มีศาสนธรรมหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรมเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานของสังคมที่มีการบูรณาการให้เข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของประชาชนซึ่งจะทำให้เกิดชีวิตที่ดีงามในทุกมิติ(กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม, 2562) ส่งผลให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขอยู่ดีมีสุข อยู่อย่างพึงตนเอง อยู่อย่างยั่งยืนซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการและเทคนิคการท างานของนักพัฒนา” พบว่า กระบวนการท างานพัฒนาชุมชน การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ต้องทำอย่าง ต่อเนื่องเป็น

กระบวนการ ดังนั้นการศึกษาชุมชน เป็นการเสาะแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ข้อมูลด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนที่แท้จริง วิธีการในการศึกษาชุมชนอาจต้องใช้หลายวิธีประกอบกันทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกต การสำรวจและการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนด้วย เพื่อให้ได้ ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด (ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2543)

กลไกการใช้ “บวร” ขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน

พลังขับเคลื่อนในพื้นที่ด้วย บวร (บ้าน –วัด- โรงเรียน)การพัฒนาที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนด้วยการบ่มเพาะคุณธรรมให้แก่คนในสังคม การให้ชุมชน ท้องถิ่นและทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมอย่างบูรณาการร่วมกันโดยเฉพาะบวร คือ บ้าน –วัด – โรงเรียน เป็นองค์ที่สำคัญในการขับเคลื่อนของการพัฒนาที่ยั่งยืนดังนี้

- บ้าน (ชุมชน) หมายความว่า บ้านนั้น ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน อบต สาธารณสุขตำบล เกษตรกร เป็นต้น รวมทั้งกลไกในการบริหารที่มาจาการัฐในรูปแบบอื่น
- วัด หมายรวมถึง ศาสนาสถานในศาสนาอื่น ๆ หมายความว่า เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร ศาสนาจารย์ และผู้เผยแพร่ทางศาสนา กลุ่มหรือชุมชนทางศาสนา องค์กรหรือทางศาสนาต่าง ๆ ในชุมชนนั้น ๆ ด้วย
- โรงเรียน หมายถึง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ คณะครูนักเรียนนักศึกษาและบุคลากรทางด้านศึกษาอื่น ๆ ทั้งในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และองค์ทางการศึกษาอื่น ๆ ด้วย

ดังนั้น การนำนโยบายดังกล่าวมาขับเคลื่อนงานทางศาสนาทำให้เกิดรูปธรรมมากยิ่งขึ้นในทางวัฒนธรรม ได้พิจารณาเห็นว่าคนไทยส่วนใหญ่ได้น้อมหลักคำสอนทางศาสนา มาเป็นหลักสำคัญในการดำรงชีวิตทำให้คนไทยสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นับตั้งแต่บรรพชนโดยมีวัดและศาสนาสถานเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณีและอื่น ๆ วัดและศาสนาสถานจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชนมีอิทธิพลวิถีชีวิตของคนไทยอดีตหลายประการในปัจจุบันวัด /ศาสนาสถานก็ยังเป็นองค์หลักในการทำหน้าเผยแผ่หลักธรรมคำสอนเป็นแหล่งบ่มเพาะความดีทางสังคมเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญในการสร้างความเสริมความสามัคคีพระภิกษุสงฆ์ ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจวัดศาสนาสถานจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชุมชน โดยมีพลังขับเคลื่อนจากองค์หลักในชุมชนคือ วัด-บ้าน- โรงเรียน เชื่อมประสานสัมพันธ์กันเป็นพลังในการขับเคลื่อนในพื้นที่ที่มีความสำคัญในการวางรากฐานให้สังคมเข้มแข็งเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไปพระสงฆ์สาวก นับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญเพราะพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย และยังถือว่าเป็น องค์ประกอบหนึ่งของหลักการศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ทำกันหลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม เป็นต้น และในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงได้กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน และจากการที่พระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติดีประพฤติชอบทำให้ชาวบ้านเห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีศีลธรรม มีความบริสุทธิ์ และเสียสละเพื่อผู้อื่นต่างยอมรับนับถือ และยินดีปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างเต็มใจ โดยเฉพาะประชาชนไทยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 95 นับถือพระพุทธศาสนา ใช้พระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ (ปราณี เกื้อทอง, 2545)

แนวคิดการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร

ชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) นั้นเป็นพลังที่สำคัญในสังคมที่จะสามารถนำมาเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งก่อให้เกิดกระบวนการสร้างชุมชนคุณธรรมอย่างยั่งยืนในทุกพื้นที่โดยวัดทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ร่วมวางแผน ดำเนินการ พัฒนาให้เป็นชุมชนคุณธรรม โรงเรียนมีบทบาทในการ

สร้างเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ขณะเดียวกันชุมชนก็มีบทบาทและความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมของสังคม และวัดที่มีบทบาทหน้าที่ที่จะให้การอบรมกล่อมเกลาสมาชิกในชุมชน การสร้างระบบความรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะตัดสินว่า ชุมชนท้องถิ่นมีพลังแข็งแกร่งเพียงใด โดยที่ชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ต้องค้นหาทุนความรู้ภายในของตนเอง และจัดการความรู้ให้มีกระบวนการส่งสมความรู้จนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะช่วยรักษาและพัฒนาคนในท้องถิ่นให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีกล่าวคือ มีการสร้างความสัมพันธ์ของความรู้กับบริบทฐานทรัพยากรให้เป็นชุดความรู้ของชุมชนที่เกิดจากประสบการณ์จริงในชีวิตจริงในชุมชน (พิทักษ์พงศ์ ป้อมปรางค์, 2553) รวมทั้งต้องการสืบสาน สร้างสรรค์งานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม โดยใช้ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม เป็นเครื่องหล่อหลอม ยึดเหนี่ยว สร้างคุณค่าทางสังคมและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสถาบันครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติให้เกิดความเข้มแข็ง เกิดค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิตอย่างรู้รักสามัคคี

การสร้างชุมชนเข้มแข็งผ่านมิติการกล่อม

ชุมชน คือ กลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียก เป็นอย่างอื่นมีความเกี่ยวข้องกันสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกันร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน โดยอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกันในลักษณะกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก (สนธยา พลศรี, 2545) การที่ประชาชนในชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้การจัดการและการแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง หรือเกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545)

ความเข้มแข็งของชุมชนจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับชุมชนนั้นมององค์กรชุมชนที่เข้มแข็งเพียงใด ทั้งนี้ องค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะต้องมีการเตรียมคนและชุมชนด้วยการเสริมสร้างให้มีความเข้มแข็ง เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ปัญหาและการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกๆ ด้าน โดยมีหน่วยงานทั้งของภาครัฐองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคีการพัฒนาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ผนึกกำลังดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักๆ ที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544)

ความเชื่อของชาวกูยมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธ และการนับถือผี ภายในชุมชนชาวกูยจะมีทั้งวัดและศาลผีประจำหมู่บ้าน ชาวกูยบูชาผีบรรพบุรุษซึ่งเรียกว่า “ยะจูฮ” บ้านจะมีหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษ มีรูปเทียนและกรวยที่เย็บจากใบตอง บางบ้านจะมีหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษไว้ใกล้กับศาลเจ้าที่ บ้านที่ไม่มีหิ้งหรือศาลก็อาจจะไปไหว้ผีบรรพบุรุษที่หิ้งหรือศาลของญาติพี่น้อง บ้านส่วนใหญ่จะมีหิ้งบูชาพระพุทธรูปไว้ในบ้าน และจะสร้างศาลผีบรรพบุรุษไว้ใกล้หมู่บ้าน การเซ่นผีบรรพบุรุษจะกระทำอย่างน้อยปีละครั้ง ชาวกูยจะเริ่มพิธีโดยให้ผู้นำพิธีเอาข้าวสุก เหล้า เนื้อสัตว์ที่สุกแล้ว กรวยใบตอง ผ้า สตางค์ หมากพลู เอามาวางไว้ใต้หิ้งบูชาทำพิธีเช่น โดยเอาน้ำตาลโตนดลงบนข้าวสุก จุดเทียนปักลงที่ข้าวสุกแล้วกล่าวขอให้ผีบรรพบุรุษคุ้มครองให้ครอบครัวเจริญรุ่งเรือง ในขณะที่กล่าวก็เอาเหล้าค่อยๆ รินลงในขันอีกใบเหมือนกรวดน้ำ เสร็จแล้วก็หยิบของที่ใช้เช่นอย่างละนิดไปวางบนหิ้ง ที่เหลือก็เอาไปรับประทานและใช้เอง

ชาวกูยมีความเชื่อว่า ถ้าหากบุคคลใดบุคคลหนึ่งเกิดเจ็บไข้ขึ้นมาโดยไม่มีสาเหตุ หรือเกิดขึ้นมาอย่างปัจจุบันทันด่วน แสดงว่าบุคคลนั้นจะต้องถูกผีบรรพบุรุษลงโทษ เพราะบุคคลนั้นทำผิดผีบรรพบุรุษเอง หรือไม่ก็ญาติพี่น้องของบุคคลนั้นไปทำผิดโดยการกระทำหรือคำพูด บุคคลที่ถูกผีบรรพบุรุษลงโทษจะมีอาการต่าง ๆ เช่น ปวดหัว ปวดท้องอย่างแรง นอนซมอยู่กับบ้านไม่ยอมลุกไปไหน เมื่อประสบกับเหตุการณ์นี้ชาวกูยจะหาวิธีรักษาโดยการทำนาย ด้วยการนำเอาข้าวสาร 1 ถ้วย และสตางค์ 1 บาท วางบนข้าวสารแล้วนำไปให้แม่เฒ่าผู้ทำหน้าที่ให้ดูว่า ความเจ็บไข้หรือปัญหาที่มีเกิดจากอะไร จากนั้นแม่เฒ่าจะเอาข้าวสารนั้นโปรยไปรอบข้างตัวพร้อมพูดคาถาพึมพำ แล้วเอาข้าวสารเล็กน้อยใส่ในฝ่ามือซ้ายแล้วจับกระปุกปูนแกว่งค่อยๆ เหนือข้าวสารนั้นแล้วทำนายสาเหตุของปัญหา ถ้าใช่สาเหตุที่ทำนายฝ่ากระปุกปูนจะแกว่งขึ้น ชาวกูยเรียกการทำนายนี้ว่า “โปล” นอกจากนี้ก็มีผู้เก่งทางไสยศาสตร์เรียกว่า “ถัม” บางแห่งก็เรียกว่า “อาจารย์” ซึ่งเป็นผู้ชายที่มีคาถาอาคมสามารถดูให้ได้ว่าชาวบ้านไปถูกของอะไรมา และจะแก้ไขได้อย่างไร

การเจ็บไข้อาจทำให้บรรเทาลงได้โดยการจัดพิธีกรรมรักษาคนป่วย เพราะเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผีบรรพบุรุษ จึงมีการทำพิธีอ่อนวอนให้ภูติผิพอใจ โดยจัดให้มีการรำผีมือซึ่งมีลักษณะคล้ายๆ รำผีฟ้าของกลุ่มที่พูดภาษาลาว การรำผีมือมีการสืบทอดรับช่วงกันมา ผู้ที่จะเป็นผีมือจะต้องผ่านพิธีไหว้ครูครอบครู เพราะจะทำให้ไม่มีใครกล้าประทุทหรือเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา เพราะกลัว “ผีครู” (เครือจิต บุญนาค, 2539) การเล่นผีมือหรือผีออจะเล่นก็ต่อเมื่อมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งเกิดเจ็บไข้ ไม่สบายโดยไม่ทราบสาเหตุ เช่นคนๆนั้นมีอาการทรมานทรมาย จะว่าดีก็ไม่ใช่ว่าบาก็ไม่เชิง ก็พาไปหาหมอทำนาย โดยต้องนำรูปเทียน ดอกไม้และเงิน 12 บาทหรือ 24 บาท ไปให้หม่อมทำนาย เมื่อหม่อมทำพิธีเสร็จอาการของคนไข้ที่อยู่ทางบ้านก็จะหายเป็นปกติทั้ง หม่อมทำนายก็จะบอกว่ามีผีมือเข้าสิงร่างคนๆนี้ให้จัดการเล่นผีมือ ในการเล่นแต่ละครั้งจะประกอบด้วยสมาชิก 12 คน มีหม่อมแคน คนตีกลอง สถานที่เล่นทำเป็นลานเล็ก ๆ ใช้ภาษาลาวในการร้องรำ แต่ละครั้งใช้เวลาเล่น 1 วัน

ชาวตำบลศรีสุข เป็นชุมชนชาวส่วย หรือกูย มักเรียกตัวเองว่ากูย โดยใช้ภาษาส่วยเป็นภาษาพูดกับคนในครอบครัวหรือในหมู่เดียวกัน ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ชาวกูย ส่วนใหญ่มักใช้ภาษาพูดมากกว่า 1 ภาษา เช่น ภาษาส่วย ภาษาลาว ภาษาไทย ปัจจุบันชาวกูยมีแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากการเคลื่อนไหวของวัฒนธรรมกลุ่มคนในเมือง

ชาวกูย ตำบลศรีสุข นับถือศาสนาพุทธ และมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ที่แตกต่างกันโดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องความเจ็บป่วย ความเชื่อในการรักษาผู้เจ็บป่วย ด้วยประเพณีที่ดั้งเดิมอย่างหนึ่งคือ การรำกลมอ แกลลอ ชาวตำบลศรีสุขมีประเพณีปฏิบัติเหมือนชาวอีสานทั่วไป จะแตกต่างกันบ้างในแต่ละท้องที่ ซึ่งอาจจะมีรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างออกไปบ้าง แต่ประเพณีทำบุญยังยึด ตามฮีตสิบสอง ครองสิบสี่ คือประเพณีสิบสองเดือนนั่นเอง ส่วนประเพณีการดำเนินชีวิต เช่น การเกิด การตาย การแต่งงาน เหมือนประเพณีของชาวอีสาน (ลาว) แต่อาจมีข้อแตกต่างกันบ้างตามท้องถิ่น อาชีพส่วนใหญ่ของประชากรในตำบลศรีสุข คือ การทำนาปี หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว ก็จะมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และการจัดตั้งกลุ่มสตรีขึ้นในหมู่บ้านหนองดุม และกลุ่มสตรีทอผ้าไหม โดยทอไว้ใช้นุ่งห่มในครอบครัว และจำหน่ายเพื่อเพิ่มพูนรายได้ ให้กับครอบครัว และเป็นของฝากสำหรับผู้มาเยี่ยมเยือน ชาวกูยส่วนใหญ่จะนิยมผ้าสีดำหรือโทนสีเข้ม การแต่งกายของชาวกูยโดยปกติเหมือนชาวไทยอีสานทั่วไป ผู้หญิงนิยมสวมเสื้อสีดำ ทำด้วยผ้าไหมย้อมสีดำ มีกระดุมทำด้วยเงินร้อยเชือก ติดเรียงตามลายเสื้อ นุ่งผ้าถุงมีเชิง หรือผ้าถุงไหมมัดหมี่ เครื่องประดับมีกำไลแขน และกระจอกหู เครื่องประดับต่าง ๆ จะทำด้วยเงิน ผู้หญิงนิยมไว้ผมยาวแล้วเกล้ามวย ที่กลางศีรษะใช้ผ้าสีขาวพันรอบศีรษะ แต่ในการแสดงต่าง ๆ เช่น แกลมอ แกลลอ หรือประเพณีอื่น ๆ เช่น เชื้อบ้องไฟนิยมแต่งกายด้วยชุดสีดำ ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การแต่งกาย และ การละเล่น

ชาวกูยมีความเชื่อว่า ในร่างกายของคนเรานั้น มีส่วนประกอบที่สำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ ร่างกาย กับจิตใจ ในการรักษาผู้ป่วยทางด้านร่างกายคือการรักษาด้วยยา ผู้ให้การรักษาคือแพทย์หรือผู้มีความรู้ทางยา หรือโอสถสาร แต่ถ้าหากบุคคลใดบุคคลหนึ่งเกิดเจ็บไข้ขึ้นมาโดยไม่มีสาเหตุ หรือเกิดขึ้นมาอย่างปัจจุบันทันด่วน แสดงว่าบุคคลนั้นจะต้องถูกผีบรรพบุรุษลงโทษ เพราะบุคคลนั้นทำผิดผีบรรพบุรุษเอง หรือไม่ก็ญาติพี่น้องของบุคคลนั้นไปทำผิด โดยการกระทำหรือคำพูด กระบวนการรักษาในพิธีกรรมเกลมอชาวกูย พิธีมีบทบาทการรักษาแบบดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ (วาสนา แก้วหล้า, 2551) เป็นการรักษาที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรม สอดสัมพันธ์กับการเซ่นไหว้ บูชา การรำ การขอขมา โดยการร่ำรอบโรงพิธีกรรม (เครือจิต ศรีบุญนาถ, 2545) บุคคลที่ถูกผีบรรพบุรุษลงโทษจะมีอาการต่างๆ เช่น ปวดหัว ปวดท้องอย่างแรง นอนซมอยู่กับบ้านไม่ยอมลุกไปไหน เมื่อประสบกับเหตุการณ์นี้ชาวกูยจะหาวิธีรักษาโดยการทำนาย ด้วยการนำเอาข้าวสาร 1 ถ้วย และสตางค์ 1 บาท วางบนข้าวสารแล้วนำไปให้แม่เฒ่าผู้ทำหน้าที่ให้ดูว่า ความเจ็บไข้หรือปัญหาที่มีเกิดจากอะไร จากนั้นแม่เฒ่าจะเอาข้าวสารนั้นไปรอบข้างตัวพร้อมพูดคาถาพึมพำ แล้วเอาข้าวสารเล็กน้อยใส่ในฝ่ามือซ้ายแล้วจับกระปุกปูนแกว่งค่อยๆ เหนือข้าวสารนั้นแล้วทำนายสาเหตุของปัญหา ถ้าใช้สาเหตุที่ทำนายฝ่ากระปุกปูนจะแกว่งขึ้น ชาวกูยเรียกการทำนายนี้ว่า “โปล” นอกจากนี้ก็มีผู้เก่งทางไสยศาสตร์เรียกว่า “ถัม” บางแห่งก็เรียกว่า “อาจารย์” ซึ่งเป็นผู้ชายที่มีคาถาอาคมสามารถดูให้ได้ว่าชาวบ้านไปถูกของอะไรมา และจะแก้ไขได้อย่างไร

การเจ็บไข้อาจทำให้บรรเทาลงได้โดยการจัดพิธีกรรมรักษาคนป่วย เพราะเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผีบรรพบุรุษ จึงมีการทำพิธีอ่อนวอนให้ภูติผิพอใจ โดยจัดให้มีการรำผีมือซึ่งมีลักษณะคล้ายๆ รำผีฟ้าของกลุ่มที่พูดภาษาลาว การรำผีมือมีการสืบทอดรับช่วงกันมา ผู้ที่จะเป็นผีมือจะต้องผ่านพิธีไหว้ครูครอบครู เพราะจะทำให้ไม่มีใครกล้าประพาดหรือเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา เพราะกลัว “ผีครู” (เครือจิต บุญนาค, 2539) การเล่นผีมือหรือผีออจะเล่นก็ต่อเมื่อมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งเกิดเจ็บไข้ ไม่สบายโดยไม่ทราบสาเหตุ เช่นคนๆ นั้นมีอาการทรมานทรมาย จะว่าดีก็ไม่ใช่ว่าบาก็ไม่เชิง ก็จะไปหาหมอทำนาย โดยต้องนำธูปเทียน ดอกไม้และเงิน 12 บาทหรือ 24 บาท ไปให้หมอมทำนาย เมื่อหมอมทำพิธีเสร็จอาการของคนไข้ที่อยู่ทางบ้านก็จะหายเป็นปกติทั้ง หมอมทำนายก็จะบอกว่ามีผีมือเข้าสิงร่างคนๆ นั้นให้จัดการเล่นผีมือ ในการเล่นแต่ละครั้งจะประกอบด้วยสมาชิก 12 คน มีหมอมแคน คนตีกลอง สถานที่เล่นทำเป็นลานเล็ก ๆ ใช้ภาษาลาวในการร้องรำ แต่ละครั้งใช้เวลาเล่น 1 วัน

อีกความเชื่อหนึ่ง เกี่ยวกับประเพณีการเล่น แกล-มอ แกล-ออ เดิมชาวกูยจะออกไปคล้องช้างป่า ก็จะทำพิธีบนบานกับพระยาแถน(เทวดา) ให้คล้องช้างได้ เมื่อเดินทางไปคล้องช้างป่าได้สำเร็จ ก็จะนำของป่าที่พบในป่ากลับมาด้วยเพื่อใช้ในการแก้บน และการบนก็มักจะประสบผลสำเร็จ ก็จะทำพิธีแก้บน เรียกว่ารำแก้บน หรือรำแกล-มอ ความเชื่อนี้จึงตกทอดมาถึงปัจจุบัน ต่อมาการเดินทางไปคล้องช้างป่าลดลงเรื่อย ๆ ชาวกูยจึงทำพิธีรำแก้บนนี้ เป็นการรำเพื่อรักษาคนมีเจ็บป่วยและเรียกชื่อการรำนี้ว่า แกล-ออ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคนป่วย ซึ่ง แกล แปลว่า เล่นหรือการแสดง ออ แปลว่า ดี รวมแล้วการแสดงแกล-มอ หรือ แกล-ออ คือ การแสดงเพื่อให้หายจากการเจ็บป่วยเร็วขึ้น

ความร่วมมือของบ้าน วัดและโรงเรียนในการพัฒนาสังคม ตำบลศรีสุข อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

ศูนย์กลางการบูรณาการการดำเนินงาน โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ของทุกกระทรวง หน่วยงาน สังกัด โดยมีพลังบวรในชุมชนเป็นแกนกลางเพื่อปลูกฝังบ่มเพาะและเผยแพร่ความรู้ที่มีประโยชน์ ตลอดจนเป็นศูนย์กลางกระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลให้ประชาชนเข้าใจและเข้าถึงโครงการต่าง ๆ ขอบภาครัฐอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน (1) ผู้นำ (บ) ปราชญ์ชาวบ้าน นำความรู้ข้อมูล ข่าวสารไปเผยแพร่ให้กับประชาชนในชุมชนทางที่พบปะ คุ่มบ้าน ที่ประชุมหมู่บ้าน เป็นต้น (2) ผู้นำ (ว) เช่น เจ้าอาวาส นำข้อมูลข่าวสารไปบอกกล่าวประชาสัมพันธ์ ให้กับศาสนิกของศาสนา ในวันสำคัญทางศาสนาวันธรรมสวนะ วันศุกร์ (3) ผู้นำ (ร) เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียน นำข้อมูลข่าวสารไปบอกกล่าวประชาสัมพันธ์ ให้กับเครือข่ายในของตนเอง เช่น ให้นักเรียนหน้าเสาธงของโรงเรียน ผู้ใหญ่กำนัน หอกระจายข่าวของหมู่บ้าน เป็นต้น

บวร เป็นองค์ที่มีอยู่ในสังคมไทยเป็นเวลานานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน คือความร่วมมือกันระหว่าง 3 สถานหลักของชุมชนการเกิดขึ้นของบวรในแต่ละชุมชนเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติในบริบทสังคมเมื่อสมาชิกของชุมชนมีปฏิสัมพันธ์สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขึ้นกันและกันในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น โดย 3 สถานหลักเหตุผลสำคัญ 2 ประการที่ใ้คนในชุมชนเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ตนเองนับถือและต้องการสืบสานให้คลออยู่ในสังคมต่อไปในภายภาคหน้าความเลื่อมใสและศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน เช่น เจ้าอาวาส หรือ ปราชญ์ชาวบ้าน

บทสรุป

ชาวไทยภูเขา ตำบลศรีสุข อำเภอสาโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อในเรื่องภูติผี ปีศาจ ปูตาและตะกวด เป็นตัวแทนของผีปูตาเชื่อว่าตะกวดเป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับน้ำฝนเป็นที่มาของความอุดมสมบูรณ์โดยเช่นหัวผีปูตาประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมการเล่นแกลมอ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ด้วยเพลงแกลมอที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษซึ่งมีบทบาทต่อการดำรงชีพมาจนถึงทุกวันนี้ซึ่งสามารถคลี่คลายได้ระหว่างคนกับธรรมชาติ จากสภาพความก้าวหน้าของโลกปัจจุบัน แม้ว่าพัฒนาการทางแพทย์จะเจริญก้าวหน้าเพียงใด การรักษาโรคภัยบางอย่างจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายที่สูง ทำให้คนส่วนมากหันไปรักษาด้วยวิธีการแบบดั้งเดิม เช่นการรักษาด้วยพิธีกรรม หมอสมุนไพร ซึ่งค่าใช้จ่ายในการรักษาไม่สูงมากนัก พิธี “แกลมอ” ประกอบขึ้นในยามเหตุการณ์วิกฤติ ในครอบครัว จึงเป็นวิธีการบำบัดอีกวิธีหนึ่งที่ยังคงยึดมั่นค่อนข้างเหนียวแน่นเกือบทุกคน สังเกต ได้จากการเข้าร่วมพิธีกรรม ของกลุ่มชนจะพบเห็นทุกเพศทุกวัยในวงพิธีกรรม แม้ว่า ทักษะคติของคนบางคนจะไม่เชื่อในเรื่องนี้ แต่หากมีการประกอบพิธีกรรมก็ยังฝากปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาสมทบ และผู้คนเหล่านั้นไม่ได้ดูหมิ่นหรือกล่าวร้ายต่อแกลมอ แต่อย่างไรก็ดี พิธีกรรมที่เรียกว่าแกลมอ ก็ยังอยู่ในความเชื่อของชุมชนชาวไทยภูเขาได้มาจนถึงทุกวันนี้” การร่ายรำ เมื่อวิญญาณบรรพบุรุษเข้าร่างทรงแม่และมอแล้ว ก็จะจัดตบแต่งเครื่องแต่งกายพร้อมกับตีมน้ำและเหล้าเป็นที่เรียบร้อย ดนตรีจะเริ่มบรรเลงอีกครั้งในจังหวะช้าและเร็วขึ้นตามลำดับแม่มอ ทุกคนจะลุกร่ายรำอย่างสนุกสนานตามลำดับแม่และมอทุกคนจะลุกขึ้นร่ายรำอย่างสนุกสนานตามจังหวะของเสียงดนตรีอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยการร่ายรำของแม่และมอทุกคนโดยส่วนใหญ่คนไหนรำทำไต่ก็มักจะร่ายรำทำไต่ตลอดพิธีกรรมหากเกิดความสนุกสนานก็สามารถจะร่ายรำกับแม่และมอได้ การเล่นข้างเล่นม้า โดยแม่และมอ นำช้าง ม้าที่ทำมาจากไม้ยอ มาให้มอถือ และร่ายรอบเสาพิธี 3 รอบ จะมีผู้ที่จะมาลัดขัง ม้า เป็นบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เข้าร่วมพิธีกรรม โดยจะกระเช้าเข้าแห่ และดึงไปจากมือแม่และมอ แล้วนำไปซ่อนไว้ในบริเวณใกล้เคียง จากนั้นจะเป็นขั้นตอนการตามหา ข้างม้า คนที่ทำหน้าที่ตามหา ข้าง ม้ากลับมา โดยการนำข้าวต้ม ไปเป็นเสบียงระหว่างที่ตามหาข้างม้า เมื่อตามเจอแล้วแม่และมอ และมอคนอื่น ๆ ออกมาตั้งแถวรอคล้องช้าง และจับม้า นอกปะรำ ในมือจะถือฝ้ายเตรียมคล้องช้างและจับม้า เมื่อคล้องช้างและจับมาได้แล้วก็จะเข้าไปในปะรำพิธี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). *การพัฒนารูปแบบ: การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2561). *การดำเนินงานชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย.
- เครือจิต ศรีบุญนาค. (2545). *เรียมมัวต: พิธีกรรมทรงเจ้าเข้าผีของกลุ่มชาวไทยเขมรสุรินทร์*. สุรินทร์: สถาบันราชภัฏสุรินทร์.
- เครือจิต ศรีบุญนาค. (2539). *แกลมอ: การพ่อนรำในพิธีกรรมของชาวไทยภูเขาสุรินทร์*. สุรินทร์: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์.
- ปราณี เกื้อทอง. (2545). *บทบาทของพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน: ศักยภาพวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และ คณะ. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). (2534). *ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิทักษ์พงศ์ ป้อมปราง. (2553). การศึกษารูปแบบการจัดการตนเองการพัฒนาชุมชนภายใต้สังคมกึ่งเมืองโดยใช้ฐานทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อ. *วารสารวิจัยสหวิทยาการไทย*, 11(5), 8-15.
- วาสนา แก้วหล้า. (2551). *แหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชน : กรณีศึกษาการแพทย์พื้นมดงรักจากอโรคยาศาลาในไทยและกัมพูชา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สนธยา พลศรี. (2545). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานยกรัฐมนตรี. (2545). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). *รายงานการศึกษาวเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

การใช้บารมี 10 ในการพัฒนาตนเองและสังคม

A Study of Ten Perfections for Individual and Social Development

¹ชวัลวิทย์ อรุณปราการ, ^{2*}นวลวรรณ พูลสวัสดิ์ และ ³สรวิษฐ์ วงษ์สอาด

¹Chawalwth Arunprakan, ^{2*}Nuarhnwan Punwasuponchat and ³Sorawit Wongsaaad

¹²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Campus, Thailand.

³มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
³Nakhon Pathom Rajabhat University, Thailand.

^{2*} Corresponding author Email: nuanwan.phun@mcu.ac.th

Received September 28, 2021; Revised November 30, 2021; Accepted December 9, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาบารมี 10 ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาตนเองและสังคม 3) เพื่อศึกษาการใช้บารมี 10 ในการพัฒนาตนเองและสังคมการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาแล้วนำมาเรียบเรียงและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า บารมี หมายถึง คุณความดีที่ควรบำเพ็ญ เพื่อสร้างอุปนิสัยส่งเสริมให้สามารถบรรลุธรรมได้ มี 10 ประการ ได้แก่ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา เรียกอีกอย่างว่า ทศบารมี มี 3 ระดับตามความยากของการบำเพ็ญ คือ บารมี อุปบารมี ปรมัตถบารมี ประโยชน์ของบารมี มี 3 อย่าง คือ เพื่อการตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้า การตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า และการบรรลุธรรมเป็นพระอริยสาวก การพัฒนาตนเองและสังคม สามารถจัดเข้าในหลักภาวนา 4 แปลว่า การเจริญ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา ได้แก่ การฝึกฝนตนเอง (กาย) การอบรมความประพฤติ (ศีล) ทำให้เกิดความเชื่อมั่น ตั้งใจ (จิต) และได้สั่งสมประสบการณ์แยกแยะสิ่งที่เป็นคุณและโทษ(ปัญญา) หลักธรรมของการบำเพ็ญบารมี เป็นการฝึกฝนพื้นฐานของบารมีที่ต้องเริ่มจากตนเอง เข้าใจตนเอง เข้าใจธรรม จึงจะสามารถกำหนดให้เกิดเป็นลักษณะของบารมีได้ เป็นการส่งเสริมช่วยเหลือไม่ให้อื่นเดือดร้อน ทำให้ได้รับรส คือ ความตั้งมั่นของคุณธรรมบารมีนั้น และสามารถมองเห็นคุณธรรมที่ปรากฏ เป็นประสบการณ์ที่ทำให้เข้าใจและเข้าถึงบารมีได้โดยง่าย ดังนั้นการใช้บารมี 10 มาพัฒนาตามหลักภาวนา 4 คือ การพัฒนากายโดยใช้พื้นฐาน พัฒนาศีลโดยใช้ลักษณะ พัฒนาจิตโดยใช้รส และพัฒนาปัญญาโดยใช้สภาพที่ปรากฏของบารมีทั้ง 10 ประการ

คำสำคัญ: บารมี; พัฒนา; ภาวนา

Abstract

This article aimed 1) to study 10 prestige that appear in Buddhist scriptures, 2) to study concepts and theories for self and social development and 3) To study the use of prestige 10 in personal and social development. This research is a qualitative research. By studying and researching from the Tripitaka scriptures, commentary, documents, research related documents of Buddhist scholars, and composing and writing descriptive lectures. Research found that Parami or perfection means virtue that should be cultivated in order to create character and support the enlightenment. There are 10 perfections, charity, precepts, renunciation, wisdom, effort, forbearance, truthfulness, resolution, loving-kindness equanimity. And it was called as Dasaparami divided into 3 levels; common perfection, middle and highest perfection. There are 3 benefits of perfection, namely supporting the liberation of the Buddha, Paccekabuddha and the liberation of noble followers. Self and social development can be categorized as 4 development principle consisting of cultivation, creation, training and progression on self-discipline (Body), behavior training (Morality) causing self-confidence and attention (Mind), and understanding the advantages and disadvantages (Wisdom). The application of perfection in daily life must start from training oneself, understanding his self and the truth which forms perfection's manners, helping others, resulting the strong perfection and clear understanding. Following ten perfection is to cultivate 4 development, i.e. physical development by basic training, moral development by observing, emotional development by controlling and intellectual development by realizing the nature and value of 10 perfections.

Keywords: Perfection; Development; Cultivation

บทนำ

พระพุทธศาสนามีศาสดาผู้ที่ย่อมล้นไปด้วยคุณธรรมจริยธรรม ทรงเป็นต้นแบบการประพฤติปฏิบัติมาอย่างยาวนานมีคุณไม่มีที่สิ้นสุด คุณงามความดีที่มีให้ศึกษา สามารถนำข้อคิดมาพัฒนาปรับปรุงแก้ไขได้อย่างไม่รู้จักสิ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2557) แต่สังคมไทยที่เป็นอยู่ในตอนนี้ทั้งมนุษย์และสังคมไม่เคยมาสนใจคุณงามความดีที่เป็นแบบอย่างมาก่อน กลับมองว่าอดีตนั้นล้าหลังบ้าง เขยิบ้าง ทำให้ถึงไม่คิดว่า ในอดีตเขาอยู่กันยังไถ่ถึงได้เจริญมาถึงทุกวันนี้ ทุกคนกำลังลืมเลือนอดีต ลืมเลือนคุณงามความดีที่บรรพบุรุษเคยสั่งสมมา เคยเก็บหอมรอมริบมา สร้างชาติบ้านเมืองมาจนถึงทุกวันนี้ บุญของเราใกล้จะหมดแล้ว ความดีของประเทศชาติกำลังสูญสิ้นไป (Chomdee, 2021)

การค้นคว้าวิจัยเรื่องการสั่งสมบุญบารมี ก็เพื่อให้ตนเองและสังคมหลุดพ้นจากบาปกรรมทั้งปวงที่ได้เคยก่อและผิดพลาดไว้ สามารถนำมาเป็นพื้นฐานสร้างตนและสร้างชาติให้สังคมน่าอยู่ขึ้นและเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ควบคู่กับคุณงามความดี สิ่งที่สามารถมาตอบโจทย์ของมนุษย์ได้ คือ การบำเพ็ญคุณงามความดี ทั้ง 10 ประการ เมื่อใดที่เราทำอย่างใดอย่างหนึ่งให้ถึงพร้อมบริบูรณ์แล้ว เราจะสามารถดึงเอาความดีทั้งปวงมาประพฤติปฏิบัติให้สังคมน่าอยู่และเจริญคุณธรรมจริยธรรมขึ้นมาได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2561) ย่อมสามารถเจริญยิ่งขึ้นไปอีกเหมือนอย่างอดีตที่เคยเกิดบุคคลต้นแบบขึ้นมาอย่างยาวนาน เช่น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ทรงนำวิริยบารมีมาเจริญและเผยแผ่ให้ประชาชนได้รู้จักคุณของวิริยบารมี เป็นต้น

บารมีทั้ง 10 ทศ เป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐาน ชั้นกลาง และชั้นสูงของพระบรมโพธิสัตว์ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2529) ผู้สั่งสมบุญบารมี เพื่อบรรลุนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ก้าวข้ามสังสารวัฏ นำสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นจากวัฏฏะ คุณธรรมของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์สั่งสมมาจากภพชาติก่อนที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553) จนสามารถยกระดับจากพื้นฐานเป็นชั้นกลาง ชั้นสูง และตรัสรู้เป็นลำดับไป ดังที่มาในพระไตรปิฎก ว่า

“การบำเพ็ญบารมีอันเป็นธรรมเครื่องบ่มพระโพธิญาณเหล่านี้ จัดเป็นบารมี 10 อุปบารมี 10 และปรมัตถบารมี 10 คือ การบำเพ็ญทานในภพที่เป็นพระเจ้าสิริราช ผู้ประเสริฐเป็นทานบารมี 1 ในภพที่เราเป็นเวสสันดรและเวลาพราหมณ์เป็นทานอุปบารมี 2 ในภพที่เราเป็นอกิตติดาบสอดอาหารนั้น เป็นทานอุปบารมีในภพที่เราเป็นพญาไก่อ่า สีสวนาคและพญากระต่าย เป็นทานปรมัตถบารมี 3 ฯลฯ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

บารมีของเรา 10 ประการนี้ เป็นส่วนแห่งพระโพธิญาณอันเลิศ บารมีที่เกินกว่า 10 ไม่มี และบารมีที่หย่อนกว่า 10 ก็ไม่มี เรามำเพ็ญบารมีทุกอย่าง ไม่ยิ่งไม่หย่อน เป็นบารมี 10 ประการฉะนี้แล”

จากความเป็นมาที่ได้กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาบารมี 10 ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาตนเองและสังคม และศึกษาการใช้บารมี 10 เพื่อให้สามารถนำมาพัฒนาตนเองและสังคมให้น่าอยู่ยิ่งขึ้น รู้จักบุญคุณที่บรรพบุรุษได้ร่วมกันสั่งสมความดีมาให้กับประเทศ ตอบแทนบุญคุณนั้นได้อย่างเหมาะสม และสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ยืนนานต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบารมี 10 ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาตนเองและสังคม
3. เพื่อศึกษาการใช้บารมี 10 ในการพัฒนาตนเองและสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การใช้บารมี 10 ในการพัฒนาตนเองและสังคม ใช้วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้ คือ

งานวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งขอบเขตของโครงการออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. ด้านเนื้อหา : หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการที่นำเสนอเรื่องราวของบารมี 10 ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา เอกสารวิชาการที่นำเสนอเรื่องราวของการพัฒนาตนเองและสังคม และวิธีการใช้บารมี 10 ในการพัฒนาตนเองและสังคม

2. ด้านเอกสาร : งานวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตเอกสารของการวิจัยไว้ 2 ด้าน คือ

2.1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอรรถกถา

2.2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ เอกสารทางวิทยาการ บทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบารมี 10 ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา พบว่า บารมี หมายถึง ความเป็นเลิศในคุณความดีที่ควรบำเพ็ญ เพื่อสร้างอุปนิสัยส่งเสริมทำให้เห็นโทษอันเป็นปฏิปักษ์ต่อบารมีนั้น โทษ

เหล่านี้นับว่าเป็นตัวขวางกั้นทำให้ไม่เกิดปัญญาในการตรัสรู้ทั้งสิ้น มี 10 ประการ ได้แก่ 1) ทาน เจตนาที่จะบริจาคตนเองและวัตถุต่างๆ 2) ศีล ความประพฤติทางกาย วาจา 3) เนกขัมมะ ออกจากกิเลสทั้งปวง โดยมีความดับทุกข์เป็นเป้าหมาย 4) ปัญญา ความเห็นแจ้งแห่งตลอดตามความเป็นจริงหรือการเห็นแจ้งแห่งตลอดอย่างไม่ผิดพลาด 5) วิริยะ การขวนขวายที่จะกระทำประโยชน์ต่อผู้อื่นด้วยการและใจ 6) ขันติ อุดหนุนต่อความทุกข์ทั้งทางกายและทางใจในเบื้องต้น 7) สัจจะ ความจริงหรือความซื่อตรง การไม่กล่าวคลาดเคลื่อนจากความจริง 8) อธิษฐาน การตั้งมั่นสมาทานอย่างไม่หวั่นไหว 9) เมตตา ไฉตริจิต มีจิตใจไม่ประทุษร้ายต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย และ 10) อุเบกขา (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2559) การมีใจเสมอธรรมทั้งปวง เรียกอีกอย่างว่า ทศบารมี มี 3 ระดับ ตามความยากของการบำเพ็ญ คือ บารมี (การให้สิ่งของ) อุปบารมี (การให้อภัย) ปรมัตถบารมี (การให้ชีวิต) ประโยชน์ของบารมี มี 3 อย่าง คือ เพื่อการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า การตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า และการบรรลุธรรมเป็นพระอริยสาวก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553) การศึกษาเรื่องบารมีนี้ทำให้รู้ว่า การตรัสรู้พระโพธิญาณของพระพุทธเจ้านั้นไม่ใช่เรื่องที่จะกระทำได้ในระยะสั้นหรือการบรรลุธรรมของพระอริยสาวกทั้งหลายไม่มีเรื่องใดเป็นเรื่องบังเอิญ เมื่อบำเพ็ญบารมีมาอย่างยาวนานในบารมีใดบารมีหนึ่ง ครบทั้ง 3 ระดับ ซึ่งเป็นการบำเพ็ญที่ยากอย่างยิ่ง เมื่อมีคุณธรรมสามารถบำเพ็ญถึงปรมัตถบารมี สละได้แม้กระทั่งชีวิต บรรลุธรรมจึงจะมีอริยาศัยเพียงพอที่จะบรรลุธรรมได้ ไม่ต้องพูดถึงการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าเลย คือ ต้องบำเพ็ญครบทั้ง 10 อย่าง ทั้ง 3 ชั้น เพื่อพระโพธิญาณในการตรัสรู้นั้น ดังนั้น บารมีจึงเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมให้มีอริยาศัยในการบรรลุธรรม

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาตนเองและสังคม พบว่า การพัฒนาตนเองและสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น เป็นการพัฒนาที่อยู่ควบคู่กัน เมื่อพัฒนาตนเองแล้วต้องพัฒนาสังคมไปด้วย เพื่อให้มีพื้นฐานในการทำจิตให้ตั้งมั่นและทำให้เกิดปัญญา เพราะการมีสภาพแวดล้อมสังคมที่ดี จะส่งเสริมให้ตนเองพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Tan & Damnoen, 2020) การพัฒนาตนเองและสังคมจึงสามารถจัดเข้าในหลักภาวนา 4 ซึ่งแปลว่า การเจริญ การทำให้เป็นให้มีขึ้น (ราชบัณฑิตยสภา, 2556) ได้แก่ กายภาวนา การเจริญพัฒนากาย คือ การฝึกฝนรักษาดูแลให้เป็นปกติ สีลภาวนา การเจริญพัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมกาย วาจา ให้มีคุณเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น จิตตภาวนา การเจริญพัฒนาจิต การฝึกอบรมใจให้ตั้งมั่น เข้มแข็ง สดชื่นเบิกบาน ปัญญาภาวนา การเจริญพัฒนาปัญญา ฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เท่าทัน เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามสภาพความเป็นจริง (Hangsakul, 2021)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การใช้บารมี 10 ในการพัฒนาตนเองและสังคม พบว่า หลักธรรมของการบำเพ็ญบารมี ประกอบด้วย พื้นฐาน เป็นการฝึกฝนพื้นฐานของบารมีที่ต้องเริ่มจากตนเอง เข้าใจตนเอง เข้าใจธรรม จึงจะสามารถกำหนดให้เกิดเป็นลักษณะของบารมีได้ ลักษณะเป็นการส่งเสริมช่วยเหลือไม่ให้ผู้อื่นเดือดร้อน ทำให้ได้รับรส รส คือ ความตั้งมั่นของคุณธรรมบารมีนั้น และ สภาพที่ปรากฏ สามารถมองเห็นคุณธรรมที่ปรากฏ เป็นประสบการณ์ที่ทำให้เข้าใจและเข้าถึงบารมีได้โดยง่าย (Sri-aram, 2021) ดังนั้นการใช้บารมี 10 มาพัฒนาตามหลักภาวนา 4 คือ การพัฒนากายโดยใช้พื้นฐาน พัฒนาศีลโดยใช้ลักษณะ พัฒนาจิตโดยใช้รส และพัฒนาปัญญาโดยใช้สภาพที่ปรากฏของบารมีทั้ง 10 ประการนั้น การนำหลักการบำเพ็ญบารมีมาใช้ สามารถทำให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมและเป็นการสร้างสมอุปนิสัยและอริยาศัยในการบรรลุธรรมไปในตัว ซึ่งประโยชน์ที่ได้จากการพัฒนานี้มีผลที่ยั่งยืนและมั่นคงทั้งต่อตนเองและสังคม สามารถสั่งสมบารมีให้เต็มได้ทั้ง 3 ระดับไปในตัว

อภิปรายผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สรุปได้ว่า การสั่งสมบารมี เป็นไปเพื่อส่งเสริมการบรรลุธรรมได้โดยง่าย การบำเพ็ญบารมีทั้ง 10 นั้น สามารถทำให้เห็นโทษอันเป็นปฏิปักษ์ต่อบารมีนั้น โทษเหล่านั้นถือว่าเป็นตัวขวางกั้นทำให้ไม่เกิดปัญญาในการตรัสรู้ทั้งสิ้น เมื่อบำเพ็ญบารมีมาอย่างยาวนานในบารมีใดบารมีหนึ่ง ครบทั้ง 3 ชั้น คือ บารมี (การให้สิ่งของ) อุบารมี (การให้อภัย) ปรมัตตบารมี (การให้ชีวิต) ซึ่งเป็นการบำเพ็ญที่ยากอย่างยิ่ง เมื่อมีคุณธรรมสามารถบำเพ็ญถึงปรมัตตบารมี สละได้แม้กระทั่งชีวิต ผู้ปรารถนาบรรลุธรรมจึงจะมีอริยาศัยเพียงพอที่จะบรรลุธรรมได้ ไม่ต้องพูดถึงการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าเลย คือ ต้องบำเพ็ญครบทั้ง 10 อย่าง ทั้ง 3 ชั้น เพื่อพระโพธิญาณในการตรัสรู้นั้น ในการบำเพ็ญความดีระดับเป็นบุญบารมีนั้น ถ้ายังมีได้ให้อย่างเต็มที่ บารมีก็จะยังไม่เต็มสมบูรณ์ ยังจะไม่อำนวยผลให้สำเร็จตามต้องการ ข้อนี้จึงเห็นสันนิษฐานจากการบำเพ็ญบารมีของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมัยเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญบารมีต่าง ๆ มากมายหลายร้อยหลายพันชาติ บารมีที่ยังไม่เต็มสมบูรณ์จนถึงขั้นสำเร็จพระโพธิญาณได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2561) ดังนั้น บารมีจึงเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมให้มีอริยาศัยในการบรรลุธรรมทั้งสิ้น

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สรุปได้ว่า การพัฒนาตนเองและสังคม เป็นการพัฒนาที่อยู่ควบคู่กัน เมื่อพัฒนาตนเองแล้วต้องพัฒนาสังคมไปด้วย เพื่อให้มีพื้นฐานในการทำจิตให้ตั้งมั่นและทำให้เกิดปัญญา เพราะการมีสภาพแวดล้อมสังคมที่ดี จะส่งเสริมให้ตนเองพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาตนเองและสังคมจึงสามารถจัดเข้าได้ในหลักภาวา 4 ที่เป็นองค์แห่งความเจริญและพัฒนาในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการพัฒนาฝึกฝนกาย ฝึกฝนตนเอง ทำให้เกิดความเชื่อมั่น มีจิตที่สงบ และทำให้ปัญญา สามารถรับรู้และมีประสบการณ์แยกแยะคุณประโยชน์และโทษได้ (พระมหาพงศ์ศิริ ปญฺญาวชิโร, 2564) วิถีชีวิตของพระสงฆ์และชาวพุทธเป็นเรื่องสำคัญจะต้องดำเนินไปด้วยความมีสติสัมปชัญญะควบคุมจิตใจอย่างสม่ำเสมอ เมื่อทุกคนสามารถนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเข้าไปใช้ในการข่มใจตนเองได้อย่างเหมาะสมกับกิเลสที่เกิดขึ้นในจิตใจ จะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการลดกิเลสของตนเองได้อย่างมั่นคงอีกทั้งเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้แผ่หลายอีกด้วย (พระมหากิตติธัมมธโร สุกิตติเมธี, 2564)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สรุปได้ว่า หลักธรรมของการบำเพ็ญบารมี ประกอบด้วย พื้นฐาน เป็นการฝึกฝนพื้นฐานของบารมีที่ต้องเริ่มจากตนเอง เข้าใจตนเอง เข้าใจธรรม จึงจะสามารถกำหนดให้เกิดเป็นลักษณะของบารมีได้ ลักษณะ เป็นการส่งเสริมช่วยเหลือไม่ให้อื่นเดือดร้อน ทำให้ได้รับรส รส คือ ความตั้งมั่นของคุณธรรมบารมีนั้น และ สภาพที่ปรากฏ สามารถมองเห็นคุณธรรมที่ปรากฏ เป็นประสบการณ์ที่ทำให้เข้าใจและเข้าถึงบารมีได้โดยง่าย ดังนั้นการใช้บารมี 10 มาพัฒนาตามหลักภาวา 4 คือ การพัฒนากายโดยใช้พื้นฐาน พัฒนาศีลโดยใช้ลักษณะพัฒนาจิตโดยใช้รส และพัฒนาปัญญาโดยใช้สภาพที่ปรากฏของบารมีทั้ง 10 ประการนั้น

ดังนั้นการใช้บารมีมาพัฒนาตนเองและสังคม จึงเป็นแนวความคิดของตัวผู้วิจัยเพื่อให้ได้ศึกษาถึงการบำเพ็ญบารมีว่า ทำอย่างไรได้บ้างและสามารถนำมาพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างไร ซึ่งการบำเพ็ญบารมีมีลักษณะเป็นการสร้างคุณงามความดี ช่วยเหลือผู้อื่นเป็นหลักเพื่อสร้างคุณธรรมให้เกิดมีในตน กระทำอยู่อย่างนั้นเพื่อสั่งสมเป็นอริยาศัยในตนเองบำเพ็ญในบารมีให้ถึงที่สุดของบารมีนั้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของพระโพธิสัตว์ในการตรัสรู้เองเป็นพระพุทธเจ้า และสำหรับคนธรรมดาก็สามารถบำเพ็ญบารมีเพื่อที่จะบรรลุธรรมตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ การวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการสร้างหนทางให้แก่ตัวผู้วิจัยเอง เพื่อสร้างสมกำลังให้สามารถเข้าใจอรรถเข้าใจธรรมตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างนี้

องค์ความรู้

ภาวนา 4 คือ การฝึกฝนตนเอง (กาย) อบรมความประพฤติ (ศีล) เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น (จิต) ทำให้มีประสบการณ์ชำนาญในงานนั้น ๆ สามารถแยกแยะประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ได้ (ปัญญา)

การบำเพ็ญบารมี เรียงตามลำดับผลและอานิสงส์ที่เกื้อกูลต่อกัน โดยจะต้องเริ่มต้นจากการดูตนเอง (พื้นฐาน) รู้จักตนเอง เข้าใจธรรมชาติ จึงจะสามารถกำหนดให้เกิดเป็น (ลักษณะ) ของบารมีได้ เป็นการเอื้อเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นไม่ได้รับความลำบาก เตื่อตร้อน ทำให้เกิดความตั้งมั่นตั้งใจ (รส) ขจัดความเป็นปฏิปักษ์ได้ และทำให้ได้รับประสบการณ์และความยืดหยุ่น (สภาพที่ปรากฏ) สามารถมองเห็นและเข้าถึงการสั่งสมบารมีได้โดยง่าย โดยจะสรุปไว้ดังนี้

ภาวนา 4	กายภาวนา	ศีลภาวนา	จิตตภาวนา	ปัญญาภาวนา
บารมี 10	(ฝึกฝน) พื้นฐาน	(เกิด) ลักษณะ	(ได้รับ) รส	(มี) สภาพที่ปรากฏ
ทาน	วัตถุที่ควรบริจาค	การบริจาค	การจัดโลหะในไทยธรรม	ความไม่ยึดติด
ศีล	hiri และ โอตัปปะ	การตั้งอยู่	การทำลายความทุกข์, ไม่มีโทษ	ความเป็นของสะอาด
เนกขัมมะ	ความสลัดใจ	การออกจากกาม, ภพ	การอบรมให้เห็นโทษของกาม, ภพ	การหลุดพ้น
ปัญญา	สมาธิ	ความเห็นแจ้งแทงตลอด	ความโอภาสในวิสัยเพียงดังประทีป	ความไม่หลง
วิริยะ	ความสังเวช	ความพยายาม	ความอุปถัมภ์	ความไม่ย่อหย่อน
ขันติ	ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง	ความข่ม	ความอดทนต่อสิ่งที่น่าพอใจ, ไม่น่าพอใจ	ความไม่โกรธ
สัจจะ	ความเป็นผู้ยินดีในธรรมอันงาม	การกล่าวไม่ผิดจากความจริง	การทำสภาวะตามเป็นจริงให้แจ่มแจ้ง	ความดี, ความถูกต้อง
อธิษฐาน	โพธิสมภาร	การตั้งมั่นในโพธิสมภารทั้งหลาย	การข่มขจัดปฏิบัติของโพธิสมภาร	ความไม่หวั่นไหวในที่นั้น
เมตตา	การเห็นความพอใจของสัตว์ทั้งหลาย	ความเป็นไปเพื่อประโยชน์	การนำออกซึ่งความอาฆาตเบียดเบียน	ความน่ารัก
อุเบกขา	การประจักษ์ชัดว่ากรรมเป็นของตน	การวางเฉยเป็นกลาง	การเห็นความเสมอ	การสงบระงับจากความตรึงเครียด

การใช้บารมี 10 มาพัฒนาตามหลักภาวนา 4 คือ การพัฒนากายโดยใช้พื้นฐาน พัฒนาศีลโดยใช้ลักษณะ พัฒนาจิตโดยใช้รส และพัฒนาปัญญาโดยใช้สภาพที่ปรากฏของบารมีทั้ง 10 ประการนั้น เพื่อเป็นแนวทางที่ทำให้เกิดผลเสียหายแก่บุคคลผู้กระทำและบุคคลรอบข้าง เป็นแนวทางที่ทำให้ชีวิตเกิดความเสื่อมเสีย โดยแสดงออกทาง

พฤติกรรมทั้ง 3 ทาง คือ กาย วาจาและใจ เพราะว่าบารมีเป็นปัจจัยที่ได้บรรลุธรรม เมื่อปฏิบัติอย่างเหมาะสม จะมีผลต่อการดำรงชีวิต เพื่อที่จะเป็นแบบแผนทางปฏิบัติโดยทั่วไปในสังคม อันจะนำมาซึ่งความสุข ทั้งในปัจจุบัน และอนาคต ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนิกชนจึงนิยมให้ทาน ในการทำทานนั้น บางคนก็ทำด้วยปัญญาเพราะเข้าใจหลัก ในการให้ทาน เห็นว่าบุญกุศลก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมจึงทำ แต่บางคนขาดความรู้ในเรื่องของ การให้ทาน ไม่เข้าใจกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง จึงมีการนำสิ่งที่ไม่ควรมาทำบุญไม่รู้จักเลือกบุคคลที่ควรจะให้ทาน ใน ปัจจุบันวิถีชีวิตในสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปแทบทุกด้านมีความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้น

สรุป

หลักธรรมของการบำเพ็ญบารมี เป็นการฝึกฝนพื้นฐานของบารมีที่ต้องเริ่มจากตนเอง เข้าใจตนเอง เข้าใจ ธรรม จึงจะสามารถกำหนดให้เกิดเป็นลักษณะของบารมีได้ เป็นการส่งเสริมช่วยเหลือไม่ให้ผู้อื่นเดือดร้อน ทำให้ ได้รับรส คือ ความตั้งมั่นของคุณธรรมบารมีนั้น และสามารถมองเห็นคุณธรรมที่ปรากฏ เป็นประสบการณ์ที่ทำให้ เข้าใจและเข้าถึงบารมีได้โดยง่าย ดังนั้นการใช้บารมี 10 มาพัฒนาตามหลักภาวนา 4 คือ การพัฒนากายโดยใช้ พื้นฐาน พัฒนาศีลโดยใช้ลักษณะ พัฒนาจิตโดยใช้รส และพัฒนาปัญญาโดยใช้สภาพที่ปรากฏของบารมีทั้ง 10 ประการ เพื่อเป็นหลักในการครองตน เพื่อเป็นหลักในการครองคน และเพื่อเป็นหลักในการครองงาน ทั้งนี้ หากบุคคล ไตรละเว้นจากความเสื่อมทั้งหลายได้แล้ว คุณค่าอันเป็นประโยชน์ก็จะเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นได้ตามความเหมาะสม การบำเพ็ญบารมีที่มีผลต่อการเป็นแบบแผนที่น่ามาสู่การประพฤติปฏิบัติต่อสังคมไทย เพื่อที่จะเป็นแบบแผนทาง ปฏิบัติโดยทั่วไปในสังคม อันจะนำมาซึ่งความสุข ทั้งในปัจจุบันและอนาคต สามารถประยุกต์แนวทางการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ในภาวะผู้นำด้วยหลักพุทธธรรม

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 40). กรุงเทพฯ: ผลิตมม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต).
- พระมหากิตติธัมมัญญ์ สุกิตติเมธี. (2564). การวิเคราะห์แนวทางดเว้นจากความเสื่อมในปราชญ์สุตร. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(1), 84-95.
- พระมหาพงศ์ศิริ ปญฺญาวชิโร. (2564). วิเคราะห์ทานบารมีในคัมภีร์อรรถกถาชาดก. *วารสารสหวิทยาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(1), 63-73.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2553). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 31). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2529). *สารานุกรมพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.

- Chomdee, P. P. (2021). Kalyanamitta of Social Study Teachers: in Subject of Buddhism at Schools of Muang District, Nakhon Pathom Province. *International Journal of Multidisciplinary in Cultures & Religions Studies*, 2 (1), 13-20. Retrieved from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/ijmcr/article/view/255555>
- Hangsakul, P. G. (2021). Information Technology for Educational Administration. *Journal of Educational Management and Research Innovation*, 3 (1), 1-10. Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/250590>
- Siriwattano, P. S. (2021). A Society of Happiness: Following the Principle of Sadharanabhogidham. *International Journal of Multidisciplinary in Cultures & Religions Studies*, 2(1), 1-6. Retrieved from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/ijmcr/article/view/249870>
- Sri-aram, P. (2021). The Important Buddha Images: Concepts, Values and Influences in Thai Society. *Journal of Educational Management and Research Innovation*, 3(1), 51-60. Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/250817>
- Tan, C. C., & Damnoen, P. S. (2020). Buddhist Noble Eightfold Path Approach in the Study of Consumer and Organizational Behaviors. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(1), 1-20.

บทบาทพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีรับบัว วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี
จังหวัดสมุทรปราการ

Role of Monks in Rabbua (Lotus Offering) Ritual Conservation of Wat Bang Phli Yai, Bang Phli
District, Samut Prakan Province

¹พระมหาธารภัทร เจริญธรรม และ ²สุพิชฌาย์ พรพิชณรงค์

¹Phramaha Tharapat Chareontham and ²Supitcha Pornpitchanarong

¹²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹²Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

²Corresponding author Email: supitcha96@gmail.com

Received September 2, 2021; Revised November 23, 2021; Accepted December 18, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ประเพณีรับบัววัดบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากการศึกษาพบว่า ประเพณีรับบัวเกิดขึ้นมาจากคติความเชื่อ ความเลื่อมใสและศรัทธาในศาสนาพุทธ โดยมีดอกบัวเป็นสื่อสัญลักษณ์ สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นสิริมงคลในการดำเนินชีวิตที่มีความสุข โดยร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้พร้อมใจกันจัดขึ้นมา เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ความสามัคคี ความมีน้ำใจ ความยุติธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ประเพณีรับบัว คือ การดึงคนในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ทั้งในส่วนของการเข้าร่วมและการจัดงาน โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นในการจัดงาน รวมทั้งเน้นการประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น ตลอดจนการอนุรักษ์ รักษาความสะอาดของน้ำในลำคลองสำโรงเพื่อเป็นการจัดภูมิทัศน์ สีสันให้สมกับที่ประเพณีรับบัวเป็นประเพณีทางน้ำ

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์; การอนุรักษ์; ประเพณีรับบัว

Abstract

This article was a part of thesis entitled ‘Role of Monks in Rabbua (Lotus Offering) Ritual Conservation of Wat Bang Phli Yai, Bang Phli District, Samut Prakan Province’ containing the following objectives, to study the role of Buddhist monk for tradition preserving, to study of history and significance of Rubbua festival as Wat Bangphli Yai, Bang Yai, Samut Prakan province, to study the role of monk for tradition preserving at Wat Bang Phri Yai, Samut Prakan. It was a documentary research and in deep interview. The findings were that the Rubbua tradition was performed by offering the lotus as symbol with devoted and worshiped with their sincere faith and confidence. It reflects the luck and fortune of life with happiness. People participate function together for the unity of community, generosity, earnest, truthfulness. The role of monks to preserve such Rubbua tradition showed that they persuade people in community to organize and participate the same function with huge mass every year, the

corporation of participation and arranging, and connecting various government unit and companies to organize the function, and they preserve and clean the canal to prepare a beautiful and clean ceremony area.

Keywords: Role of Monk; Preservation; Rabbua Tradition

บทนำ

ประเพณีรับบัวหรือโยนบัวเป็นประเพณีท้องถิ่นของชาวอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ที่ปฏิบัติมาเป็นเวลาอันมาช้านาน เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิทัศน์เกี่ยวกับท้องที่คติชนวิทยา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่รู้จักนำเอาสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาสร้างสรรค์ก่อให้เกิดประเพณีที่งดงาม วิถีชีวิตทางจริยธรรมที่เอื้ออาทรต่อกันของคนในอดีต ดอกไม้ประจำพระพุทธศาสนาที่เป็นสัญลักษณ์ของปัญญาซึ่งชี้ให้เห็นถึงสาระที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา หมายถึง ศาสนาที่มุ่งให้พุทธศาสนิกใช้ปัญญาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มิใช่ใช้แต่ศรัทธาเพียงอย่างเดียว เพราะจะทำให้คนไม่เข้าใจถึงความเป็นมา ความหมาย วิธีการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่แท้จริงในเรื่องนั้นๆ (พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตฺโต, 2557) สะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน ในการกำหนดขั้นตอน กระบวนการ และระบบการจัดการมีความเกี่ยวข้องกับระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน (ประพล จิตคดี, 2564) อย่างไรก็ตามเมื่อกิจกรรมทางประเพณีกลายเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว รูปแบบของกิจกรรมตามแบบเดิมของท้องถิ่นมักจะถูกปรับเปลี่ยนไปเพื่อให้เกิดความน่าสนใจกับนักท่องเที่ยว (หยีฟาง แซ่ฟาง, 2564) ผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดประเพณีไมใช่มีเพียงชาวบ้านหรือคนในชุมชนเท่านั้น หากแต่มีหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เข้ามาร่วมด้วย มีผลทำให้มีการจัดระบบการดำเนินงานใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการท่องเที่ยว (สุรีย์ บุญญานุพงศ์ และสุรศักดิ์ ป้อมทองคำ, 2545)

ประเพณีรับบัวเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานของชาวอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จากหลักฐานที่มีน่าจะเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 และมีการจัดงานต่อเนื่องกันมายาวนานจนถึงปัจจุบัน ช่วงเวลาในการจัดงานเริ่มตั้งแต่วันที่ขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 ถึง ขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 ก่อนวันออกพรรษา ลักษณะของประเพณีในช่วงเช้าตรู่ของวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 จะเป็นงานประเพณีการรับบัว (กรมศิลปากร, 2547) โดยประชาชนจะโยนดอกบัวลงในเรือแห่พระพุทธรูปจำลององค์หลวงพ่โต ในขณะที่เดียวกันชาวบางพลีก็จะโยนบัวให้กับคนต่างบ้านที่พายเรือมาเที่ยวด้วย เพื่อเป็นการทำบุญร่วมกัน การจัดงานดังกล่าวประกอบด้วยการเล่นมัสการและขบวนแห่หลวงพ่โต แห่วัดบางพลีใหญ่ใน จังหวัดสมุทรปราการ ทั้งทางบกและทางน้ำ และยังจัดให้มีการแข่งขันการเล่นพื้นบ้าน เช่น เพลงเรือ เป็นต้น ประเพณีรับบัวเป็นประเพณีประจำท้องถิ่น ของชาวอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดมาแต่โบราณ ประเพณีรับบัวถือเป็นประเพณีที่มีประวัติยาวนาน และยังถือเป็นประเพณีที่ชาวอำเภอบางพลี และชาวจังหวัดสมุทรปราการภาคภูมิใจ ว่าเป็นประเพณีที่มีแห่งเดียวในโลก ซึ่งจังหวัดสมุทรปราการเองก็เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในลำดับต้นๆ ในฐานะเมืองอุตสาหกรรมสำคัญ ขณะเดียวกันก็ได้มีการวางแผนพัฒนาจังหวัดให้ครอบคลุมทุกด้าน เพื่อให้มีความก้าวหน้า ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านการท่องเที่ยว และด้านสังคม เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตลาดสากลในเศรษฐกิจประชาคมอาเซียนที่จะเกิดขึ้น สำหรับงานประเพณีรับบัวของอำเภอบางพลีนี้ ถือได้ว่าเป็นสินค้าสำคัญทางด้านวัฒนธรรมที่ประเทศไทยสามารถ สร้างเป็นจุดขายสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณีที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ได้เป็นอย่างดี (ณัฐนันท์ วงษ์ประเสริฐ, 2557) ประเพณีรับบัวนี้มีข้อสันนิษฐานเรื่องความเป็นมาอยู่ 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก เกิดจากประชากร 3 พวก คือ ชาวไทย ชาวมลายู และชาวลาว ที่อาศัยอยู่ในแถบอำเภอบางพลี ได้ตกลงกันแยกย้ายทำมาหากิน และคนไทยได้เก็บดอกบัวที่มีมากมายที่ฝั่งตอนเหนือของอำเภอบางพลี เก็บรวบรวมไว้ให้ชาวมลายู เพื่อนำไปบูชาพระศาสดาพันในงานเทศน์มหาชาติ ที่ปากลัด หรืออำเภอยะประแดงในปัจจุบัน

ประการที่สอง เกิดจากชาวมลายูปากลัด พระประแดง มาทำนาที่อำเภอบางพลี ซึ่งอพยพมาในสมัยกรุงธนบุรี และจะเก็บดอกบัวที่มีจำนวนมากที่บางพลี นำกลับไปบูชาพระศาสดาพันที่ปากลัด เมื่อเสร็จสิ้นการทำนา คนไทยเห็นเก็บดอกบัวอยู่เช่นนี้ทุกปี จึงอาสาเก็บดอกบัวเตรียมไว้ให้ตามนิสัยคนไทยที่มีไมตรีจิตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ระยะแรกก็ส่งให้กับมือมีการไหว้ขอบคุณ ต่อมาคุ้นเคยกัน ถ้าใกล้ก็โยนให้กลายเป็น รับบัว-โยนบัว (กรมศิลปากร, 2504)

ประการที่สาม ตำบลบางพลีใหญ่มีดอกบัวเป็นจำนวนมาก เมื่อถึงเทศกาลออกพรรษาชาวอำเภอกัลยเกียงจะมานอนค้างแรมเพื่อเก็บดอกบัว ด้วยน้ำใจไมตรีของชาวบางพลีจึงเตรียมเก็บไว้เพื่อให้ชาวอำเภอกัลยเกียงได้นำไปถวายแก่พระในวันออกพรรษา ซึ่งคนโบราณเชื่อว่าการถวายดอกบัวแด่พระจะได้กุศลแรงมาก

จากเหตุผลที่ได้กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของประเพณีรับบัว ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีรับบัว วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และศึกษาแนวทางการร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีรับบัว วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับสังคมในยุคปัจจุบันและเป็นการธำรงรักษาประเพณีอันดีงามให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ประเพณีรับบัววัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีรับบัว วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ/ ทัศนคติ (Qualitative Research) ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนด 1) ขอบเขตด้านเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอรรถกถาชั้นทุติยภูมิ คือ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ เอกสารทางวิชาการ บทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีรับบัวและที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย 2) ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาเรื่องเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีรับบัววัดบางพลีใหญ่ใน ความสัมพันธ์ของดอกบัวกับพระพุทธศาสนา ความเป็นมาของประเพณีรับบัวและแนวทางในการอนุรักษ์ประเพณีรับบัว วัดบางพลีใหญ่ใน ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 3) ขอบเขตด้านประชากร คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดบางพลีใหญ่ใน ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ผลการวิจัย

ประเพณีรับบัวไม่สามารถระบุความเป็นมาที่แน่ชัดได้ เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีมาแต่ยุคใดสมัยใดอย่างไรก็ตามจากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ จากหนังสือและอินเทอร์เน็ต ผู้วิจัยพบว่าได้มีข้อสันนิษฐานความเป็นมาของประเพณีรับบัวไว้ 4 ประการโดยทั้งสี่ประการมีจุดร่วมที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของคนบางพลีและชาวต่างชุมชนโดยแสดงให้เห็นน้ำใจของชาวบางพลีที่มีแก่คนต่างถิ่นผ่านดอกบัวหลวง นอกจากนั้นความเป็นมาของ

ประเพณีรับบัวยังแสดงให้เห็นสภาพภูมิศาสตร์ของท้องที่บางพลีในอดีตซึ่งอาศัยคลองสำโรงเป็นหลัก ทำให้มีดอกบัวมากมาย และกลายเป็นพื้นที่สำคัญในการเข้ามาเก็บดอกบัวของคนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในบางพลีเองและต่างพื้นที่ เนื่องจากดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การเข้ามาเก็บดอกบัวเพื่อนำไปนมัสการหลวงพ่อบุ๊ และทำบุญในวันออกพรรษาจึงเป็นที่ยึดถือสำคัญของการเกิดประเพณีรับบัว (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2538)

ในด้านของวิวัฒนาการของประเพณีรับบัวนั้น ผู้วิจัยพบว่าประเพณีรับบัวมีรูปแบบที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมในแต่ละยุคสมัย ประเพณีรับบัวในช่วงก่อน พ.ศ. 2478 เป็นยุคของชนบทร่มเย็น จะเริ่มขึ้นในคืนวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 โดยชาวอำเภอบางพลีและชาวพระประแดงจะพายเรือและร้องรำทำเพลงกันไปตลอดทางตลอดคืน ผ่านเข้าคลองสำโรงและมุ่งไปบางพลีใหญ่ ในขณะที่ชาวบางพลีก็จะจัดเตรียมดอกบัวหลวงสำหรับไว้มอบให้แก่ชาวต่างบ้านที่ต้องการ รวมทั้งอาหารเครื่องต้มไฉ่เลี้ยงต้อนรับ และในเช้าตรู่ของวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 ชาวต่างบ้านก็จะพายเรือไปตามลำคลองสำโรงเพื่อขอรับดอกบัวจากชาวบ้านบางพลี และนำไปบูชาพระในวันเทศกาลออกพรรษตามวัดในหมู่บ้านของตน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประเพณีรับบัวในช่วงแรกไม่มีพิธีรีตองมากนัก เป็นประเพณีของชาวบ้าน ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2478 – 2481 เป็นยุคของการฟื้นฟู ประเพณีรับบัวได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่โดยเป็นครั้งแรกที่ทางราชการเข้ามาเกี่ยวข้องกับประเพณีรับบัว โดยรูปแบบการจัดงานจะมีการแต่งเรือประกวดเข้ามาร่วมด้วยและมีการแห่รูปหลวงพ่อบุ๊สานด้วยไม้ไผ่ไปตามลำคลองด้วย ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2482 – 2490 ได้เพิ่มกิจกรรมอื่น ๆ อาทิ มหรสพ การประกวดนางงาม การประกวดพิชผักสวนครัวในงานประเพณีรับบัว และในปี พ.ศ. 2497 ได้มีการจัดทำการหล่อองค์หลวงพ่อบุ๊จำลองขึ้นมาเพื่อใช้ในการแห่หลวงพ่อบุ๊ในงานประเพณีรับบัวแทนหลวงพ่อบุ๊สานด้วยไม้ไผ่ ส่วนงานอื่นก็ยังคงมีเหมือนในอดีต

ในขณะที่จุดเปลี่ยนสำคัญอีกประการหนึ่งของประเพณีรับบัวในปัจจุบัน คือ การเข้ามาของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2521 ทำให้งานประเพณีรับบัวกลายเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว มีการนำกิจกรรมต่าง ๆ เข้ามาในงาน การดำเนินงานได้เปลี่ยนรูปแบบเพื่อการท่องเที่ยว และมีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาดำเนินงาน เพื่อพัฒนาประเพณีรับบัวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแหล่งหนึ่งของจังหวัดสมุทรปราการ กิจกรรมต่าง ๆ ได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัย เช่น การจัดประกวดเทพี การแข่งขันกีฬาทางน้ำ การประกวดร้องเพลงไทยลูกทุ่ง นอกจากนั้นยังเน้นการนำเสนอวิถีชีวิตชาวบางพลีในอดีต เช่น ลานวัฒนธรรม วิถีชีวิตชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ ช่วงนี้ถือว่าเป็นยุคของการปรับเปลี่ยน จากนั้นก็เข้าสู่ยุคปัจจุบันเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ (พระราชเสนาบดี จรัส สิริธมโม, 2563)

แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานงานประเพณีรับบัวของชุมชนบางพลี พบว่าในปัจจุบันการดำเนินงานประเพณีรับบัวนั้น จะมีหน่วยงานราชการเข้ามามีบทบาทในการทำงาน อาทิ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการเขต 2 องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบลบางพลี ผู้นำตำบลและผู้นำหมู่บ้าน โดยทั้งหมดเข้าร่วมประชุมและจัดตั้งคณะกรรมการจัดงานประเพณีรับบัวขึ้น ในขณะที่ชาวบ้านจะมีส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการเตรียมงานน้อยมาก การดำเนินงานส่วนใหญ่อยู่ในระดับหน่วยงานของรัฐ แม้จะมีตัวแทนของชาวบ้าน เช่น ผู้นำชุมชนเข้าไปมีส่วนในการดำเนินงานบ้างแต่ก็ไม่มากนัก ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานประเพณีรับบัว แต่จะเข้าร่วมในฐานะของผู้ร่วมงานเสียเป็นส่วนใหญ่ และไม่ได้มีส่วนในการแสดงความคิดเห็นในการจัดงาน

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า ในปัจจุบันปัญหาสำคัญที่พบในการดำเนินงานประเพณีรับบัว คือ ปัญหาในทางด้านการจัดการ ทั้งปัญหาในเชิงกายภาพ เช่น สถานที่จัดงาน สาธารณูปโภค อีกทั้งปัญหาในการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในขณะที่ปัญหาทางด้านสังคมที่สำคัญ คือ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ลดลง เนื่องจากรูปแบบการจัดงานในปัจจุบันจะเน้นไปยั้งประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้การจัดงานนั้นเป็นการ

วางแผนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมน้อย อีกทั้งลักษณะของความร่วมมือของคนในชุมชนก็ลดน้อยลงมีการเปลี่ยนรูปแบบจากการช่วยงานเป็นการจ้างงานมากขึ้น

ประเพณีรับบัวที่เหมาะสมกับชุมชนในปัจจุบันคือ ทุกภาคส่วนควรมีส่วนในการร่วมมือจัดงานประเพณีนี้ ประชาชนในชุมชนที่อยู่ปัจจุบันควรได้รู้ถึงคุณค่าประเพณีจะได้เข้าใจไปในทางเดียวกัน งานประเพณีรับบัวเป็นงานประเพณีที่มีพื้นฐานมาจากความมีน้ำใจต่อกันของชาวบ้านบางพลี มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน เป็นแรงศรัทธาและความสามัคคีของคนในชุมชน และคิดว่างานประเพณีรับบัวเหมาะสมกับชุมชนในปัจจุบันก็ยังคงเป็นประเพณีรับบัวหนึ่งเดียวในโลกที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน ต้องสร้างความสามัคคี ความเข้มแข็ง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และแบ่งปันต่อกัน จึงสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน ที่ร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานงานประเพณีรับบัวต่อไปจนถึงรุ่นลูกหลาน ประเพณีรับบัวนั้นควรมีลักษณะของกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกของความเป็นท้องถิ่นที่ชุมชนควรอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยการสนับสนุนเน้นการมีส่วนร่วมความเป็นมาของชุมชนท้องถิ่น วิถีธรรมวิถีไทย อันสร้างความรู้ความภาคภูมิใจของชุมชนท้องถิ่น (พระครูสังฆรักษ์กิตติ กิตติวิโส, 2563)

วัดและพระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการจัดงานประเพณีคือ หัวใจสำคัญของการจัดงานคือวัดและพระสงฆ์ และด้วยนักท่องเที่ยวที่มาแล้วแต่ศรัทธาต่อองค์หลวงพ่อดุจดประสงค์หลักคือวัดและพระสงฆ์ทำให้เกิดการจัดงานที่เหมาะสมและสวยงามคู่ควรแก่การอนุรักษ์ รวมไปถึงการจัดกิจกรรม การละเล่นต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีงามที่เกิดขึ้นภายในวัด (พัฒน์พงศ์ จงรักดี, 2563) วัดและพระสงฆ์ถือเป็นองค์กรและบุคลากรหลักในการจัดงาน เป็นผู้วางแผนให้นโยบายในการจัดงานมีการนำเอาปัญหาที่พบไปปรับปรุงแก้ไขในปีต่อไป พร้อมกันนี้ยังสนับสนุนให้คณะกรรมการดำเนินงานได้อย่างสะดวกราบรื่น (จันทร์เพ็ญ ลาภมากผล, 2563)

วัดและพระสงฆ์ต้องเป็นผู้ให้และผู้รับ ให้คือการบริการ อำนวยความสะดวกในทุกด้านอย่างดี ให้ความรู้ความเข้าใจเมื่อมีผู้สอบถามเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีอย่างถูกต้อง สร้างความประทับใจให้กับผู้มางาน สิ่งที่ได้รับคือปากต่อปากที่จะบอกต่อถึงความงดงามของประเพณีรับบัว ทำให้เกิดความภาคภูมิใจต่อชาวบางพลี (ไพรวิน จงรักดี, 2563) วัดและพระสงฆ์มีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในการจัดงานประเพณีรับบัวเพราะต้องประสานงานในด้านต่าง ๆ เนื่องจากประเพณีรับบัวถือกันว่าเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ได้รับสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน พระสงฆ์ควรอนุรักษ์ประเพณีต่อไป แต่ควรปรับประเพณีดังกล่าวให้เหมาะสมกับยุคสมัย (พระราชนาถาธิ จรัส สิริธมโม, 2563) ชาวบ้านในชุมชนควรมีบทบาทไม่น้อยเพียงใดในการสืบทอดและดำเนินงานจัดงานประเพณีคือ ชุมชนถือเป็นอีกหนึ่งกำลังสำคัญ ต่อการอนุรักษ์และสืบทอดงานประเพณีรับบัวให้เจริญงอกงาม และดำรงอยู่ได้โดยการเห็นถึงคุณค่าความภาคภูมิใจต่องานประเพณีรับบัว โดยคนในชุมชนจะเข้ามาร่วมกันเป็นเจ้าบ้านที่ดี ร่วมมือร่วมใจกันดำเนินงานประเพณีรับบัวได้อย่างยั่งยืนคงอยู่คู่กับชาวบางพลีต่อไป วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดงานประเพณีรับบัว และพระสงฆ์จะเป็นผู้ขับเคลื่อนประเพณีในด้านต่าง ๆ อยากให้ประเพณีมีความศักดิ์สิทธิ์และอยู่คู่กับชุมชนตราบนานเท่านาน (วีรสุดา รุ่งเรือง, 2563) ชุมชนบางพลีเป็นชุมชนเก่าแก่ และมีส่วนร่วมในการจัดงานมาโดยตลอด ดังนั้นชุมชนย่อมมีความเข้าใจในบทบาทของการมีส่วนร่วมในการสืบทอด ประเพณีเป็นอย่างดี พร้อมกันนี้สิ่งที่ชุมชนได้รับคือด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้เป็นการส่งเสริมความสามัคคีของหมู่คณะ ที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมมีโอกาสทำบุญกิริยาวัตถุ และมีความเชื่อมั่นในบวรพระพุทธศาสนา (พระครูสมุห์ อานนท์ อานนโท, พระปลัดสมชาย ปโยโค และ พระมหาวิริษณ์ วรินโท, 2562)

วัดและพระสงฆ์ควรมีบทบาทในการรักษาและอนุรักษ์ประเพณีรับบัวไม่น้อยเพียงใดคือพระสงฆ์ ควรมีความรู้ ด้านประวัติ ความเป็นมา เพื่อบอกเล่าให้ญาติโยม ได้ฟัง อย่างเป็น กัลยาณมิตร เพราะพระสงฆ์ เป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณ ความเชื่อ ความเคารพ ต่อบุคคลพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงต้องประพฤติปฏิบัติให้เป็นที่น่าเลื่อมใส ซึ่งในการจัดงานทุกครั้งพระสงฆ์ มีบทบาทเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินงานให้ลุล่วงตามวัตถุประสงค์ วัดและพระสงฆ์มี

ส่วนร่วมรักษานูรักษ์ประเพณีรับบัวอย่างมาก เพราะวัดหลวงพ่อดำเป็นศูนย์กลางในการจัดงานวัดจึงรู้ว่าประเพณีนี้ดั้งเดิมเป็นอย่างไร ควรจะอนุรักษ์และต่อยอดสืบไป พระสงฆ์จึงเป็นจักรสำคัญในการขับเคลื่อนประเพณี ฉะนั้นพระสงฆ์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

วัดและพระสงฆ์ถือเป็นส่วนสำคัญมากที่ในการรักษาและอนุรักษ์ประเพณีรับบัว ประเพณีรับบัวจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าหากไม่มีวัดและพระสงฆ์ที่เป็นส่วนผลักดันในการจัดงาน ต่อยอดและสืบสานงานประเพณีที่สืบสานกันมาอย่างยาวนานของชาวบางพลี ด้วยความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อองค์หลวงพ่อดำ และนักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาร่วมงานประเพณีรับบัว หวังที่จะได้เห็นความสวยงาม และความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของประเพณีประเพณีรับบัวเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเพณีที่ บรรพบุรุษ พ่อแม่ และญาติผู้ใหญ่ของชาวบางพลี ได้มอบไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ยึดมั่นรักษา อนุรักษ์ กลายเป็นประเพณีอันเก่าแก่ มีประวัติศาสตร์อันแสดงถึงอัตลักษณ์ชุมชนและความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีอยู่เดิมและมีการโยกย้ายไปถิ่นอื่น ซึ่งทางวัดและพระสงฆ์ควรมีบทบาทอย่างสำคัญในการรักษาและอนุรักษ์ประเพณีรับบัวนี้อย่างยิ่งให้คงอยู่ต่อไป (พระราชเสนาบดี จรัส สิริธมโม, 2563; พระครูสังฆรักษ์กิตติ กิตติวิโส, 2563)

เนื่องจากปัจจุบัน มีความเจริญก้าวหน้า ด้านสารสนเทศ วัดและพระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้มีบทบาท สำคัญในการอนุรักษ์ และสร้างประเพณีนี้ให้กระจายไปในทุกท้องถิ่น โดยผ่านสื่อ เทคโนโลยี ให้ผู้คนได้รู้จักและมาท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน วัดและพระสงฆ์มีบทบาทในการอนุรักษ์งานประเพณีรับบัวจะต้องเป็นหลัก พระสงฆ์ทุกรูปสามารถรู้เรื่องราวงานประเพณีรับบัวอย่างแท้จริง รู้ประวัติองค์หลวงพ่อดำ ประวัติวัดบางพลีใหญ่ใน และสามารถตอบคำถามให้กับทุกคนได้อย่างถูกต้อง และตรงกัน วิธีการที่เหมาะสมในการถ่ายทอดการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีรับบัวให้กับคนในชุมชน วิธีการที่เหมาะสมในการถ่ายทอดการอนุรักษ์และสืบสานงานประเพณีรับบัวควรใช้วิธีการทำให้ดู และนำพาเยาวชนชนรุ่นหลังเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อทำตามต่อไป เพราะงานประเพณีรับบัวเกิดจากการมีน้ำใจของชาวบางพลี และเกิดจากการสัญญา นัดหมาย ในการมาเยือนกัน และที่สำคัญที่สุดคือ การมารับดอกบัวจากชาวบางพลี และกราบนมัสการองค์หลวงพ่อดำ วิธีการที่เหมาะสมในการถ่ายทอดการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีรับบัวให้กับคนในชุมชนผลจากการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า แนวทางสำคัญในการอนุรักษ์ประเพณีรับบัว คือ การดึงคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมมากขึ้น ทั้งในส่วนของการเข้าร่วมและการจัดงานโดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามาแสดงความคิดเห็นในการจัดงานมากขึ้น รวมทั้งเน้นการประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น โดยเฉพาะการสื่อสารกับชาวบ้านให้เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีรับบัว (พัฒน์พงศ์ จงรักดี, 2563; จันทร์เพ็ญ ลาภมากผล, 2563; ไพรวิน จงรักดี, 2563; วีรสุดา รุ่งเรือง, 2563) หน่วยงานภาครัฐควรให้คำแนะนำและการปฏิบัติให้กับนักท่องเที่ยวในการที่จะอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวให้มีจิตสำนึกและตระหนักถึงการรับรู้ภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสถานที่ท่องเที่ยว และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวควรต้องมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการดูแลและรักษาสถานที่ท่องเที่ยวให้คงอยู่ต่อไปเพื่อให้ นักท่องเที่ยวรุ่นต่อไปได้เดินทางมาท่องเที่ยว (รัตนา ชัยกัลยา, 2564)

นอกจากนี้แนวทางสำคัญอีกประการหนึ่งคือการดำเนินงานของประเพณีรับบัวจำเป็นต้องรักษา สืบทอดวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคง หน่วยงานต่างๆ ควรพยายามถ่ายทอดประเพณีดังกล่าวให้กับชาวบ้าน โดยเฉพาะเยาวชนในชุมชนเพื่อเป็นการปลูกฝังประเพณีของท้องถิ่นและรู้จักอนุรักษ์ประเพณีในยาวนานต่อมา ในขณะเดียวกันการจัดงานประเพณีรับบัวในปัจจุบันเป็นการนำทุนวัฒนธรรมมาสร้างคุณค่าทางสังคม และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ดังนั้น การอนุรักษ์ และการสืบสานประเพณีรับบัวจึงจำเป็นต้องรักษาบทบาททั้งทางเศรษฐกิจ และสังคมให้เกิดขึ้นอย่างสมดุล อีกทั้งการจัดงานก็ควรสะท้อนและคำนึงถึงคุณค่าของประเพณีรับบัวที่มีต่อชุมชน

ตลอดจนการอนุรักษ์ รักษาความสะอาดของน้ำในลำคลองสำโรงเพื่อเป็นการจัดภูมิทัศน์ สีสันให้สมกับที่ประเพณีรับบัวเป็นประเพณีทางน้ำ

บทสรุป

บทบาทพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีรับบัว วัดบางพลีใหญ่ในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ พระสงฆ์ควรแก้ไขปัญหาระเบิดเรื่องความรู้ความเข้าใจเรื่องของประเพณีให้ทุกคนเข้าใจไปหนทางเดียวกัน ถ้าสามารถทำได้ อาจจะเพิ่มที่รับรองประชาชนให้มากกว่านี้เพราะปัจจุบันนี้ค่อนข้างแน่นมากและในวันโยนบัวการจัดริ้วขบวนความเป็นระเบียบค่อนข้างอยากมากเพราะมีประชาชนที่มาทางเรือส่วนตัวเยอะค่อนข้างควบคุมยากแต่ก็เป็นสีสันอีกแบบที่ธรรมชาติของชุมชน ซึ่งถ้าไม่สามารถจัดระเบียบได้ ก็ไม่ได้ทำให้งานประเพณีรับบัวเสียหายอะไรก็เป็นเสน่ห์อีกรูปแบบ หน่วยงานราชการโดยปกติแล้วได้เข้ามามีบทบาททำงานร่วมกันอยู่แล้ว แต่อยากให้มีความร่วมมือกันมากขึ้นและทำงานสอดคล้องกัน โดยให้วัดและพระสงฆ์เป็นหลักสำคัญที่ในการจัดงานประเพณีรับบัวมากกว่าส่วนราชการ อยากให้ประเพณีนี้คงอยู่คู่ชาวบางพลีไปตราบนานเท่านาน อยากให้มีคู่มือจัดงานที่เป็นลายลักษณ์อักษรจะได้จัดงานได้อย่างถูกต้อง จะได้อนุรักษ์ไว้ตราบนานเท่านาน และอยากให้ทุกหน่วยงานในพื้นที่ร่วมมือกันอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้ จัดบุคลากรให้เพียงพอต่อการรับผิดชอบ งานในแต่ละหน้าที่ มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและหลายๆ ช่องทาง

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2504). *ประวัติเมืองนครเขื่อนขันธ์ และประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ในพระราชพงศาวดาร เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กรมศิลปากร. (2547). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 ฉบับพระยาทิพากรวงศ์*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- จันทร์เพ็ญ ลาภมากผล. (2563). ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน. *สัมภาษณ์*, 14 มกราคม.
- ณัฐนันท์ วงษ์ประเสริฐ. (2557). กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวงานประเพณีรับบัวของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม*, 3(2), 1-18.
- ประพล จิตคติ. (2564). การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย. *วารสารศิลปการจัดการ*, 5(1), 73-86.
- พระครูสมุทร อานนท อานนโท, พระปลัดสมชาย ปโยโค และ พระมหาวิริชฌ์ วรินโท. (2562). การศึกษาเชิงวิเคราะห์คตินิยมในพิธีกรรมเทาะโอย่งกัณฑ์ของชาวมอญ ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 4(3), 417-428.
- พระครูสังฆรักษ์กิตติ กิตติวิโส. (2563). พระธรรมทูตอำเภอบางพลี. *สัมภาษณ์*, 2 มกราคม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2557). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชเสนาบดี (จรัส สิริธมโม). (2563). เจ้าอาวาสวัดบางพลีใหญ่ใน พระอารามหลวง. *สัมภาษณ์*, 13 มกราคม.
- พัฒนพงศ์ จงรักดี. (2563). นายกเทศมนตรีตำบลบางพลี. *สัมภาษณ์*, 12 มกราคม.
- ไพรวรรณ จงรักดี. (2563). ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี สมุทรปราการ. *สัมภาษณ์*, 24 มกราคม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- รัตนา ชัยกัลยา. (2564). กลยุทธ์การตลาดสีเขียวที่มีผลต่อการรับรู้ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวของชาวไทยในเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(1), 202-213.
- วีรสุดา รุ่งเรือง. (2563). กำนันตำบลบางพลีใหญ่. *สัมภาษณ์*, 3 มกราคม.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2538). *ชีวิตไทยชุดบรรพบุรุษของเรา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุรีย์ บุญญานพงค์ และสุรศักดิ์ ป้อมทองคำ. (2545). *ประเพณีการท่องเที่ยว: จุดเปลี่ยนของระบบความสัมพันธ์ทางสังคม*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- หยิ่ฟาง แซ่ฟาง. (2564). การนำนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวไปปฏิบัติของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน. *วารสารศิลปการจัดการ*, 5(1), 134-149.

กลยุทธ์การพัฒนาการศึกษาออนไลน์ของโรงเรียนเหล่าและโรงเรียน สายวิทยาการของกองทัพบก

Development Strategies for Online Learning of the Royal Thai Army Branch Schools

รัฐนันท์ รอดทอง

Rattanan Rodthong

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

Faculty of Education, Phuket Rajabhat University, Thailand.

Email: rattanan.r@pkru.ac.th

Received December 17, 2021; Revised January 25, 2022; Accepted January 30, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อศึกษากลยุทธ์การพัฒนาการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก และเพื่อพัฒนาการศึกษาออนไลน์ ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา โดยการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 6 ขั้นตอนคือ (1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (2) เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (3) ร่างกลยุทธ์ (4) ตรวจสอบกลยุทธ์ (5) ปรับปรุงแก้ไขกลยุทธ์ (6) สรุป และเขียนรายงานวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์เอกสาร สัมภาษณ์ และแจกแบบสอบถาม ให้กับ คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่เทคนิคของการศึกษาออนไลน์ ผู้เข้ารับการศึกษาในหลักสูตรออนไลน์ของโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงบรรยาย การวิเคราะห์ SWOT ในการกำหนดกลยุทธ์ หลังจากนั้นตรวจสอบกลยุทธ์โดยผู้เชี่ยวชาญ

ผลวิจัยพบว่ากลยุทธ์การพัฒนาการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก ได้แก่ (1) การสร้างสภาวะแวดล้อมในการส่งเสริมการเรียนการสอนแบบออนไลน์ (2) การส่งเสริมวัฒนธรรมและการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมให้กับกำลังพลของกองทัพบกรุ่นใหม่ (3) การส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของหน่วยต่างๆของกองทัพบก (4) การส่งเสริมให้ผู้บริหารในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบกในการรู้และทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม (5) การส่งเสริมการจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมที่ทันสมัยในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก รวมทั้งโครงการสวัสดิการในการจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมที่ทันสมัยส่วนบุคคลของกำลังพล

คำสำคัญ: การศึกษาออนไลน์; การบริหารเชิงกลยุทธ์; โรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก

Abstract

The purposes of this research are to study the online learning development strategies and to develop the online learning in the army branch schools. The relevant information such as the official regulation and policies was collected through hard copies and electronic copies especially by the internet as well as the questionnaires and personnel interviews were conducted in the duration of information collection phases. The research was divided into 6 phases which are: 1) Study the relevant information 2) Collect and analyst all the relevant information 3) Draft the management strategies 4) Evaluate the drafted management strategies 5) Reviews by the selected experts and 6) Publications. The information analysis was performed by descriptive statistics and open-ended questionnaires were analyzed and interpreted with the SWOT and TOW Matrix into the online learning development strategies. After that the strategies were evaluated and recommended the better improvement strategies by the selected experts.

The research found that there are online learning development strategies as in the following: 1) To create ecosystem of the online learning in the army branch schools 2) To enhance the digital culture and new communication to the new army personnel in the army branch schools 3) To implement Knowledge Management and Learning Organization in the army branch schools 4) To enhance the Executive Coaching of the digital skill and new communication technology in the army branch schools and 5) To provide newer high-tech devices for the army personnel in the army branch schools.

Keywords: Online Learning; Management Strategies; Army Branch Schools

บทนำ

ในปัจจุบันโลกได้พัฒนาสู่ยุคดิจิทัลโดยเฉพาะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล(Digital Technologies) ในหลายมิติ จากความเจริญของเทคโนโลยีทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารในความร่วมมือหรือการแข่งขันทางเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง สิ่งแวดล้อม และการศึกษา สำหรับในทางสังคมหลังจากความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของ เทคโนโลยีโทรคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและทัศนคติของคนรุ่นใหม่ที่แตกต่างกันบุคคลในรุ่นก่อน เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงาน (Working Life) การใช้ชีวิต (Life Style) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภคสินค้าและบริการต่างๆ (Customers' Behavior)โดยการใช้ร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของการทำงานทางไกลโดยใช้อินเทอร์เน็ต (Tele-working) อีกทั้งในสำนักงานสมัยใหม่ได้มีการส่งเสริมสำนักงานไร้กระดาษ (Paperless Office) โดยเฉพาะในประเทศตะวันตกเพื่อลดการใช้พลังงาน และลดภาวะโลกร้อน นอกจากนี้การเดินทางระยะไกลไปทำงานหรือไปเรียนหนังสือยังเป็นการสิ้นเปลืองพลังงานในการขนส่งอย่างมาก ในขณะที่ค่าเดินทางและค่าพลังงานในการเดินทางมีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2560)

สำหรับข้อมูลการเพิ่มขึ้นของการเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีจากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560) ในปัจจุบันประชาชนไทยอายุ 6 ปีขึ้นไประหว่างปี 2556-2560 มีข้อมูลการขึ้นของการใช้คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถือ ดังนี้คอมพิวเตอร์มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจาก ร้อยละ 28.2 (จำนวน 17.0 ล้านคน) เป็นร้อยละ 33.7 (จำนวน 21.2 ล้านคน) ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 18.2 (จำนวน 11.0 ล้านคน) เป็นร้อยละ 26.5

(จำนวน 16.6 ล้านคน) ผู้ใช้โทรศัพท์มือถือเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 52.8 (จำนวน 31.9 ล้านคน) เป็นร้อยละ 70.2 (จำนวน 44.1 ล้านคน)

นอกจากนี้รัฐบาลได้มีนโยบายและกฎหมายสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545) ได้กำหนดการส่งเสริมเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาไว้ใน หมวดที่ 9 โดยเฉพาะใน มาตรา 67 ได้กำหนดว่า “รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งต้องมีการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย”

อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนการสอนในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังเน้นการศึกษาแบบชั้นเรียน(face-to-face) เป็นส่วนใหญ่ ต่างจากในต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศตะวันตก และ ประเทศผู้นำทางเศรษฐกิจหลายประเทศ เช่น สหรัฐฯ อังกฤษ ออสเตรเลีย ซึ่งกำลังหันมาเพิ่มการจัดการศึกษาโดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์(E-Learning) ซึ่งประกอบด้วย การเรียนการสอนแบบทางไกลทางอินเทอร์เน็ต หรือ การเรียนการสอนออนไลน์เพียงอย่างเดียว หรือใช้แบบผสมผสาน (Blended Learning) กับการเรียนการสอนแบบชั้นเรียนเป็นทางเลือกหรือแนวทางเสริมสำหรับนักศึกษามากขึ้น

สำหรับนโยบายการศึกษาของกองทัพบก จาก คำสั่งกองทัพบกที่ 35/2555 เรื่อง นโยบายการศึกษาของกองทัพบก พ.ศ. 2555-2559 ลง 20 ตุลาคม พ.ศ. 2554 ผู้บัญชาการทหารบกมีนโยบายให้กองทัพบกพัฒนาและปรับปรุงระบบการศึกษาของกองทัพบกให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545) ถึงแม้ว่าระบบการศึกษาของกองทัพบกถือเป็นการจัดการศึกษาเฉพาะทางซึ่งหมายความว่า “เป็นการศึกษาที่จัดโดยหน่วยงาน เพื่อผลิตบุคลากรตามความชำนาญ และตามความต้องการของหน่วยงานนั้น” ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545) ก็ตาม นโยบายการศึกษาของกองทัพบกในปัจจุบันโดยทั่วไปได้สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาเป็นอย่างมาก

สำหรับการนำการจัดการศึกษาโดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์มาใช้มากขึ้นในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบกนั้นเป็นไปตามนโยบายการศึกษาของกองทัพบก และปัญหามีกำลังพลเป็นจำนวนมากที่มีความต้องการเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก โดยเฉพาะหลักสูตรตามแนวทางรับราชการตามเหล่า หรือสายวิทยาการที่กำลังพลสังกัดอยู่ ซึ่งต้องนำไปประกาศนียบัตรไปใช้ประกอบในการพิจารณาเลื่อนยศ หรือตำแหน่ง แต่โรงเรียนเหล่า และโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบกสามารถเปิดรับจำนวนผู้เข้าศึกษาได้อย่างจำกัด นอกจากนี้กำลังพลหลายคนปฏิบัติหน้าที่อยู่ในตำแหน่งที่สำคัญไม่ได้รับอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาให้เดินทางมาเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนเหล่า และโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบกตามเหล่าหรือสายวิทยาการของตน ซึ่งโรงเรียนเหล่า และโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบกส่วนใหญ่มีที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯหรือจังหวัดใกล้เคียงและห่างไกลจากหน่วยต้นสังกัดของกำลังพลจำนวนมากที่มีที่ตั้งอยู่ทั่วประเทศไทย

เนื่องจากการศึกษาโดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์และการเรียนการสอนแบบผสมผสานทำให้รูปแบบการจัดห้องเรียนมีลักษณะเปลี่ยนเป็นองค์กรหรือห้องเรียนเสมือนจริงในบางส่วนของหลักสูตร ซึ่ง Bramble & Panda (2008) ได้ให้แนวคิดว่าการเปลี่ยนแปลงจากการจัดการศึกษาแบบชั้นเรียนสู่การจัดการศึกษาโดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์และแบบผสมผสานจะทำลายและทำให้ลักษณะของหลักสูตร องค์กรหรือสถาบัน และผู้นำองค์กรหรือผู้นำทางการศึกษา ต้องปรับเปลี่ยนลักษณะไป (ศศิวิมล ม่วงกล้า และ ต้อมลักษณ์ บุญธรรม, 2563) ดังนั้นจึงควรที่จะศึกษากลยุทธ์ ที่พึงประสงค์ของการพัฒนาการจัดการศึกษาโดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่จะส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนมีคุณภาพและประสิทธิภาพอันจะเป็นการปรับสภาพและคุณลักษณะภายในองค์กรให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลง อันจะเป็นแก้ปัญหาต่างๆที่ได้กล่าวมาข้างต้นและสอดคล้องกับนโยบายของผู้บังคับบัญชาในระดับต่างๆต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากลยุทธ์การพัฒนาการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก
2. เพื่อพัฒนาการศึกษาออนไลน์ ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ตลอดจนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

การบริหารเชิงกลยุทธ์

การบริหารเชิงกลยุทธ์ หรือ การบริหารเชิงยุทธศาสตร์(Strategic Management) เป็นการบริหารที่นิยมทั้งภาครัฐ และเอกชนในปัจจุบัน สำหรับภาครัฐ หน่วยงานระดับกรม ของแต่ละกระทรวง รวมทั้ง จังหวัด และกลุ่มจังหวัด ของกระทรวงมหาดไทย กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ กองบัญชาการกองทัพไทย ของกระทรวงกลาโหม จะต้องจัดการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อรับตรวจรวมทั้งคำแนะนำจาก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ(ก.พ.ร.) โดยต้องรายงานวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ แผนที่ยุทธศาสตร์ แผนงาน/โครงการตัวชี้วัด เป้าหมายในการดำเนินงานในรูปของคำรับรองการปฏิบัติราชการ โดย ก.พ.ร. จะดำเนินการตรวจการปฏิบัติงานจริงจากสิ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้น เช่นในเบื้องต้นควรมีการพิจารณาภาวะคุกคามหรือจุดอ่อนของนโยบายการศึกษาแต่ละองค์กรหรือองค์กรของตน หรือปัญหาด้านการวิจัยทางการศึกษาข้างต้นควรมองภาพจากสภาวะแวดล้อมของโลกในอดีตจนถึงสภาวะในปัจจุบันซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในด้านต่างๆ โดยเฉพาะ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายทางการศึกษา

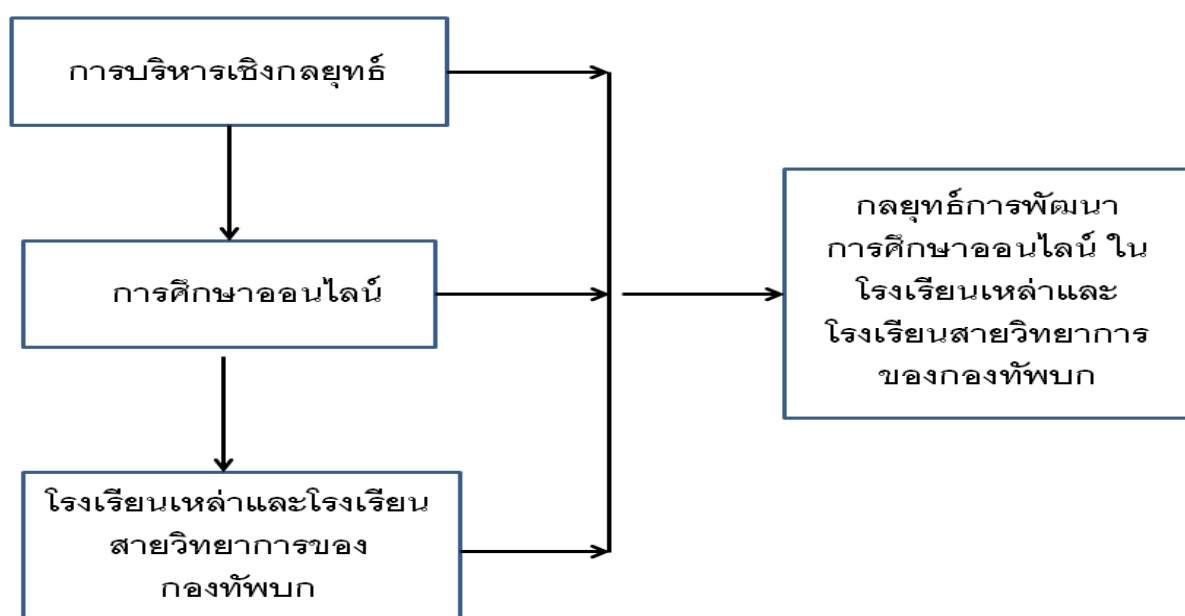
การศึกษาออนไลน์ (Online Learning)

การศึกษาออนไลน์ (Online Learning) หรือ การศึกษาแบบ Flexible Education โดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (E-Learning) เป็น การศึกษาทางไกล (Distance Learning) หรืออาจเรียกว่า Tele-Learning/Training ชนิดหนึ่ง การศึกษาทางไกลประกอบด้วยจัดการศึกษาชนิดต่างๆ เช่น การศึกษาทางไปรษณีย์ การศึกษาผ่านดาวเทียม โทรทัศน์และวิทยุการศึกษา วีดิโอ เทปคาสเซต โทรศัพท์ โทรศัพท์มือถือ ซีดี/วีซีดี และอื่นๆ รวมทั้งการเรียนทางอินเทอร์เน็ต การใช้วิดีโอยูทูป(YouTube) ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) รวมไปถึงสื่อบุคคลช่วยในการจัดการการศึกษาทางไกลเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นโดยที่ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องเข้าชั้นเรียนปกติ เป็นการเรียนการสอนแบบไม่มีชั้นเรียน แต่อาศัยสื่อต่าง ๆตามที่ได้กล่าวมา และอาจจะเป็นการจัดโดยใช้ระบบการสื่อสารแบบสองทาง(2 Way Communications)ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน หรือการสื่อสารแบบ 3 ทาง(3 Way Communications) ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยตนเอง และกลับไปให้ผู้สอนอีกครั้งหนึ่ง ถึงแม้ว่าผู้เรียนและผู้สอนจะไม่อยู่ในห้องเดียวกันก็ตาม การเรียนการสอนทางไกลเป็นวิธีการสอนอันเนื่องมาจากการแยกอยู่ห่างกันของผู้เรียนและผู้สอน การปฏิสัมพันธ์จะดำเนินการผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ คอมพิวเตอร์ และเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ (Holmberg, 2005: 9) โดยอาจจะมีการเรียนการสอนในเวลาเดียวกับการสอนหรือการเรียนแบบประสานเวลา(Synchronous E-Learning) หรือการเรียนแบบไม่ประสานเวลาหรือต่างเวลากันก็ได้(Asynchronous E-Learning) ซึ่งจะส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามจังหวะของตน (Self-paced Learning) ผู้เรียนสามารถควบคุมการเรียนรู้ของตนในด้านของลำดับการเรียนรู้ได้ (Sequence) ตามพื้นฐานความรู้ ความถนัด และความสนใจของตน

โรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก

กองทัพบกแบ่งงานตามความชำนาญเฉพาะทางโดยได้กำหนดเป็นเหล่าทหารบกในการปฏิบัติงานจำนวน 17 เหล่า คือ ทหารราบ ทหารม้า ทหารปืนใหญ่ ทหารช่าง ทหารสื่อสาร ทหารขนส่ง ทหารสารวัตร ทหารพลาธิการ ทหารเสนารักษ์ ทหารสรรพาวุธ ทหารการข่าว ทหารการสัตว์ ทหารการเงิน ทหารแผนที่ (กองบัญชาการกองทัพไทยเป็นผู้ผลิตกำลังพล) ทหารสารบัญ ทหารพระธรรมนูญ(กองบัญชาการกองทัพไทยเป็นผู้ผลิตกำลังพล) และทหารดุริยางค์ จึงทำให้เกิดโรงเรียนเหล่า และโรงเรียนสายวิทยาการ(ไม่จำกัดเหล่า) เพื่อให้การฝึกอบรมพัฒนากำลังพล ให้มีความรู้ความสามารถที่จะกลับไปปฏิบัติงานในเทคนิคเฉพาะเหล่าของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในปัจจุบัน โรงเรียนเหล่า สายวิทยาการของกองทัพบกในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวน 15 โรงเรียน มีดังนี้. 1. โรงเรียนทหารราบ 2. โรงเรียนทหารม้า 3. โรงเรียนทหารปืนใหญ่ 4. โรงเรียนทหารช่าง 5. โรงเรียนทหารสื่อสาร 6. โรงเรียนทหารขนส่ง 7. โรงเรียนทหารสรรพาวุธ 8. โรงเรียนทหารพลาธิการ 9. โรงเรียนทหารสารวัตร 10. โรงเรียนทหารการสัตว์ 11. โรงเรียนเสนารักษ์ 12. โรงเรียนทหารสารบรรณ 13. โรงเรียนทหารการเงิน 14. โรงเรียนทหารการข่าว 15. โรงเรียนดุริยางค์ทหารบก

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การพัฒนาการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบกนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เพื่อเพื่อศึกษาพฤติกรรมการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก และเพื่อพัฒนาการศึกษาออนไลน์ ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก การดำเนินการวิจัยแบ่งการดำเนินการวิจัยเป็น หัวข้อต่างๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ นโยบาย คำสั่งของทางราชการในระดับต่างๆ รวมทั้งเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆได้แก่ การบริหารเชิงกลยุทธ์ รูปแบบ 7S

ของ McKinsey และวัฒนธรรมองค์กรการศึกษาออนไลน์โรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก ทักษะในศตวรรษที่ 21 การจัดการความรู้ (Knowledge management) องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) วงรอบการควบคุมคุณภาพ (Quality Cycle) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้น เป็นการกำหนดกรอบแนวคิด สร้างเครื่องมือและวางแผนเก็บข้อมูลสภาพการจัดการศึกษาออนไลน์ของโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก

ขั้นตอนที่ 2 เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

เริ่มต้นเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์/ตรวจสอบข้อมูล โดยศึกษาสภาวะแวดล้อม/ปัจจัยภายนอกของการจัดการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก ในด้านต่างๆ ได้แก่ นโยบาย กฎหมายและกฎระเบียบของรัฐ เศรษฐกิจ สังคม พลังงาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม ศึกษาสภาพปัจจัยภายในการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก โดยเฉพาะ ประสิทธิภาพ วิสัยทัศน์ พันธกิจ แผนผังองค์กร วัฒนธรรมและทัศนคติในการศึกษาแบบออนไลน์ หลักสูตรสำคัญที่เปิดสอน และการดำเนินการการศึกษาออนไลน์ในปัจจุบัน

เครื่องมือในการวิจัย ในขั้นตอนนี้มีเครื่องมือที่ใช้ 4 ประเภท คือ 1)แบบวิเคราะห์เอกสาร 2)ข้อมูลใน เว็บไซต์ของโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก 3)แบบสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์และการพบปะ กับคณาจารย์และเจ้าหน้าที่เทคนิคของการศึกษาออนไลน์ 4)แบบสอบถาม การให้คะแนนแบบสอบถามเป็นแบบ 5 ระดับคะแนน (Likert Scale) 1) การเลือกคะแนนเท่ากับ 5 หมายถึง มากที่สุด 2) การเลือกคะแนนเท่ากับ 4 หมายถึง มาก 3) การเลือกคะแนนเท่ากับ 3 หมายถึง ปานกลาง 4) การเลือกคะแนนเท่ากับ 2 หมายถึง น้อย 5) การเลือกคะแนนเท่ากับ 1 หมายถึง น้อยที่สุด

หลังจากนั้นนำข้อมูลไปใช้ในการวิเคราะห์ SWOT ซึ่งจะได้ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค และวิเคราะห์ SWOT และ TOWS Matrix) ซึ่งจะได้ร่างกลยุทธ์ร่างกลยุทธ์การพัฒนาการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบกต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล เอกสารที่แจกให้ผู้เข้ารับการศึกษา และข้อมูลบนเว็บไซต์ของโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก สัมภาษณ์ และแจกแบบสอบถาม ให้กับ คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่เทคนิคของการศึกษาออนไลน์ ผู้เข้ารับการศึกษาในหลักสูตรออนไลน์ของโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก รวมถึงเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป สภาพการจัดการศึกษาทั้งแบบชั้นเรียนและแบบออนไลน์ คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรออนไลน์ของโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

1)เอกสารที่แจกให้ผู้เข้ารับการศึกษา และเอกสาร ตำราของโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก และเอกสารการประเมินตนเองของสำนักงานประกันของโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก

2)เว็บไซต์ของโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก และข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้องจากอินเทอร์เน็ต

3)คณาจารย์

4)เจ้าหน้าที่เทคนิคการศึกษาออนไลน์

5)ผู้เข้ารับการศึกษาในหลักสูตรออนไลน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ : ใช้สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ความถี่ และร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์เนื้อหาจากคำถามปลายเปิด

ขั้นตอนที่ 3 ร่างกลยุทธ์

ร่างกลยุทธ์การศึกษาโดยใช้สื่อออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก ด้วยการนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์จากในขั้นตอนที่ 1 และ ขั้นตอนที่ 2 มากำหนดจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ของการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก หลังจากนั้นนำข้อมูลไปวิเคราะห์กลยุทธ์โดยใช้ SWOT และ TOWS Matrix ซึ่งเป็นการจับคู่ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ โอกาส และอุปสรรค กับ ปัจจัยภายใน ได้แก่ จุดแข็ง และ จุดอ่อน จะได้แนวทางการกำหนดกลยุทธ์ หลังจากนั้นนำมาพิจารณาเรียบเรียงใหม่เพื่อกำหนดร่างกลยุทธ์การพัฒนาการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบกลยุทธ์

แนวทางการตรวจสอบกลยุทธ์คือ การประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ และประโยชน์ ของกลยุทธ์ โดยสอบถามความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 12 คน เกี่ยวกับความเหมาะสม และความเป็นไปได้ และประโยชน์ของกลยุทธ์ หลังจากนั้นรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านเพื่อนำไปปรับปรุงกลยุทธ์ในขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ : ใช้สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistics) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 5 ปรับปรุงแก้ไขกลยุทธ์

ปรับปรุงกลยุทธ์และนำเสนอ โดยนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญในขั้นตอนที่ผ่านมาปรับปรุงกลยุทธ์ จากนั้นจะนำเสนอกลยุทธ์ที่แก้ไขปรับปรุงแล้ว และนำไปเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 6 สรุป และเขียนรายงานวิจัย

ในขั้นตอนสุดท้ายคือการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์เพื่อนำเสนองานจากการศึกษา รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และการกำหนดกลยุทธ์ และตรวจสอบกลยุทธ์โดยผู้เชี่ยวชาญ จนได้มาซึ่งกลยุทธ์การพัฒนาการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก และการนำเสนอเอกสารและผลการวิจัย ไปเผยแพร่ในแหล่งเผยแพร่ข้อมูลต่างๆต่อไป

ผลการวิจัย

จากการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ และแบบสอบถาม และจากการนำการประเมิน ข้อคิดเห็นและได้ มีการปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติม จากการวิจัยกลยุทธ์การพัฒนาการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก สรุปกลยุทธ์การพัฒนาในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก รายละเอียดมีดังนี้

1. การสร้างสภาวะแวดล้อมในการส่งเสริมการเรียนการสอนแบบออนไลน์

การสร้างสภาวะแวดล้อม(Ecosystem)ที่เอื้อให้การศึกษาสำหรับบุคลากรเสริมสร้างให้เกิดสมรรถนะอย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกันต้องรับมือต่ออุปสรรคต่างๆจากภายนอกองค์กร สิ่งต่างๆดังกล่าวอาจกระทำได้ ด้วยการกำหนดนโยบาย กฎระเบียบต่างๆ โดยเฉพาะระเบียบงบประมาณที่ย่งยากเบิกจ่ายยากและล่าช้าและต้องใช้หลักฐานมากเกินไป รวมทั้งมาตรการการสนับสนุนต่างๆ การพัฒนาเทคโนโลยีและสื่อที่สอดคล้อง และการดำรงสิ่งต่างๆเหล่านั้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการลดกฎ/ระเบียบต้องดำเนินการควบคู่กับการสร้างวัฒนธรรมการตระหนักรู้ และเข้าใจวิสัยทัศน์องค์กร การมีส่วนร่วมในการบริหาร และเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ขององค์กร ผู้บังคับบัญชา/ผู้บริหารการศึกษาต้องใช้ภาวะผู้นำผสมผสานกับการบริหารจัดการที่เยี่ยมยอดจึงจะเกิดสิ่งเหล่านั้นได้ การสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการเพื่อการเสริมสร้างสมรรถนะกำลังพลยัง

เป็นการอำนวยความสะดวกกลยุทธ์อื่นๆในการทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการบริหารงาน ซึ่งผู้บังคับบัญชาต้องส่งเสริมสนับสนุนโดยเฉพาะ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้(Learning Environment) และภูมิทัศน์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในสถานศึกษา ในสถานที่ทำงาน และสถานที่พักของทางราชการ การให้กำลังใจ ชมเชย และให้รางวัลตามโอกาส ต่างๆกับกำลังพลที่มีสมรรถนะสูง กับกำลังพลที่กระตือรือร้นในการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ควร สร้างความร่วมมือและเครือข่าย การแลกเปลี่ยนความรู้ และการจัดการความรู้กับองค์กรภายในและภายนอก กระทรวงกลาโหมในประเด็นกลยุทธ์ดังกล่าว

2. การส่งเสริมวัฒนธรรมและการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมให้กับกำลังพลของ กองทัพบกรุ่นใหม่

เป็นกลยุทธ์ที่ยากมากเนื่องจากคนไทยไม่มีวัฒนธรรมในการพัฒนาตนเอง (Self-Development) และการขนขวายไล่หาความรู้จึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่จะดำรงสมรรถนะของกำลังพลให้ดำรงอยู่แม้สภาวะแวดล้อม ต่างๆจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและการปรับปรุงหลักสูตรของสถานศึกษาไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงแต่ กำลังพลเองสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อยู่ตลอดเวลาถือเป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมี ประสิทธิภาพโดยเฉพาะการไล่หาความรู้/การค้นหาคำถามจากเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ซึ่งจะสอดคล้องกับ หลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) และความสามารถในการเรียนรู้ได้เอง (Learn how to learn) ในปัจจุบัน นอกจากนี้ผู้บังคับบัญชาทุกระดับต้องให้ความสำคัญโดยการให้กำลังใจ ชมเชย และให้รางวัลตาม โอกาสต่างๆกับกำลังพลที่กระตือรือร้นในการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา และประสานงานการอำนวยความสะดวก กับหน่วยเหนือและหน่วยต้นสังกัดของผู้เข้ารับการศึกษาในการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาให้กับกำลังพลเมื่อกำลังพลจบ การศึกษาและกลับไปปฏิบัติงาน ณ ที่ทำงานของตนแล้ว โดยไม่จำกัดวิธีการเรียนรู้แบบเก่าๆแค่เพียงการเรียน การสอนแบบชั้นเรียน (face to face) ในโครงการ unit school ของหน่วยงานเท่านั้น แต่ต้องเพิ่มแนวคิดในการ อำนวยความสะดวกให้การเรียนรู้แบบอื่นๆ(If students cannot learn the way you teach or provide, let them learn the way they like or teach the way they learn) เช่น การเรียนรู้แบบเคลื่อนที่ (Mobile Learning) โดยใช้โทรศัพท์สมาร์ทโฟนในกลุ่มคนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน

3. การส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของหน่วยต่างๆของกองทัพบก

ในปัจจุบันมีโครงการจัดการความรู้โดยใช้ศูนย์เรียนรู้ออนไลน์ของหน่วยต่างๆและเว็บไซต์ของกองทัพบก เองในการจัดการความรู้ทางทหารและความรู้อื่นๆซึ่งประสบความสำเร็จมากแต่การจัดการความรู้ต้องระบุให้ได้ หรือมีจุดมุ่งหมายในการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ตาม วิสัยทัศน์ และแผนยุทธศาสตร์ขององค์กร ที่ครอบคลุม แผนงาน/โครงการต่างๆ และสามารถประเมินเป้าหมายด้วยตัวชี้วัดต่างๆ ซึ่งหน่วยรองของกองทัพบกในระดับ ต่างๆต้องออกแบบแผนงาน/โครงการที่สอดคล้องกันตามที่ได้กล่าวมา โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมา ใช้อย่างแพร่หลายและมีประสิทธิภาพสูง

4. การส่งเสริมให้ผู้บริหารในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบกในการรู้และ ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม

ผู้บริหารระดับสูงส่วนใหญ่ไม่มีทักษะทางด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมและมองว่า ไม่สำคัญ ทำให้ไม่สามารถคิดงานการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมได้ในสถาบันการศึกษา และจะรอการเสนอแนะจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอย่างเดียวซึ่งไม่ทันการณ์ต่อการรู้และตัดสินใจโครงการใหม่ ระบบ e-Office ที่หลายหน่วยในกองทัพบกพัฒนาขึ้นมักจะล้มเหลวในการออกแบบให้ผู้บังคับบัญชาสื่อสารกับ กำลังพลโดยใช้คอมพิวเตอร์บนโต๊ะผู้บังคับบัญชาใช้งานคอมพิวเตอร์ไม่เป็นและนำไปใช้เล่นเกมสันทนสูญเสีย งบประมาณแผ่นดินเป็นอันมาก ถึงแม้จะมีหลักสูตรคอมพิวเตอร์สำหรับผู้บริหารปีละหลายหลักสูตรแต่ผู้บริหารมัก

ไม่ให้ความสนใจจริงจัง ยกเว้นการสื่อสารกับกำลังพลด้วยโซเชียลเน็ตเวิร์คบางโปรแกรมเช่น ไลน์ และเฟสบุ๊ค ได้รับความนิยมนอกจากผู้บริหารแต่มักสื่อสารในเรื่องไร้สาระมากกว่านำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานการศึกษาของแต่ละสถาบัน

5. การส่งเสริมการจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมที่ทันสมัยในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก รวมทั้งโครงการสวัสดิการในการจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมที่ทันสมัยส่วนบุคคลของกำลังพล

ปัจจุบันเทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วและมีราคาถูกลงมากและโครงการการจัดซื้อจัดจ้างมักใช้ห้วงระยะเวลานานจนสิ่งอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ล้าสมัยเสียก่อน ผู้บริหารจึงควรประสานงานในการลดขั้นตอนทางราชการหรือจัดหางบประมาณเพิ่มเติมในส่วนดังกล่าว อย่างไรก็ตามมีความต้องการส่วนตัวของกำลังพลเป็นจำนวนมากที่จะจัดซื้ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ไว้เองเป็นส่วนตัวแต่จำกัดด้วยงบประมาณส่วนตัวที่มีจำกัด ผู้บริหารและส่วนงานที่เกี่ยวข้องจึงควรติดต่อประสานงานผู้ประกอบการ/บริษัทผู้จัดจำหน่ายในการจัดโครงการสวัสดิการราคาถูกลงกว่าท้องตลาดหรือโครงการผ่อนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ราคาถูกลงหรือดอกเบี้ยต่ำกว่าท้องตลาดในหน่วยทหารและโรงเรียนทหารมีกำลังพลเป็นจำนวนมากโครงการเหล่านี้ น่าจะสร้างผลกำไรให้ผู้ประกอบการเป็นจำนวนมากในภาพรวมและเป็นประโยชน์ต่อทางราชการอย่างมากที่กำลังพลจะมีอุปกรณ์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมเป็นส่วนตัวในการฝึก/ศึกษาเองและช่วยงานราชการได้ในหลายๆโอกาสรวมทั้งการทำงานที่บ้าน (Work from Home) หรือทำงานล่วงเวลา (Overtime Work) ในบางห้วงเวลา

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การพัฒนาการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก ได้ศึกษาจากโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบกจำนวน 22 โรงเรียน โดยศึกษาจากสถานะแวดล้อมที่เปลี่ยนไปของสิ่งแวดล้อมโลก ทำให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ นโยบายของทางราชการในการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการฝึก/ศึกษา และปัญหาข้อจำกัดของงบประมาณ ระยะทาง ค่าพลังงานในการขนส่งที่สูงขึ้นมาก ประกอบกับการต้องการกำลังพลไว้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งหน้าที่ที่หน่วยงานเนื่องจากการขาดแคลนกำลังพล อีกทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม และการใช้ชีวิตของคนรุ่นใหม่ในโลกแห่งข้อมูลข่าวสาร และรูปแบบภัยคุกคามทางเทคโนโลยีจากฝ่ายตรงข้าม ทำให้เกิดความต้องการที่กองทัพบกจะต้องพัฒนาการศึกษาโดยใช้สื่อที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ จากการวิจัยพบว่ามีกลยุทธ์การพัฒนาการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก ดังนี้ 1) การสร้างสถานะแวดล้อมในการส่งเสริมการเรียนการสอนแบบออนไลน์ 2) การส่งเสริมวัฒนธรรมและการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมให้กับกำลังพลของกองทัพบกรุ่นใหม่ 3) การส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของหน่วยต่างๆของกองทัพบก 4) การส่งเสริมให้ผู้บริหารในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบกในการรู้ และทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม และ 5) การส่งเสริมการจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมที่ทันสมัยในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก รวมทั้งโครงการสวัสดิการในการจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมที่ทันสมัยเพื่อสนับสนุนส่วนบุคคลของกำลังพล

ผู้กำหนดนโยบายควรนำ กลยุทธ์ต่างๆ ดังกล่าว ไปสู่การปฏิบัติ(Implement) โดยการกำหนดเป็นแผนงาน โครงการ เป้าหมาย ตัวชี้วัด ระยะเวลา ผู้รับผิดชอบ และ การประเมินในระหว่างการปฏิบัติตามแผนตามระยะเวลา ประจำปี และหลังเสร็จสิ้นโครงการ รวมทั้ง การประเมิน ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ และ

ปรับปรุง กลยุทธ์ แผนงาน โครงการอยู่ตลอดเวลา อันจะส่งผลต่อ คุณภาพ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของการศึกษาออนไลน์ในโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการของกองทัพบก รวมถึงจะเป็นตัวอย่างที่ดี (Best Practice) ให้กับการจัดการศึกษาแบบอื่น ทั้งใน และนอกกองทัพบกต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ส่งเสริมให้โรงเรียนทหารสื่อสาร ศูนย์เทคโนโลยีกองทัพบก เปิดหลักสูตรระยะสั้นที่เกี่ยวข้องอื่นๆในสาขา เทคโนโลยีสารสนเทศ และให้โรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการส่งกำลังพลที่คาดว่าจะใช้พัฒนาเว็บไซต์ระบบ Learning Management System และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งการส่งกำลังพลของโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการเข้ารับการศึกษาอบรมจากสถาบันการสอนเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมอื่น ทั้งในและนอก กระทรวงกลาโหม

1.2 ส่งเสริมให้กรมสวัสดิการกองทัพบก สนับสนุนการให้สินเชื่อดอกเบี้ยนอกเพื่อให้นักำลังพลสามารถจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม เพื่อใช้ในการศึกษาด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการศึกษาตลอดชีวิตจากศูนย์หรือสถาบันการเรียนรู้อื่นๆ รวมทั้งจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนแบบทุกที่ ทุกเวลา (Anytime Anywhere Any-paced Class) ให้กับอาจารย์ประจำวิชาเพื่อใช้ในการสื่อสารกับผู้เรียน และการผลิตสื่อสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และ e-books ได้ด้วยตนเองและเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน(facilitator)ในวิชาที่รับผิดชอบได้อย่างสมบูรณ์

1.3 การเพิ่มการจัดแผนกสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในกองสนับสนุนของโรงเรียนเหล่าและโรงเรียนสายวิทยาการเพื่อรองรับกำลังพลที่ได้รับการฝึกอบรมหรือจบการศึกษาในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม โดยมีภารกิจในการพัฒนาและดูแลเว็บไซต์ ระบบ Learning Management System และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งการผลิต e-books, e-library และการรักษาความปลอดภัยของระบบเพื่อการเรียนการสอนในโรงเรียนและการเผยแพร่และบริการความรู้สู่องค์กรภายนอก และมีแผนการบริหารทรัพยากรบุคคลและความเจริญก้าวหน้าและการทดแทนตำแหน่ง (Talent Management and Succession Plan)ในส่วนนี้อย่างชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ส่งเสริมการฝึกอบรมการออกแบบและการใช้การประเมินและการแปรผลด้วยโปรแกรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Survey) และโพรซีเจอร์อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อการประเมินการเรียนการสอนและการวิจัยพัฒนาหลักสูตรและการศึกษาออนไลน์ง่ายขึ้นและรวดเร็วมากขึ้น รวมทั้งการประหยัดงบประมาณในการจัดซื้อกระดาษในสำนักงาน

2.2 การศึกษาแบบออนไลน์นำมาใช้ร่วมกับการเรียนการสอนแบบธรรมดาได้อย่างดี รวมทั้งควรเพิ่มกิจกรรมในการพบปะของผู้สอนและผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียนให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้เพื่อเพิ่มการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม และการพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ของบุคคลทั้งสองกลุ่มเนื่องจากการสนทนาในการศึกษาแบบออนไลน์อย่างเดียวยังไม่เพียงพอในการพัฒนาความสัมพันธ์แบบเครือข่าย

2.3 กำลังพลทุกคนต้องได้รับการการ ชี้แจง ทำความเข้าใจ และ มีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนสู่วัฒนธรรมเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม เพื่อการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาแนวโน้มการพัฒนาการเรียนการสอนแบบเคลื่อนที่ (m-Learning) ในสถาบันการศึกษาของกองทัพบก และสถาบันการศึกษาอื่นๆในประเทศไทย

3.2 ควรส่งเสริมการวิจัยเกี่ยวกับจากการที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการติดต่อสื่อสารจะมีความเจริญมากขึ้นอย่างรวดเร็วและจะทำให้คนรุ่นใหม่เกิดภาวะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ (Dehumanization) และ ทักษะความเป็นมนุษย์ (Human Skill) ลดลง ปัญหาดังกล่าวผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษาจะกำหนดทิศทางการวิจัยนโยบายที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันหรือแก้ไขอย่างไร

3.3 ควรส่งเสริมการวิจัยเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์และการสร้างนวัตกรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการติดต่อสื่อสารในประเทศไทยเกิดขึ้นจริงน้อยมาก ส่งผลให้ประเทศไทยต้องขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีสารสนเทศและการติดต่อสื่อสารของต่างชาติ นโยบายที่เคยคิดจะพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีไม่ได้ผล และกลับไปมีนโยบายเพิ่มจำนวนเด็กอาชีวศึกษาที่จะส่งเสริมการเพิ่มจำนวนวิศวกรผู้คิดค้น/ประดิษฐ์เทคโนโลยี ปัญหาดังกล่าวผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษาจะกำหนดทิศทางการวิจัยนโยบายที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันหรือแก้ไขอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2560). *แผนยุทธศาสตร์กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2562 - 2565*. กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
- กองทัพบก. (2554). *คำสั่งกองทัพบกที่ 35/2555 เรื่อง นโยบายการศึกษาของกองทัพบก พ.ศ. 2555-2559* ลง 20 ตุลาคม พ.ศ. 2554.
- ขวัญชัย พานิชการ. 2554. *การพัฒนารูปแบบการบริหารที่เหมาะสมสำหรับสถาบันการอาชีวศึกษา* (ดุชนิพนธ์ครุศาสตรดุชนิพนธ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จินตวิทย์ คล้ายสังข์. (2555). *อีเลิร์นนิ่งคอรัสแวร์: แนวคิดสู่การปฏิบัติสำหรับการเรียนการสอนอีเลิร์นนิ่งในทุกระดับ*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชรัติ อุ่มสัมฤทธิ์. (2550). *การนำเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของกองทัพบกเพื่อส่งเสริมความมั่นคงของชาติ* (ดุชนิพนธ์ครุศาสตรดุชนิพนธ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐฐิติ ศิริรัตน์. 2551. *การพัฒนารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้บนเครือข่าย ตามแนวทางการเรียนรู้แบบชี้นำตนเองเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมสำหรับบุคลากรทางการศึกษา* (ดุชนิพนธ์ครุศาสตรดุชนิพนธ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรทิพย์ กิจจานุวัฒน์. (2551). *ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของอาจารย์ผู้สอนในโรงเรียนเหล่าสายวิทยาการของกองทัพบก* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาลัทธิราชภัฏสวนสุนันทา.
- พิศิษฐ์ ปัญญาณะ. (2554). *แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนแบบ E-Learning ของโรงเรียนทหารปืนใหญ่* (เอกสารวิจัยหลักสูตรหลักประจำชุดที่ 56). วิทยาลัยการทัพบก.
- เรวัตร ชาตรีวิศิษฐ์. (2553). *การจัดการเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: อินเฮาส์ โนว์เลจ.
- ศศิวิมล ม่วงกล้า และ ต้องลักษณะ บุญธรรม. (2563). *การวิเคราะห์องค์ประกอบด้านความสามารถทางดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา จังหวัดสระบุรี. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต, 15(1), 68-85.*
- สฤณี โตเจริญ. (2554). *การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนกิจการกำลังสำรองและกิจการสวัสดิการของหน่วยบัญชาการรักษาดินแดน. เอกสารวิจัยหลักสูตรหลักประจำชุดที่ 56* วิทยาลัยการทัพบก.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545)*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). *สรุปผลที่สำคัญสำหรับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- Bramble, W.J., & Panda, S. (2008). *Economics of distance and online learning: theory, practice, and research*. New York: Taylor and Francis Group.
- Holmberg, B. (2005). The Evolution, Principles and Practices of Distance Education. *Open Learning*, 21, 273-277.